

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут права

М. В. Плотнікова

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Конспект лекцій

Суми
Сумський державний університет
2019

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут права

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Конспект лекцій
для студентів спеціальності 081 «Право»
освітнього ступеня «бакалавр»
денної та заочної форм навчання

Затверджено
на засіданні кафедри
цивільно-правових дисциплін
та фінансового права
як конспект лекцій
із дисципліни
«Право інтелектуальної власності».
Протокол № 9 від 03.04.2018 р.

Суми
Сумський державний університет
2019

Право інтелектуальної власності : конспект лекцій / укладач М. В. Плотнікова. – Суми : Сумський державний університет, 2019. – 184 с.

Кафедра цивільно-правових дисциплін та фінансового права ННІ права

ЗМІСТ

	С.
ВСТУП.....	6
ТЕМА 1. Поняття та зміст права інтелектуальної власності.....	8
1.1. Поняття та зміст права інтелектуальної власності.....	8
1.2. Об'єкти та суб'єкти права інтелектуальної власності	15
1.3. Історія становлення системи правової охорони результатів інтелектуальної діяльності.....	18
1.4. Джерела права інтелектуальної власності	22
1.5. Державна система охорони та захисту інтелектуальної власності в Україні.....	27
Контрольні запитання для самоконтролю	30
Список використаної літератури	31
ТЕМА 2. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності	32
2.1. Загальна характеристика способів розпорядження правами інтелектуальної власності	32
2.2. Правові засади укладання окремих видів договорів у сфері інтелектуальної власності	39
2.3. Загальна характеристика ліцензії та ліцензійного договору	48
Контрольні запитання для самоконтролю	52
Список використаної літератури	52
ТЕМА 3. Авторське право	53
3.1. Об'єкти авторського права	53
3.2. Суб'єкти авторського права	58
3.3. Права авторів	61
3.4. Вільне використання творів	65
3.5. Особливості розповсюдження окремих об'єктів авторського права.....	69
Контрольні запитання для самоконтролю	77
Список використаної літератури	78
ТЕМА 4. Суміжні права	78
4.1. Загальні положення про суміжні права.....	78
4.2. Права виконавця.....	81
4.3. Права виробників фонограм або відеограм	82

4.4. Права організацій мовлення	85
4.5. Поняття колективного управління та його роль у здійсненні авторського права і суміжних прав.....	87
Контрольні запитання для самоконтролю	96
Список використаної літератури	96
ТЕМА 5. Патентне право	97
5.1. Поняття й ознаки винаходу, корисної моделі, промислового зразка	97
5.2. Суб'єкти патентного права.....	103
5.3. Загальні положення оформлення патентних прав.....	108
5.4. Права та обов'язки авторів винаходів, корисних моделей і промислових зразків	112
Контрольні запитання для самоконтролю	123
Список використаної літератури	123
ТЕМА 6. Правове регулювання засобів індивідуалізації товарів і послуг.	124
6.1. Охорона комерційного найменування.....	124
6.2. Охорона торговельних марок (знаків для товарів і послуг).....	128
6.3. Охорона географічного зазначення походження товарів.....	134
Контрольні запитання для самоконтролю	140
Список використаної літератури	140
ТЕМА 7. Правова охорона нетрадиційних результатів інтелектуальної діяльності.....	141
7.1. Правова охорона наукового відкриття.	141
7.2. Правова охорона компонування інтегральної мікросхеми.	144
7.3. Правова охорона раціоналізаторських пропозицій.....	147
7.4. Правова охорона сортів рослин і порід тварин (селекційних досягнень)	150
7.5. Правова охорона комерційної таємниці.....	156
Контрольні запитання для самоконтролю	158
Список використаної літератури	159
ТЕМА 8. Захист прав інтелектуальної власності	160
8.1. Поняття захисту права інтелектуальної власності	160

8.2. Цивільно-правовий порядок захисту права інтелектуальної власності.....	162
8.3. Адміністративний порядок захисту права інтелектуальної власності.....	168
8.4. Кримінально-правовий порядок захисту права інтелектуальної власності.....	175
Контрольні запитання для самоконтролю	177
Список використаної літератури	177
Перелік джерел права інтелектуальної власності.....	178
Міжнародні договори.....	178
Нормативні акти	179

ВСТУП

Вивчення курсу «Право інтелектуальної власності» має важливе значення в підготовці висококваліфікованих фахівців у сфері юриспруденції, оскільки в умовах стрімкого розвитку науково-технічного прогресу в сучасному світі інтелектуальна діяльність людини в різних сферах матеріального та нематеріального виробництва набуває все більшого значення. Тому юрист повинен орієнтуватися в питаннях законодавства щодо захисту результатів інтелектуальної діяльності, механізмів припинення недобросовісної конкуренції, вирішення інших питань, пов'язаних з охороною особистих немайнових та майнових прав інтелектуальної власності.

Метою вивчення курсу «Право інтелектуальної власності» є засвоєння чинного законодавства щодо основних інститутів права інтелектуальної власності, а саме авторського права та суміжних прав, патентного права, законодавства про правове регулювання засобів індивідуалізації товарів і послуг та законодавства про правову охорону нетрадиційних результатів інтелектуальної діяльності, а також ознайомлення з механізмом реалізації майнових та немайнових прав суб'єктів права інтелектуальної власності.

Предметом навчальної дисципліни є правові відносини, що виникають у зв'язку зі створенням, використанням та захистом об'єктів права інтелектуальної власності.

По закінченні вивчення курсу «Право інтелектуальної власності» студенти повинні **знати**:

- юридичну природу права інтелектуальної власності;
- основні інститути права інтелектуальної власності;
- джерела правового регулювання відносин, пов'язаних із охороною і використанням об'єктів інтелектуальної власності;
- сутність авторського права та суміжних прав;
- сутність патентного права;
- яким чином відбувається правове регулювання засобів індивідуалізації товарів і послуг;

- яким чином здійснюється правова охорона наукових відкриттів, компонувань інтегральних мікросхем, раціоналізаторських пропозицій, порід рослин (тварин), комерційної таємниці;
- способи захисту майнових та немайнових прав суб'єктів права інтелектуальної власності;
- передбачену законодавством відповідальність для суб'єктів, які порушують законодавство про інтелектуальну власність.

Студент повинен **вміти** аналізувати діюче законодавство та виявляти прогалини в ньому, вирішувати практичні ситуації та застосовувати набуті знання в практичній діяльності.

ТЕМА 1. Поняття та зміст права інтелектуальної власності

1.1. Поняття та зміст права інтелектуальної власності

Для визначення змісту права інтелектуальної власності потрібно насамперед з'ясувати, в результаті чого з'являється інтелектуальна власність. Створені в результаті фізичної праці нові речі стають об'єктами права власності, вони за відсутності обмежень для їх обороту можуть продаватися, обмінюватися, знищуватися тощо. Проте в деяких випадках для створення нової речі докладаються не лише фізичні зусилля чи майстерність, а й застосовуються творчі здібності особи. В результаті ми одержуємо нові твори мистецтва, літератури, науки, нові пристрої чи прилади, аналогів яким не було раніше, виводяться нові сорти рослин тощо. Творчість може породити не лише конкретний об'єкт, а й просто ідею, яка в майбутньому дозволить створювати нові речі. Доречно навести слова Бернарда Шоу, який казав: «Якщо у вас є яблуко, і у мене є яблуко, то якщо ми обміняємося ними, то у вас і у мене залишиться по одному яблуку. А якщо у вас є ідея, і у мене є ідея, й ми обмінюємося ідеями, то у кожного з нас буде по дві ідеї». Поширення ідей та розповсюдження об'єктів, що створені в результаті творчої праці, відрізняється від обороту об'єктів права власності, тому норм, що регулюють право власності недостатньо, щоб вирішити всі питання пов'язані з створенням та використанням результатів творчої, інтелектуальної діяльності.

Творчість (творча діяльність) – це діяльність, внаслідок якої народжується щось якісно нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю.

У ст. 41 Конституції України проголошено, що «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності». Крім можливості володіти результатами своєї творчості, в Конституції України (ст. 54) закріплено право на свободу творчості. Так, громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової й технічної творчості, захист інтелекту-

альної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. При цьому кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом.

Конституційна свобода творчості людини, як гарантована державою можливість, включає такі елементи:

- вибір займатися творчістю;
- вибір виду творчості та способу участі в ньому;
- право розвивати творчі здібності;
- право на державну підтримку творчої діяльності;
- право розпоряджатися результатами творчої праці;
- право захищати свободу творчості і результати творчої праці.

У ст. 309 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) також закріплено право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Так, фізична особа має право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, при цьому вона має право на вільний вибір сфер, змісту та форм (способів, прийомів) творчості. Цензура процесу творчості та результатів творчої діяльності не допускається.

Проте є норми законів, які певним чином впливають на зміст творчості чи розповсюдження її результатів, зокрема:

- Закон України «Про захист суспільної моралі» від 20 листопада 2003 року № 1296-IV – встановлює правові основи захисту суспільства від розповсюдження продукції, що негативно впливає на суспільну мораль. Відповідно до ст. 2 цього Закону в Україні забороняється виробництво та обіг у будь-якій формі продукції порнографічного характеру;
- Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України» від 5 лютого 2015 року №159-VIII – встановив заборону розповсюдження і демонстрування фільмів, що містять популяризацію або пропаганду ор-

ганів держави-агресора та їхніх окремих дій, що створюють позитивний образ працівників держави-агресора, працівників радянських органів державної безпеки, виправдовують чи визнають правомірною окупацію території України;

- Закон України «Про заборону репродуктивного клонування людини» від 14 грудня 2004 року № 2231-IV – вводить заборону репродуктивного клонування людини в Україні, виходячи з принципів поваги до людини, визнання цінності особистості, необхідності захисту прав і свобод людини та враховуючи недостатню дослідженість біологічних та соціальних наслідків клонування людини. Таким чином, встановлено обмеження на можливість проведення наукових досліджень у цій сфері.

Характеристикою творчості є те, що вона притаманна людині у будь-якій сфері її діяльності. Творчість людини не має меж, тому постійно з'являються нові види творчості. Проте не всі результати творчої діяльності мають правову охорону, наприклад, створені завдяки творчим зусиллям багатьох поколінь твори народної творчості або результати творчої діяльності в галузі технологій, на які своєчасно не було отримано відповідні охоронні документи. Тому в науковій та навчальній юридичній літературі розмежовуються поняття «творча діяльність» та «інтелектуальна діяльність».

Інтелектуальна діяльність – це розумова діяльність, спрямована на створення нових засобів всебічного забезпечення життєдіяльності будь-якого суспільства в цілому та його окремого індивіда, результати якої визнаються об'єктами права інтелектуальної власності.

Інтелектуальна діяльність, у результаті якої створюються об'єкти права інтелектуальної власності спрямована або на задоволення естетичних, культурних потреб людини і збагачення її внутрішнього світу, і виражається у живописі, архітектурі, музичній діяльності, акторському виконанні тощо, або для задоволення економічних потреб та покращання матеріального буття людей і використовуються в господарській, виробничій

або сільськогосподарській діяльності. Відповідно виділяються такі **види інтелектуальної діяльності**: літературно-мистецька та науково-технічна діяльність.

Отже, на створені в результаті інтелектуальної діяльності об'єкти у творців або інших суб'єктів виникає право інтелектуальної власності – це суб'єктивне право інтелектуальної власності.

Право інтелектуальної власності як і право в цілому розглядається в двох аспектах – суб'єктивному та об'єктивному.

Суб'єктивне право інтелектуальної власності – це право суб'єкта на володіння, користування та розпорядження належним йому відповідно до закону результатом інтелектуальної, творчої діяльності.

Об'єкти права інтелектуальної власності мають нематеріальну природу, але зазвичай втілюються в тих чи інших матеріальних об'єктах (наприклад, літературний твір може бути виданий у вигляді паперової книги або розповсюджуватися у електронній версії, за кресленнями винаходу можна створити не один такий пристрій). Тому важливим є розуміння співвідношення права інтелектуальної власності та права власності, яке закріплюється в статті 419 ЦКУ. Так, право інтелектуальної власності та право власності на річ не залежать одне від одного, а перехід права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ, так само як перехід права власності на річ не означає переходу права на об'єкт права інтелектуальної власності.

Зміст права інтелектуальної власності в суб'єктивному розумінні згідно з ч. 2 ст. 418 ЦКУ становлять особисті немайнові права та (або) майнові права інтелектуальної власності. Зміст зазначених прав щодо конкретних об'єктів права інтелектуальної власності розкривається у відповідних главах ЦКУ та спеціальному законодавстві.

До **особистих немайнових прав інтелектуальної власності** відповідно до ст. 423 ЦКУ належать:

- право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності;
- право перешкоджати будь-якому посяганням на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності;
- інші особисті немайнові права інтелектуальної власності України.

Ознаки немайнових прав інтелектуальної власності:

- не мають економічного змісту;
- належать творцеві (автору) незалежно від його майнових прав;
- зберігаються за ним у разі передання майнових прав інтелектуальної власності;
- є невідчужуваними.

До майнових прав інтелектуальної власності відповідно до ст. 424 ЦКУ належать:

- право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, зокрема забороняти таке використання;
- інші майнові права.

На відміну від особистих немайнових прав майнові права інтелектуальної власності можуть бути передані відповідно до закону повністю або частково (ст. 427 ЦКУ).

Форми й види використання об'єктів права інтелектуальної власності визначаються їх особливостями, що закріплені у законодавстві України. Наприклад, використання літературного твору може полягати у його виданні мовою оригіналу, переклад цього твору, створення на його основі кіносценарію тощо; використання винаходу полягає у виготовленні або введенні в цивільний оборот продукції, що виготовлена із використанням

запатентованої технології; використання торгової марки (знака для товарів та послуг) полягає у нанесенні її на товар, використання в діловій документації, на сайті.

Обмеження прав інтелектуальної власності можливе лише у випадках, передбачених у законі. Якщо узагальнити такі випадки, то їх можна звести до такого:

- часові обмеження – законодавство визначає строки дії майнових прав інтелектуальної власності (наприклад, майнові авторські права виникають з моменту створення твору та закінчуються через 70 років після смерті автора цього твору);
- географічні обмеження – права інтелектуальної власності можуть визначатися кордонами держави або декількох держав, у яких набувають права на той чи інший об'єкт права інтелектуальної власності (майнові права на винахід підтверджуються патентом, який діє на території тієї країни, яка його видала);
- наявність випадків дозволеного вільного використання об'єктів права інтелектуальної власності – це можливість використання об'єкта права інтелектуальної власності без отримання дозволу від суб'єкта права інтелектуальної власності, проте таке використання не повинно порушувати особисті немайнові права та зачіпати інтереси правовласника (наприклад, дозволяється без згоди автора публічне виконання музичних творів під час офіційних і релігійних церемоній, а також похоронів обсягом, виправданим характером таких церемоній);
- наявність неохоронюваних об'єктів – об'єкти, що не можуть набути правової охорони відповідно до законодавства про інтелектуальну власність (наприклад, державні символи України, державні нагороди, грошові знаки не є об'єктами авторського права, не зважаючи на те, що їх створення потребує творчих зусиль).

Право інтелектуальної власності в об'єктивному значенні – це сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері створення, використання й охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

У науці на цей час не склалося єдиного підходу щодо визначення місця права інтелектуальної власності в системі права України і в різних джерелах воно розглядається як:

- підгалузь цивільного права;
- інститут цивільного права;
- комплексний правовий інститут;
- комплексна галузь права.

Розглядаючи право інтелектуальної власності в об'єктивному значенні, необхідно зазначити, що норми, які формують цю підгалузь цивільного права, не є однорідними і залежно від об'єкта, якому надається правова охорона і режиму охорони цього об'єкта, можна виділити такі **інститути права інтелектуальної власності**:

- інститут авторського права (об'єкт охорони – твори);
- інститут суміжних прав (об'єкти охорони – виконання, фонограми, відеограми, передачі організацій мовлення);
- інститут патентного права (об'єкти охорони – винаходи; корисні моделі, промислові зразки);
- інститут права інтелектуальної власності на засоби індивідуалізації суб'єктів цивільного обороту, товарів, послуг (об'єкти охорони – комерційні найменування, торговельні марки та географічні зазначення);
- інститут права інтелектуальної власності на нетрадиційні результати інтелектуальної діяльності (об'єкти охорони – наукові відкриття, компоновання інтегральних мікросхем, раціоналізаторські пропозиції, сорти рослин, породи тварин та комерційна таємниця).

1.2. Об'єкти та суб'єкти права інтелектуальної власності

Відповідно до ст. 177 ЦКУ результати інтелектуальної діяльності належать до об'єктів цивільних прав. Загальний перелік *об'єктів права інтелектуальної* власності у національному законодавстві закріплений у ст. 420 ЦКУ, до них зокрема належать:

- літературні та художні твори;
- комп'ютерні програми;
- компіляції даних (бази даних);
- виконання;
- фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення;
- наукові відкриття;
- винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- компонування (топографії) інтегральних мікросхем;
- раціоналізаторські пропозиції;
- сорти рослин, породи тварин;
- комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення;
- комерційні таємниці.

Причому із змісту ст. 420 ЦКУ можна дійти висновку, що пропонований перелік не є вичерпним. Доцільність існування не вичерпного переліку об'єктів права інтелектуальної власності полягає у тому, що з кожним роком у світі та в Україні стрімко розвивається наука і техніка, у зв'язку з цим можуть з'явитися нові об'єкти права інтелектуальної власності, які не передбачені в чинному національному законодавстві.

Об'єктом права інтелектуальної власності може бути лише той творчий результат, що відповідає вимогам чинного законодавства.

Ознаки об'єктів права інтелектуальної власності:

- створюються в результаті інтелектуальної діяльності людини;
- містять елементи творчості;
- їх охорона передбачена чинним законодавством;

- мають ідеальну природу, тобто є нематеріальними;
- можуть бути втілені у фізичні (матеріальні) предмети, які становлять певну економічну цінність.

Об'єкти права інтелектуальної власності класифікують на такі групи:

- *об'єкти авторського права* – твори;
- *об'єкти суміжних прав* – виконання, фонограми, відеограми, передачі організацій мовлення;
- *об'єкти патентного права* – винаходи; корисні моделі, промислові зразки;
- *засоби індивідуалізації суб'єктів цивільного обороту, товарів, послуг* – комерційні найменування, торговельні марки та географічні зазначення;
- *нетрадиційні результати інтелектуальної діяльності* – наукові відкриття, компонування інтегральних мікросхем, раціоналізаторські пропозиції, сорти рослин, породи тварин та комерційна таємниця.

Суб'єктами права інтелектуальної власності відповідно до ст. 421 ЦКУ є: *творець (творці)* об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та *інші особи*, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до ЦКУ, іншого закону або договору.

Творець (автор) – це фізична особа, творчою працею якої створюється об'єкт права інтелектуальної власності.

Творцем може бути будь-яка фізична особа незалежно від її віку чи стану дієздатності. Відповідно до ст. 32 ЦКУ фізична особа у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (неповнолітня особа) має право самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом. Щодо недієздатних і малолітніх осіб, то майнові права інтелектуальної власності здійснюють від їх імені законні представники.

Необхідно зазначити, що об'єкт права інтелектуальної власності може бути створений не лише в результаті творчої праці одного творця.

До *інших суб'єктів*, яким може належати право інтелектуальної власності, належать:

- *роботодавець автора* – відповідно до ст. 429 ЦКУ визначається, що майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором;
- *замовник за договором замовлення об'єкта* права інтелектуальної власності – відповідно до ст. 430 ЦКУ визначається аналогічний розподіл майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням – майнові права належать спільно творцеві та замовнику спільно, якщо інше не встановлено в договорі;
- *особа, якій творець передав виключні або невиключні майнові права інтелектуальної власності* – відповідно до ст. 427 ЦКУ майнові права інтелектуальної власності можуть бути передані відповідно до закону повністю або частково іншій особі, умови якого можуть бути визначені в договорі;
- *спадкоємці та правонаступники*, до яких переходять майнові права інтелектуальної власності.

Об'єкт права інтелектуальної власності може належати кільком особам – вони є *співвласниками*. Відповідно до ст. 428 ЦКУ право інтелектуальної власності, яке належить кільком особам спільно, може здійснюватися за договором між ними. У разі відсутності такого договору право інтелектуальної власності, яке належить кільком особам, здійснюється спільно.

Підсумовуючи необхідно зазначити, що суб'єктів права інтелектуальної власності можна поділити на дві групи:

- первинні суб'єкти права інтелектуальної власності – творці;
- похідні суб'єкти права інтелектуальної власності:

- фізичні або юридичні особи, які набули прав інтелектуальної власності за законом;
- фізичні або юридичні особи, які набули прав інтелектуальної власності за договором.

1.3. Історія становлення системи правової охорони результатів інтелектуальної діяльності

Вивчення історії становлення системи правової охорони результатів інтелектуальної діяльності допомагає зрозуміти, яким чином виникла ідея охороняти творчі результати в різних сферах діяльності людини, які обставини впливали на розвиток цієї системи.

В історії охорони результатів інтелектуальної діяльності дослідники виділяють декілька етапів.

Перший етап – не мав правових форм закріплення результатів творчої діяльності, відомих нам – тривав приблизно до XII ст.

На цьому етапі автор виступав власником створеного ним рукопису або скульптури, щодо якої розпоряджався як об'єктом права власності. Існувало також деяке розуміння невід'ємності авторства, зокрема у Стародавній Греції та Римі авторові надавали можливість приймати рішення щодо оприлюднення свого твору, а плагіат різко засуджувала громадська думка.

Для вирізнення товарів різних виробників широко використовувалися позначення, що повинні були свідчити про високу якість товарів, послуг чи робіт, проте спеціального регулювання щодо використання таких позначень не відбувалося.

Другий етап – становлення правової охорони результатів творчої діяльності і характеризується привілеями (охоплює приблизно XII–XVIII ст.).

Сутність привілею полягала в тому, що певній особі надавалося переважне право використовувати той чи інший об'єкт. Він засвідчувався певною грамотою, яку видавав носій вищої

влади в тій чи іншій країні. Зазвичай, підставою для надання привілею була технічна новинка як розроблена тією особою, так і завезена з іншої країни, головне що вона давала можливість отримувати вигоду від її застосування, а також правлячій особі чи в цілому державі. Системи привілеїв у різних країнах склалися та розвивалися по-різному залежно від їх економічного розвитку. Проте саме цей порядок заклав основи патентної охорони результатів творчої діяльності в майбутньому.

Виникненню ідеї охорони авторського права передувало винайдення технології друкування (15 століття). Щоб мінімізувати конкуренцію в цій сфері також з'явилися привілеї, які надавалися книговидавцям і підтверджували їх виключне право здійснювати цю діяльність. На обмежений час привілеї надавали бенефіціарам виключні права на відтворення і розповсюдження творів, а також давали можливість скористатися засобами захисту для реалізації цього права (штрафи, арешти та конфіскації підроблених примірників, а також відшкодування збитків). Так поступово відбувалося формування окремих рис системи сучасного авторського права.

Врешті система привілеїв стала зазнавати все більшої критики, що зумовило перехід до наступного етапу.

***Третій етап** – становлення національних систем патентного та авторського права.*

У кожній країні поступово стали ухвалюватися закони, які встановлювали чіткий порядок отримання прав, у першу чергу, на літературні твори та винаходи, строки їх чинності, способи розпорядження тощо.

Становлення національних систем авторського права започатковано затвердженням у Англії спеціального положення про захист прав авторів – Статуту королеви Анни у 1709 р. Відповідно до Статуту книговидавці втратили свою монополію, а автори надавалися право передати право на видання твору на строк у 14 років, якщо автор залишався живим, то можна було ще раз передати право на цей твір ще на 14 років, після цього твір переходив у суспільне надбання.

Англо-американська система авторського права, в основі якої лежить «Статут королеви Анни», в першу чергу, орієнтована на комерційне використання творів. Вона здобула поширення в державах з англо-саксонською системою загального права.

Наступною країною, яка врегулювала питання охорони прав на літературні твори, стала Франція, де у 1791 р. було ухвалено «Декрет про право на постановку і виконання драматичних і музичних творів», а у 1793 р. «Декрет про право власності авторів на літературні твори, композиторів, живописців та рисувальників». На основі французьких декретів у країнах континентальної Європи, насамперед у Франції та Німеччині, сформувалася система авторського права, яку потім перейняли багато інших країн Азії, Африки та Латинської Америки. Ця система авторського права більше ніж англосаксонська система орієнтована на особистість автора, її основою є власне право автора виконувати та відтворювати свої твори, проте воно не обмежується лише правом на виготовлення копій творів; його виникнення не пов'язується з вимогою виконання будь-яких формальностей (реєстрації чи депонування), тому авторське право виникає з моменту створення твору.

Становлення національних систем патентного права.

У 1790 р. у Сполучених Штатах Америки прийняли перший патентний закон, а у 1791 р. такий самий закон приймає Франція. Запроваджуються положення, що будь-яке відкриття або новий винахід у будь-якій сфері виробництва є власністю його автора. Нова патентна система набула поширення на початку ХІХ ст. у результаті проникнення французького права у країни, які були завойовані Наполеоном. У деяких країнах щоправда зберігалася система привілеїв, проте право на патент визнавали скрізь. Промислова революція зумовила врегулювання патентних відносин у всіх провідних країнах Європи, кількість технологій, на які винахідники отримували патенти, стрімко зростала всюди, причому тих, хто лише запозичував технічні рішення з інших країн, перестали розглядати як вина-

хідників, була розроблена концепція новизни, формалізовано вимоги до патентних процедур.

Четвертий етап – *інтернаціоналізація системи правової охорони інтелектуальної власності*.

Причиною інтернаціоналізації охорони винаходів стало те, що національне патентування певною мірою обмежувало свободу торгівлі. Потреба спростити доступ товарів на ринки інших країн поступово зумовила формування ідеї міжнародної охорони винаходів. У результаті 20 березня 1883 р. була прийнята **Паризька конвенція про охорону промислової власності**, якою було засновано Союз промислової власності.

Принципові засади Паризької конвенції:

- *національний режим* – кожна із країн, що вступила до цього Союзу, зобов'язана надавати громадянам інших країн, які приєдналися чи є членами цього Союзу, таку саму охорону, яку ця країна надає власним громадянам;
- *право пріоритету* – заявка, подана в одній із країн – членів Паризького Союзу, надає заявникові право подати цю саму заявку на цей самий винахід упродовж 12 місяців від дати подання першої заявки до будь-якої країни-члена Паризького Союзу з пріоритетом за першою заявкою.

Інтернаціоналізація охорони літературних і художніх творів була започаткована підписанням у 1886 р. **Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів**, якою був заснований Міжнародний союз про охорону літературних і художніх творів. Наступні перегляди Бернської конвенції, укладання нових угод і договорів вдосконалювали міжнародну систему охорони авторського права.

Принципи Бернської конвенції:

- *принцип «національного режиму»*, відповідно до якого, створені в одній із країн-членів цього Союзу, твори повинні одержувати в усіх інших країнах-членах Союзу таку саму охорону, яку ця країна надає своїм громадянам;

- *принцип «автоматичної охорони»*, відповідно до якого національний режим не залежить від будь-яких формальних умов, охорона надається з моменту створення твору і не зумовлюється реєстрацією, депонуванням тощо;
- *принцип «незалежності охорони»*, відповідно до якого володіння наданими правами та їх реалізація не залежать від надання охорони в країні походження твору.

Інтернаціоналізація правової охорони товарних знаків започаткована Паризькою конвенцією, бо товарний знак вважався одним із об'єктів останньої. Пізніше підписана *Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків* (1891 р.).

1.4. Джерела права інтелектуальної власності

Джерела права інтелектуальної власності – це форми вираження правових норм, якими врегульовано відносини інтелектуальної власності. До них належить великий перелік *нормативно-правових актів*, які можна класифікувати за юридичною силою, а також *міжнародних договорів*, згода на обов'язковість яких надана Україною.

Нормативно-правові акти як джерела права інтелектуальної власності:

- Конституція України (зокрема, ст. 41, 54);
- Цивільний кодекс України – книга IV присвячена праву інтелектуальної власності;
- спеціальні закони, присвячені регулюванню відносин у сфері створення та використання окремих об'єктів права інтелектуальної власності:
 - Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 № 3792;
 - Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 р. № 3687;
 - Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» від 15 грудня 1993 р. № 3688;
 - Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» від 15 грудня 1993 р. № 3689;

- Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16 червня 1999 № 752-XIV;
- Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» від 5 грудня 2012 р. № 621/97-вр;
- Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» від 21 квітня 1993 р. № 3116;
- інші закони, наприклад,
 - Митний кодекс України;
 - Закон України «Про кінематографію» від 13.01.1998 № 9/98-ВР;
 - Закон України «Про видавничу справу» від 05.06.1997 № 318/97-ВР;
 - Закон України «Про архітектурну діяльність» від 20.05.1999 № 687-XIV;
 - Закон України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 року № 3759-XII;
 - Закон України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, комп'ютерних програм, баз даних» від 23.03.2000 № 1587-III;
 - Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 № 236/96-ВР та інші;
- Укази Президента України, зокрема:
 - Указ Президента України «Про Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні» від 18 вересня 1992 року № 479/92;
 - Указ Президента України № 299/2017 «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності»;
- підзаконні нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, наприклад:
 - Постанова Кабінету Міністрів України від 17 травня 2002 р. № 674 «Про затвердження Положення про державного інспектора з питань інтелектуаль-

- ної власності Міністерства економічного розвитку і торгівлі»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 72 «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав»;
 - Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 71 «Про затвердження розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань»;
 - Постанова Кабінету Міністрів України від 27 червня 2003 р. № 992 «Про розмір відрахувань, що сплачуються виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах»;
 - Постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 1993 р. № 611 «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці»;
 - Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1756 «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір» та інші;
- підзаконні нормативно-правові акти центрального органу виконавчої влади в сфері права інтелектуальної власності та інших органів влади, наприклад:
- Наказ міністерства освіти і науки України від 24.11.2003 № 780/123/561 «Про затвердження Порядку здійснення відрахувань виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах»;

- Наказ Мінекономрозвитку від 18.05.2017 № 731 «Деякі питання діяльності Апеляційної палати Міністерства економічного розвитку і торгівлі України» та інші.

Ознаки законодавства у сфері інтелектуальної власності:

- множинність актів правового регулювання;
- імперативно-диспозитивний вплив на суспільні відносини;
- комплексність правових норм;
- системність нормативно-правових актів, що регулюють інтелектуальну, творчу діяльність;
- суперечливість.

Міжнародні договори з авторського права і суміжних прав, учасником яких є Україна:

- Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24.07.71 р.;
- Всесвітня конвенція про авторське право була прийнята 1952 р. (Женева);
- Договір ВОІВ про авторське право (ДАП) укладений у Женеві 20 грудня 1996 р.;
- Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) 15.04.1994 р.;
- Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (Римська конвенція) від 26 жовтня 1961 р.;
- Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм (Конвенція про фонограми) 1971 р.;
- Брюссельська конвенція про розповсюдження несучих програми сигналів, що передаються через супутники (Конвенція про супутники) 1974 р.;
- Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми (ДВФ), укладений 20 грудня 1996 р.

Міжнародні договори з охорони промислової власності, учасником яких є Україна:

- договори, що встановлюють міжнародну систему охорони промислової власності:
 - Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 р.;
 - Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) 15.04.1994 р.;
- договори, що полегшують одержання охорони промислової власності в кількох країнах:
 - Договір про патенту кооперацію 1970 р. (Вашингтон);
 - Договір про патентне право 2000 р. (Женева);
 - Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів для цілей патентної процедури 1977 р.;
 - Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків від 1925 р.;
- договори, що запроваджують міжнародні класифікаційні системи:
 - Страсбурзька угода про Міжнародну патентну класифікацію (Угода про МПК) 1971 р.;
 - Локарнська угода про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків від 8 жовтня 1968 р.

Система міжнародних джерел правового регулювання засобів індивідуалізації товарів і послуг:

- договори, що встановлюють міжнародну систему охорони:
 - Паризька конвенція про охорону промислової власності;
 - Мадридська угода про недопущення неправдивих або таких, що вводять в оману, зазначень походження товарів (Мадридська угода) 1891 р.;
 - Найробський договір про охорону олімпійського символу 1981 р.;

- Договір про закони, що стосуються товарних знаків (TLT) від 27 жовтня 1994 р.;
- Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) 15.04.1994 р.;
- договори, що полегшують одержання охорони промислової власності в кількох країнах:
 - Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків (Мадридська угода);
 - Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків 1989 р.;
- договори, що засновують міжнародні класифікаційні системи:
 - Ніццька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків (Ніццька угода);
 - Віденська угода про заснування Міжнародної класифікації зображальних елементів знаків (Віденська угода).

Не можна не сказати про значення «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони», як джерела права інтелектуальної власності. Зокрема, глава 9 присвячена питанням інтелектуальної власності, завдяки тому українське законодавство про охорону результатів інтелектуальної власності повинно наблизитися до європейського.

1.5. Державна система охорони та захисту інтелектуальної власності в Україні

У контексті цього питання необхідно розрізнити:

охорону прав інтелектуальної власності – встановлення системи правових норм, що регулюють відносини з приводу створення й використання об'єктів інтелектуальної власності;

захист прав інтелектуальної власності – сукупність заходів, спрямованих на визнання та відновлення прав інтелектуальної власності у випадку їх порушення.

Особливість об'єктів права інтелектуальної власності порівняно з об'єктами права власності в тому, що на підставі володіння результатами інтелектуальної діяльності неможливо забезпечити невикористання їх третіми особами. Як тільки творчий результат стає відомим суспільству, творець не в змозі здійснювати контроль за його використанням. Використовуючи сучасні технічні засоби відтворити написаний і виконаний кимось музичний твір достатньо легко. Так само не складно скопіювати відому торгівельну марку, помістивши її на власну продукцію, при цьому основні витрати на рекламу та розроблення нових продуктів несуть правовласники. Тому цілком закономірно, що в світі сформувався інститут охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

В Україні сформувалася досить розгалужена організаційна структура органів, які прямо чи опосередковано забезпечують діяльність у сфері охорони та захисту інтелектуальної власності.

Суб'єкти процесу набуття правової охорони на об'єкти права інтелектуальної власності та процесу захисту права інтелектуальної власності:

державні органи

- 1) Центральним органом виконавчої влади у сфері інтелектуальної власності виступає Міністерство економічного розвитку і торгівлі, діяльність якого спрямовується Кабінетом Міністрів України.

Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України затверджено постановою КМУ від 20 серпня 2014 р. № 459. З 19 травня 2017 року Державна служба інтелектуальної власності припинила виконувати функції з реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності.

Апеляційна палата Міністерства економічного розвитку і торгівлі України – завданнями якої є колегіальний розгляд поданих до неї заперечень, заяв щодо визнання знака добре відомим в Україні та прийняття відповідних рішень (регламент затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 15.09.2003 № 622);

- 2) Антимонопольний комітет України Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 року № 3659-ХІІ – здійснює державний контроль за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, керуючись нормами законів України «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції»;
- 3) митні підрозділи Державної фіскальної служби України – здійснює митний контроль і митне оформлення товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності;
- 4) Міністерство внутрішніх справ – проводиться розслідування злочинів у сфері інтелектуальної власності;
- 5) суди – розглядають спори про порушення права інтелектуальної власності (створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності передбачено Законом України «Про судоустрій і статус суддів»);

державні установи, які беруть участь у відносинах із набуття, реалізації або охорони прав інтелектуальної власності

- 1) Український інститут промислової власності (Укрпатент) створений на підставі наказу МОН України № 175 від 7 червня 2000 р., (сайт: <http://www.ukrpatent.org>);
- 2) Українське агентство з авторських і суміжних прав, (сайт <http://www.uacsr.kiev.ua/>);
- 3) Об'єднання підприємств «Український мережевий інформаційний центр» (сайт <http://uanic.net/>) – уповноважена організація з адміністрування адресного простору українського сегмента мережі Інтернет;
- 4) Інститут інтелектуальної власності і права (сайт: <http://www.ndiiv.org.ua>).

До недержавних суб'єктів процесу набуття правової охорони на об'єкти права інтелектуальної власності та процесу захисту прав інтелектуальної власності належать:

- 1) патентні повірені (постанова Кабінету Міністрів України № 938 від 27 серпня 1997 р.);

- 2) організації колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав;
- 3) творчі громадські об'єднання: Національна спілка письменників України, Національна спілка художників України, Національна спілка майстрів народного мистецтва України, Спілка фотохудожників України, Національна спілка композиторів України та інші;
- 4) організації, що спеціалізуються на сфері інтелектуальної власності: Всеукраїнська асоціація патентних повірених, Українська група Міжнародної асоціації з охорони промислової власності, Всеукраїнська громадська організація «Антипіратський союз України», Коаліція з питань захисту прав інтелектуальної власності, Українська асоціація власників товарних знаків, Всеукраїнська асоціація інтелектуальної власності тощо.

Контрольні запитання для самоконтролю

1. Яким чином народжуються результати інтелектуальної діяльності? Хто може її здійснювати?
2. Що являє собою суб'єктивне право інтелектуальної власності?
3. Як співвідносяться право інтелектуальної власності та право власності?
4. Визначте, хто може бути суб'єктами права інтелектуальної власності.
5. Що українське законодавство відносить до об'єктів права інтелектуальної власності?
6. Які є інститути права інтелектуальної власності?
7. Що є об'єктом захисту патентного права?
8. Що являють собою нетрадиційні результати інтелектуальної діяльності.
9. Яку роль відіграло винайдення книгодрукування у становленні авторського права?
10. Які норми Статуту королеви Анни – першого положення про авторське право – ви знаєте?
11. Охарактеризуйте джерела права інтелектуальної власності.

12. Які міжнародні договори забезпечують охорону авторського права?
13. Які міжнародні договори забезпечують охорону суміжних прав?
14. Які міжнародні договори забезпечують охорону промислової власності?
15. Назвіть договори, які засновують Міжнародні класифікації та їх завдання.
16. Охарактеризуйте Паризьку конвенцію як джерело патентного права.
17. Визначте основні положення Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів.
18. Основні положення Угоди щодо торговельних аспектів прав інтелектуальної власності.
19. Назвіть та охарактеризуйте повноваження органів державної влади, які беруть участь у набутті охорони на об'єкти права інтелектуальної власності, або захисті цих прав.
20. Охарактеризуйте правовий статус патентних повірених

Список використаної літератури

1. Бочарова Н. В. Право на результати творчої діяльності та інтелектуальну власність як об'єкти конституційного регулювання / Н. В. Бочарова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2012. – Випуск 19. – Том 1. – С. 148–151.
2. Дроб'язко В. С. Право інтелектуальної власності : навчальний посібник / В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
3. Інтелектуальна власність : навч. посібник : у 2 ч. / І. П. Каплун, Е. В. Колісніченко, В. О. Панченко, А. А. Папченко. – Суми : СумДУ, 2010. – Ч. 1. – 157 с.
4. Право інтелектуальної власності : академічний курс / Академія правових наук України, Науково-дослідний ін-т інтелектуальної власності ; ред.: О. П. Орлюк, О. Д. Святоцький. – Київ : Ін Юре, 2007. – 696 с.
5. Право інтелектуальної власності : навч. посібник / В. Р. Кравець, В. Г. Олюха, О. М. Стець та ін. ; за заг. ред. В. Р. Кравця, В. Г. Олюхи. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 270 с.
6. Право інтелектуальної власності: Академічний курс : підручник / Академія правових наук України, Науково-дослідний ін-т інтелектуальної власності ; ред. О. А. Підпригора. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Київ : Ін Юре, 2004. – 670 с.

7. Цивільний кодекс України : науково-практичний коментар / А. С. Довгерт, Н. С. Кузнецова. – Київ : Істина. – 928 с.

ТЕМА 2. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності

2.1. Загальна характеристика способів розпорядження правами інтелектуальної власності

Створюючи новий об'єкт інтелектуальної власності, творець збирається або самостійно його впроваджувати чи використовувати зазвичай з метою отримання економічної вигоди, або передати ці об'єкти для впровадження чи використання іншим особам, отримавши при цьому відповідну матеріальну компенсацію за свою роботу. Обравши другий варіант, особа повинна розпорядитися своїми правами інтелектуальної власності.

Передаватися чи переходити в межах строку своєї дії можуть *лише майнові права інтелектуальної власності*, особисті немайнові є невідчужуваними.

Майнові права інтелектуальної власності виступають об'єктами цивільного обороту і за загальним правилом обертуються вільно. Винятки із цього правила встановлюються законом стосовно окремих об'єктів права інтелектуальної власності. Наприклад, вилученим з цивільного обороту об'єктом відповідно до ст. 17 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» є кваліфіковане зазначення походження товару, тому що власник свідоцтва не має права видавати ліцензії на його використання іншим особам (сама природа географічного зазначення та особливості прав на нього обумовлюють неможливість таких прав бути об'єктами цивільного обороту). Обмежено оборотоздатним об'єктом є секретний винахід (корисна модель), що містить інформацію, віднесена до державної таємниці. Відповідно до ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», власник патенту на секретний винахід чи секретну корисну модель може на підставі договору передати свої виключні права або надати дозвіл

(видати ліцензію) на використання об'єкта іншій особі за погодженням із Державним експертом із питань таємниць.

Майнові права інтелектуальної власності відповідно до ч. 3 ст. 424 ЦКУ особа може використати як:

- вклад до статутного фонду юридичної особи;
- як предмет договору застави або інших зобов'язань;
- а також в інших цивільних правовідносинах.

Внесення майнових прав інтелектуальної власності як внеску до статутного капіталу господарського товариства

Майнові права на об'єкти інтелектуальної власності можуть виступати як нематеріальні активи при формуванні статутного капіталу господарського товариства.

Така можливість закріплена у:

- ч. 3 ст. 424 ЦКУ;
- ч. 1 ст. 86, ч. 5 ст. 156 та ч. 6 ст. 157 Господарського кодексу України;
- ч. 1. ст. 11, ст. 23 Закону України «Про акціонерні товариства»;
- п. 2.18 та 3.18, Порядку реєстрації випуску акцій при зміні розміру статутного капіталу акціонерного товариства, затвердженого рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 31.07.2012 № 1073.

Внесення майнових прав інтелектуальної власності нематеріальних активів до статутного капіталу дозволяє:

- сформуванню значний за розмірами статутний капітал без залучення коштів та забезпечити доступ до кредитів та інвестицій;
- суб'єктам інтелектуальної власності ставати засновниками юридичної особи без залучення коштів.

Чинне законодавство України передбачає *заборону формування статутного капіталу деяких видів господарських товариств за рахунок нематеріальних активів* (зокрема, за рахунок майнових прав інтелектуальної власності). Ця заборона стосується фінансових установ: банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвести-

ційні фонди й компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг.

Під час внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу доцільно провести оцінювання таких прав. Відповідно до ст. 13 Закону «Про господарські товариства» грошове оцінювання вкладу учасника господарського товариства здійснюється за згодою учасників товариства, а у випадках, встановлених законом, вона підлягає незалежній експертній перевірці. Наприклад, стаття 11 Закону України «Про акціонерні товариства» визначає, що оплата вартості акцій засновниками акціонерного товариства може здійснюватися нематеріальними активами, що мають грошове оцінювання.

Проведення оцінювання майна відповідно до ч. 2 ст. 7 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» є обов'язковою, також у випадках:

- створення підприємств (господарських товариств) на базі державного майна або майна, що є у комунальній власності;
- визначення вартості внесків учасників та засновників господарського товариства, якщо до зазначеного товариства вноситься майно господарських товариств з державною часткою (часткою комунального майна), а також у разі виходу (виключення) учасника або засновника зі складу такого товариства.

Відповідно до Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12 липня 2001 р. № 2658-111 *оцінка майна, майнових прав* – це процес визначення їх вартості на дату оцінки за процедурою, яка передбачена в Національних стандартах оцінки майна, що затверджуються Кабінетом Міністрів України, методиках та інших нормативно-правових актах, які розробляються з урахуванням вимог Національних стандартів і затверджуються Кабінетом Міністрів України або Фондом державного майна України.

Національний стандарт № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2007 р. № 1185. Методика оцін-

ки майнових прав інтелектуальної власності, затверджена Наказом Фонду державного майна України від 25.06.2008 № 740.

Експертне оцінювання майнових прав інтелектуальної власності, крім випадків внесення їх до статутного капіталу юридичних осіб, також потрібне при розгляді спорів щодо відшкодування моральної і матеріальної шкоди у зв'язку з протиправним використанням об'єктів інтелектуальної власності.

У разі внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу господарського товариства потрібно чітко визначити цей об'єкт та перевірити:

- власника прав на відповідний об'єкт;
- права третіх осіб стосовно цього об'єкта, підтвержені договором застави, ліцензійним договором тощо;
- можливість використання об'єкта інтелектуальної власності господарським товариством, до статутного капіталу якого вносяться майнові права на такий об'єкт;
- чинність майнових прав на такий об'єкт інтелектуальної власності;
- строк чинності майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності.

У разі внесення майнового права до статутного капіталу юридичної особи, крім зазначення про це в установчому договорі, необхідне укладення окремого договору про передання виключного права, а у випадках, передбачених законом, – також і державна реєстрація такого окремого договору.

Використання майнового права інтелектуальної власності як предмета зобов'язання

Договірні конструкції стосовно всіх об'єктів інтелектуальної власності поєднані в главі 75 ЦКУ «Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності», та главі 76 ЦКУ «Комерційна концесія».

Договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності – це група договорів у сфері інтелектуальної власності, спрямованих на набуття, зміну або припинення майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності.

У ст. 1107 ЦКУ закріплює такі види договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності:

- ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ст. 1108 ЦК);
- ліцензійний договір (ст. 1109 ЦК);
- договір про створення на замовлення і використання об'єкта права інтелектуальної власності (ст. 1112 ЦК);
- договір про передавання виключних майнових прав інтелектуальної власності (ст. 1113 ЦК);
- інший договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Невичерпний перелік зазначених договорів зумовлений неможливістю законодавчого врегулювання всіх договірних відносин у сфері інтелектуальної власності.

Укладаючи договори про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, сторони не завжди використовують назву договору. Але виходячи із змісту договірних умов, можна визначити його вид, що дасть можливість правильно застосовувати правові норми. Наприклад, використання назви «Авторський договір», «Видавничий договір», «Постановочний договір» не свідчить про конкретні умови цих договорів, тому що можуть передбачати як надання дозволу на використання уже існуючого твору (ліцензійний договір), так і створення нового твору спеціально для використання в той спосіб, який визначений в умовах цього договору (договір про створення на замовлення і використання об'єкта права інтелектуальної власності) або передачу виключних майнових прав на певний об'єкт (договір про передавання виключних майнових прав інтелектуальної власності).

Таким чином, договірні конструкції, передбачені главами 75 та 76 ЦКУ охоплюють:

- договори з відступлення майнових прав інтелектуальної власності;
- видачі дозволу на використання об'єктів права інтелектуальної власності;
- та їх створення.

Договір може укладатися дієздатними особами в установленій законом формі, й предметом його регулювання повинні бути майнові відносини. Особливими ці договори є тому, що їх об'єкт – нематеріальні блага, а саме: твори науки, літератури, мистецтва, винаходи, знаки для товарів і послуг, комерційна таємниця тощо. Результати інтелектуальної діяльності можуть бути об'єктом договору, якщо вони чітко визначені та виражені в такій об'єктивній формі, яка дає змогу не лише відтворювати, а й розмножувати їх (літературний твір повинен мати рукопис, винахід – прототип чи креслення, тощо).

Відповідно до ч. 3 ст. 426 ЦК використання об'єкта інтелектуальної власності можливе лише на підставі договору користувача з власником зазначеного об'єкта. **Сторонами договорів** у сфері інтелектуальної власності можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Однією зі сторін договору є правовласник, тобто особа, яка має майнові права інтелектуальної власності: автор, власник охоронного документа (патенту чи свідоцтва) чи їх правонаступники.

Договори на використання об'єктів інтелектуальної власності мають платний характер. Право розпоряджатися об'єктом має його власник, тому він може надати дозвіл і на безкоштовне використання.

Щодо всіх договорів у сфері інтелектуальної власності законодавством України встановлена вимога письмової форми. При недодержанні письмової форми договори у сфері інтелектуальної власності є нікчемними, тобто не породжують жодних правових наслідків (ч. 2 ст. 1107, ч. 1 ст. 1118 ЦК). Як виняток, законом можуть бути встановлені випадки, в яких зазначений договір може укладатися усно. Так, в усній формі може укладатися договір про використання (опублікування) твору в періодичних виданнях (газетах, журналах тощо) (п. 1 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

За загальним правилом договори у сфері права інтелектуальної власності не підлягають обов'язковій державній реєстрації. За бажанням чи на вимогу сторони будь-який із договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної вла-

сності може бути зареєстрований у порядку, встановленому законом. Виняток: факт передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, які відповідно до ЦКУ або іншого закону є чинними після їх державної реєстрації, підлягає державній реєстрації (ч. 2 ст. 1114 ЦКУ).

Перехід майнових прав інтелектуальної власності в порядку спадкування

До недоговірних способів розпорядження майновими правами інтелектуальної власності належить перехід таких прав у порядку спадкування. До складу спадщини не входять права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця, зокрема і особисті немайнові авторські права, за виключенням одного немайнового права автора – права на недоторканність твору. Що стосується майнових прав інтелектуальної власності, то вони законодавчо не відділені в будь-яку окрему категорію і входять на загальних підставах до складу спадщини та можуть переходити до спадкоємців за законом (фізичні особи) чи згідно заповіту (фізичні особи, юридичні особи, інші учасники цивільних відносин).

Спадкоємці та інші правонаступники, які набули прав визнаються суб'єктами права інтелектуальної власності в межах строку чинності майнових прав на ці об'єкти права інтелектуальної власності.

У заповіті заповідач (суб'єкт права інтелектуальної власності) може надати розпорядження:

- 1) призначити спадкоємця або спадкоємців;
- 2) розділити майнові права між спадкоємцями незалежно від їх черговості;
- 3) позбавити одного спадкоємця або всіх права на спадщину;
- 4) зробити розпорядження щодо об'єктів авторського права і суміжних прав (оригіналів чи їх примірників, зокрема картин, скульптур та ін.).

Перехід майнових прав інтелектуальної власності в порядку правонаступництва

Перехід майнових прав інтелектуальної власності в порядку правонаступництва відбувається також в разі реорганізації юридичної особи, якщо вона є суб'єктом права інтелектуальної власності, у результаті передання всього її майна, майнових прав та обов'язків іншим юридичним особам – правонаступникам шляхом злиття, приєднання, поділу, перетворення.

Під час оформлення правонаступництва у разі припинення юридичної особи (суб'єкта права інтелектуальної власності) необхідно здійснити інвентаризацію відповідних об'єктів правонаступництва та визначити:

- майнові права, на які об'єкти авторського права і (або) суміжних прав належать юридичній особі, що припиняє свою діяльність;
- чи є чинними майнові права на зазначені об'єкти авторського права і (або) суміжних прав на час процедури реорганізації чи ліквідації юридичної особи.

У разі поділу або виділення майнові права та обов'язки суб'єкта права інтелектуальної власності можуть бути: повністю передані одній юридичній особі (з часткою 100 % правонаступництва майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності); передані кільком юридичним особам (з визначенням однакових або різних часток майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності).

2.2. Правові засади укладання окремих видів договорів у сфері інтелектуальної власності

1) Договір щодо передання виключних майнових прав інтелектуальної власності

Відповідно до ст. 427 ЦКУ майнові права інтелектуальної власності можуть бути передані відповідно до закону повністю або частково.

За договором про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності одна сторона (особа, що має виключ-

ні майнові права) передає другій стороні частково або у повному складі ці права відповідно до закону та на визначених договором умовах.

При цьому встановлено, що укладення договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності не впливає на ліцензійні договори, які були укладені раніше. Умови договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, що погіршують становище творця відповідного об'єкта або його спадкоємців порівняно зі становищем, передбаченим Цивільним кодексом України та іншим законом, а також обмежують право творця на створення інших об'єктів, є нікчемними.

До суттєвих умов цього договору належить об'єкт правочину, а саме права на який об'єкт інтелектуальної власності передаються, та однозначне вираження волі попереднього правовласника передати права та волі правонаступника такі права прийняти. Якщо передається частина прав, то суттєвою умовою договору, крім вищезазначених, також повинен бути точний, повний, конкретний, вичерпний перелік прав, які за цим договором передаються.

Форма договору – письмова.

Передавання виключних майнових прав інтелектуальної власності, які відповідно до ЦКУ або іншого закону є чинними після їх державної реєстрації, підлягає державній реєстрації (ч. 2 ст. 1114 ЦК).

Майнові права можуть бути відчуженим у будь-який спосіб: продажем, даруванням, обміном тощо.

Відповідно до принципів свободи договору сторони вільні у визначенні своїх прав і обов'язків за договором. Права можуть бути передані як на оплатній, так і безоплатній основі, будь-якій фізичній чи юридичній особі, зокрема й іноземній.

2) Договір про порядок розподілу прав на службові об'єкти інтелектуальної власності

Відповідно до ст. 429 ЦКУ особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який ство-

рив цей об'єкт, проте у випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати юридичній або фізичній особі, де або у якої працює працівник. Проте майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором (виняток встановлено в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, що стосується розподілу прав на комп'ютерні програми, які створені працівником – у цьому разі всі майнові права належать роботодавцю).

Цивільний кодекс вирізняє два види спільної власності – спільна часткова власність та спільна сумісна власність, причому спільна власність вважається частковою, якщо договором або законом не встановлено, що зазначена власність має форму спільної сумісної. Якщо домовленістю співвласників прав інтелектуальної власності не буде встановлено іншого, то частки співвласників у спільній частковій власності вважаються однаковими і право власності буде здійснюватися ними за їх згодою.

Тобто, за відсутності інших прямих домовленостей, якщо об'єкт інтелектуальної власності створюється працівником у порядку виконання службового завдання, такий працівник і його роботодавець: 1) набувають спільної часткової власності на такий об'єкт; 2) частки робітника та роботодавця в спільній частковій власності є однаковими; 3) роботодавець може розпоряджатися майновими правами лише за згодою робітника; 4) доходи від реалізації майнових прав будуть розподілятися між працівником і роботодавцем порівну. Такі умови зрідка будуть задовольняти роботодавця, тому правовідносини між робітником та роботодавцем формалізуються відповідними договорами.

Договір про порядок розподілу прав на службові об'єкти інтелектуальної власності – це цивільно-правовий договір, що укладається між роботодавцем і працівником стосовно узго-

дження прав на створені у зв'язку з виконанням трудового договору результати творчої діяльності.

Зазначений договір може бути укладено як при прийомі на роботу разом із трудовим договором, так і у подальшому в процесі роботи. У цьому разі може бути укладений як цивільно-правовий договір, так і можуть бути включені до трудового договору аналогічні положення. У будь-якому випадку сторони повинні визначити, як повинен здійснюватися розподіл прав на створені в подальшому службові об'єкти інтелектуальної власності.

3) Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності

Цей вид договору має спільні риси з підрядними договорами, проте відрізняється спрямований саме на створення та використання відповідного об'єкта права інтелектуальної власності.

Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності – це договір, за яким одна сторона (творець – письменник, художник тощо) зобов'язується створити об'єкт права інтелектуальної власності відповідно до вимог другої сторони (замовника) та в установленій строк (ч. 1 ст. 1112 ЦК).

Мета цього правочину – насамперед створити об'єкт права інтелектуальної власності.

При укладенні договору про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності у замовника не виникають відразу ж права, оскільки сторони лише узгоджують механізм розподілу прав на об'єкти, що будуть створені при виконанні договору.

Загальне правило розподілу прав на об'єкт, створений за замовленням, передбачене ч. 2 ст. 430 ЦК: майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором.

Винятком із цього положення є розподіл прав на твір образотворчого мистецтва: оригінал твору, створеного за замовленням, переходить у власність замовника, а майнові права інтелектуальної власності на цей твір залишаються за його автором, якщо інше не встановлено договором (ч. 3 ст. 1112 ЦК). Це зумовлено тим, що стосовно твору образотворчого мистецтва сам нематеріальний об'єкт інтелектуальної власності нерозривно пов'язаний із матеріальним носієм.

4) Договір щодо управління майновими правами

Договір щодо управління майновими правами автора або інших суб'єктів авторського права і суміжних прав – це договір, відповідно до якого власник майнових авторських чи суміжних прав надає організації колективного управління повноваження з управління належними їм майновими правами.

Організації колективного управління створюються і функціонують відповідно до ст. 47–49 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Організації колективного управління повинні виконувати від імені суб'єктів авторського права чи суміжних прав і на основі одержаних від них повноважень такі функції:

- погоджувати з особами, які використовують об'єкти авторського права чи суміжних прав, розмір винагороди під час укладання договору;
- укладати договори із зацікавленими особами про використання прав, переданих в управління;
- збирати, розподіляти і виплачувати зібрану винагороду за використання об'єктів авторського права чи суміжних прав суб'єктам авторського права і суміжних прав, правами яких вони управляють;
- вчиняти інші дії, передбачені чинним законодавством, необхідні для захисту прав, управління якими здійснює організація, зокрема, звертатися до суду за захистом прав суб'єктів авторського права чи суміжних прав відповідно до статутних повноважень та доручення цих суб'єктів.

У разі використання об'єктів авторського права (музичних творів) збір винагороди здійснюється на підставі мінімальних ставок винагороди (роялті), визначених постановою Кабінету Міністрів України № 72 «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав» від 18 січня 2003 р., а при використанні суміжних прав (фонограм та зафіксованих у них виконань) – розміру винагороди (роялті), встановленому постановою Кабінету Міністрів України № 71 «Про затвердження розміру винагороди (роялті) за використання опублікованих з комерційною метою фонограм і відеограм та порядку її виплати» від 18 січня 2003 р.

5) Договір застави

Одним із найбільш давніх правових способів забезпечення виконання зобов'язань є застава.

Предметом застави може бути будь-яке майно (зокрема, річ, цінні папери, майнові права), що може бути відчужене заставодавцем і на яке може бути звернене стягнення. Заставодавцем може бути власник речі або особа, якій належить майнове право, а також особа, якій власник речі або особа, якій належить майнове право, передали річ або майнове право з правом їх застави.

Майнові права інтелектуальної власності часто перебувають у спільній власності, відповідно вони можуть бути передані в заставу лише за згодою всіх співвласників. Це і створює певні труднощі при передачі в заставу майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності створені в співавторстві, а також у порядку виконання трудового договору чи на замовлення.

У договорі застави предмет повинен бути чітко визначений. Щоб спростити визначення предмета застави доцільно вимагати у заставодавця зареєструвати майнові права інтелектуальної власності (якщо законом не передбачено обов'язкової реєстрації). Це деякою мірою спростить звернення стягнення на майнові права.

Застава майнових прав інтелектуальної власності має свою специфіку стосовно особливостей предмета (є майнові права, а не об'єкти права інтелектуальної власності), строків (за застава можлива в межах строку дії майнових прав), форми та порядку звернення стягнення на предмет застави, яким є майнові права інтелектуальної власності. Форма договору застави майнових прав інтелектуальної власності визначається відповідно до загальних положень ЦКУ щодо форми договору застави. Згідно зі ст. 547 ЦКУ правочин щодо забезпечення виконання зобов'язання вчиняється в письмовій формі, недодержання якої робить їх нікчемними.

Стосовно звернення стягнення, то для переходу майнових прав інтелектуальної власності до заставодержателя потрібно укласти письмовий договір із правовласником про передання виключних майнових авторських чи суміжних прав. Тому що наявність лише договору застави не має наслідком передання цих прав набувачеві, адже розпорядження майновими правами інтелектуальної власності відбувається лише на підставі спеціальних договірних конструкцій, визначених у главі 75 ЦКУ.

б) Договір комерційної концесії

Договір комерційної концесії – це договір, за яким одна сторона (правовласник) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг (ст. 1115 ЦК).

В юридичній літературі склалося дві різні позиції: 1) щодо ототожнення договору комерційної концесії та договору франчайзингу; 2) щодо розмежування цих двох видів договорів.

Предметом договору комерційної концесії є право на використання трьох складових: 1) об'єктів права інтелектуальної власності (торговельних марок, комерційних найменувань, промислових зразків, винаходів, творів, комерційних таємниць тощо); 2) комерційного досвіду; 3) ділової репутації.

Сторонами в договорі комерційної концесії (правовласником та користувачем) можуть бути лише юридичні та фізичні особи – підприємці.

Обов'язки правовласника можна поділити на *обов'язкові* та *факультативні*.

Перша група обов'язків є необхідною, оскільки без їх виконання користувач не зможе реалізувати свої права: правовласник зобов'язаний передати користувачеві технічну та комерційну документацію і надати іншу інформацію, необхідну для здійснення прав, наданих йому за договором комерційної концесії, а також проінформувати користувача та його працівників із питань, пов'язаних зі здійсненням цих прав (ч. 1 ст. 1120 ЦКУ).

Друга група обов'язків покладається на правовласника, якщо інше не передбачено в договорі. Так, правовласник зобов'язаний: по-перше, забезпечити державну реєстрацію договору; по-друге, надавати користувачеві постійне технічне та консультативне сприяння, включаючи сприяння у навчанні та підвищенні кваліфікації працівників; по-третє, контролювати якість товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) користувачем на підставі договору комерційної концесії.

Обов'язки користувача передбачені ст. 1121 ЦКУ і реалізуються у взаємовідносинах не лише з правовласником, а і з третіми особами. Так, користувач зобов'язаний: 1) використовувати торговельну марку та інші позначення правовласника визначеним у договорі способом; 2) забезпечити відповідність якості товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) відповідно до договору комерційної концесії, якості аналогічних товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) правовласником; 3) дотримуватися інструкцій та вказівок правовласника, спрямованих на забезпечення відповідності характеру, способів та умов використання комплексу наданих прав використанню цих прав правовласником; 4) надавати покупцям (замовникам) додаткові послуги, на які вони могли б розраховувати, купуючи

(замовляючи) товари (роботи, послуги) безпосередньо у правовласника; 5) інформувати покупців (замовників) найбільш очевидним для них способом про використання ним торговельної марки та інших позначень правовласника за договором комерційної концесії; 6) не розголошувати секрети виробництва правовласника, іншу одержану від нього конфіденційну інформацію; 7) виплатити правовласнику винагороду.

Враховуючи специфіку договору комерційної концесії, існує відповідальність між сторонами договору (внутрішні відносини) і перед третіми особами – споживачами товарів та послуг (зовнішні відносини).

Щодо взаємної відповідальності правовласника і користувача, то вона встановлюється сторонами в договорі, виходячи з принципу свободи договору.

Відповідно до ст. 1123 ЦКУ правовласник несе субсидіарну відповідальність за вимогами, що ставляться до користувача у зв'язку з невідповідністю якості товарів (робіт, послуг), проданих (виконаних, наданих) користувачем. За вимогами, що ставляться до користувача як виробника продукції (товарів) правовласника, правовласник відповідає солідарно з користувачем.

Форма договору комерційної концесії – письмова.

У законодавстві встановлено різні моменти набуття чинності цим договором для сторін і третіх осіб: для сторін договір комерційної концесії є дійсним із моменту укладення у письмовій формі, а для третіх осіб – лише з моменту його державної реєстрації (ст. 1118 ЦК).

Договір комерційної концесії підлягає державній реєстрації органом, який здійснив державну реєстрацію правовласника. Якщо правовласник зареєстрований в іноземній державі, реєстрація договору комерційної концесії здійснюється органом, який здійснив державну реєстрацію користувача.

2.3. Загальна характеристика ліцензії та ліцензійного договору

Ліцензія (від лат. licentia – свобода, право) – означає дозвіл, який видає уповноважений на надання такого дозволу суб'єкт. Цей термін використовується і в адміністративному, і в господарському, і в цивільному праві. В адміністративних відносинах ліцензія посвідчує право особи здійснювати ту чи іншу діяльність, причому дозвіл видає спеціально уповноважений орган. У сфері інтелектуальної власності цей дозвіл стосується використання об'єкта права інтелектуальної власності, а надає його правовласник (особа, яка має майнові права інтелектуальної власності).

Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності – це письмове повноваження, видане особою, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензіара), іншій особі (ліцензіату), яке надає їй право на використання цього об'єкта в певній обмеженій сфері.

У ст. 1107 ЦКУ ліцензію зазначено як вид договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, хоча насправді вона є одностороннім правочином. Ліцензія може слугувати підґрунтям для укладення ліцензійного договору, проте не є видом договору. Аналогічна ситуація в цивільному праві існує стосовно довіреності (є одностороннім правочином) та договору доручення.

Ліцензія може бути оформлена як окремий документ або бути частиною ліцензійного договору. У першому випадку ліцензіар видає дозвіл на використання належного йому об'єкта інтелектуальної власності не конкретній особі, а будь-якій особі, яка за право скористатися наданим дозволом буде дотримуватися зазначених у ліцензії умов. Якщо ж дозвіл оформляється як ліцензійний договір, то виникають відносні правовідносини з конкретним контрагентом, який у момент укладення договору відомий ліцензіару.

Види ліцензій на використання об'єктів права інтелектуальної власності:

I. За предметом ліцензії розрізняють ліцензії на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку, компонування інтегральної мікросхеми, сорт рослин чи породу тварин, об'єкт авторського права чи суміжних прав.

II. За обсягом прав, що надаються, розрізняють *обмежені* і *повні* ліцензії:

◦ Законодавство передбачає три види обмежених ліцензій: *виключна, одинична, невиключна* (п. 3 ст. 1108 ЦК).

Невиключна ліцензія – це ліцензія, яка надає ліцензіату право на використання об'єкта права інтелектуальної власності і при цьому не виключає можливості використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері.

Одинична ліцензія – це ліцензія, яка видається лише одному ліцензіату і виключає можливість видачі ліцензіаром іншим особам ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, але не виключає можливості використання ліцензіаром цього об'єкта у зазначеній сфері.

Виключна ліцензія – це ліцензія, яка видається лише одному ліцензіату і виключає можливість використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері.

◦ *Повна ліцензія* надається у разі, коли ліцензіар надає ліцензіату повністю усі права на використання предмета ліцензії в повному обсязі впродовж усього терміну її дії. У цьому разі ліцензія видається без будь-яких обмежень, тобто ліцензіат фактично займає місце ліцензіара стосовно правомочності використання об'єкта.

III. Залежно від характеру надання прав з погляду економічного змісту ліцензії поділяються на *відплатні* та *безвідплатні*.

Зазвичай на практиці майже всі ліцензії є відплатними, тобто ліцензіар за надане право одержує певну винагороду від

ліцензіата. При безвідплатній ліцензії надається право на використання об'єкта інтелектуальної власності без відповідної компенсації.

IV. За умовами надання розрізняють *субліцензії, перехресні, зворотні та відкриті* ліцензії.

Субліцензія (залежна ліцензія) – це письмове повноваження на використання об'єкта права інтелектуальної власності іншій особі, надане ліцензіатом за згодою ліцензіара.

Перехресна ліцензія («крос-ліцензія») передбачає взаємний обмін правами на використання об'єктів інтелектуальної власності, які досить часто доповнюють одне одного.

Зворотною називається ліцензія, яка надає ліцензіару право на використання результату творчої діяльності, розробленого ліцензіатом на основі одержаних від ліцензіара знань у результаті поліпшення чи вдосконалення об'єкта основної ліцензії.

Відкрита ліцензія (так звана ліцензія по праву) надається у випадку, якщо патентовласник згоден надати право на використання об'єкта інтелектуальної власності будь-якій фізичній або юридичній особі за умови виплати винагороди.

V. Залежно від підстав видачі дозволу (договір чи адміністративний акт компетентного державного органу) розрізняють *добровільні та примусові* ліцензії.

При наданні добровільної ліцензії дотримується принцип свободи договору.

Примусова ліцензія – це дозвіл, що видається без згоди патентовласника компетентним державним органом (судом, господарським судом або Кабінетом Міністрів України) зацікавленій особі на використання об'єкта інтелектуальної власності. У рішенні про надання примусової ліцензії обов'язково визначається обсяг такого застосування, термін дії дозволу, розмір і порядок виплати винагороди власникові патенту. Законодавство передбачає надання примусових ліцензій лише для використання винаходів і корисних моделей (ст. 30 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»), промислові зразки (ст. 23 Закону України «Про охорону прав на про-

мислові зразки»), сорти рослин (ст. 43 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин»), топографії інтегральних мікросхем (ст. 18 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем»).

Ліцензійний договір – це договір, за яким одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог законодавства (ч. 1 ст. 1109 ЦК).

При укладенні зазначеного договору необхідно враховувати як положення ЦК, так і спеціальний закон, який регламентує відносини, що виникають із приводу саме того об'єкта, стосовно якого вчиняється правочин.

Предметом ліцензійного договору є ліцензія (дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності), а об'єктом – винахід, корисна модель, промисловий зразок, торговельна марка, компонування інтегральної мікросхеми, сорт рослин чи порода тварин, об'єкт авторського права чи суміжних прав. Якщо у вигляді договору оформляється дозвіл на використання тих чи інших об'єктів права інтелектуальної власності, то за своєю природою це буде ліцензійний договір, незалежно від того, яка назва буде зазначена в документі.

Сторонами ліцензійного договору є ліцензіар і ліцензіат, якими можуть бути як фізичні, так і юридичні особи.

Ліцензіар – це особа, якій належать виключні майнові права інтелектуальної власності, тобто особа, яка має майнові авторські чи суміжні права, власник охоронного документа на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку, компонування інтегральної мікросхеми, сорт рослин чи породу тварин.

Ліцензіат – це особа, якій надано дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію).

Зміст ліцензійного договору становлять погоджені сторонами умови договору на їх власний розсуд та умови, які є обов'язковими відповідно до положень законодавства. При визначенні змісту договору сторони керуються приписами норма-

тивно-правових актів та принципом свободи договору. При цьому умови ліцензійного договору, що суперечать положенням чинного законодавства України або порівняно з ними погіршують становище правовласника, є нікчемними (ч. 9 ст. 1109, ч. 2 ст. 1111 ЦК).

Ліцензіат може бути наділений правом видачі субліцензій.

Субліцензійний договір – це договір, за яким ліцензіат надає іншій особі (субліцензіату) субліцензію на використання об'єкта права інтелектуальної власності.

Винагорода за ліцензійним договором за вибором сторін може бути встановлена у вигляді фіксованої грошової суми (паушальний платіж), періодичних платежів (роялті) чи їх поєднання (комбінованих платежів).

Контрольні запитання для самоконтролю

1. Назвіть види договорів, на підставі яких здійснюється розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.
2. Чим відрізняється передача від переходу майнових прав інтелектуальної власності?
3. Дайте загальну характеристику ліцензійного договору.
4. Чим відрізняється передача майнових прав інтелектуальної власності повністю і частково?
5. Загальна характеристика договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності.
6. Охарактеризуйте договір про передачу майнових прав інтелектуальної власності.
7. Охарактеризуйте майнові права на об'єкти права інтелектуальної власності у цивільному обороті.
8. Що собою являє договір про порядок розподілу прав на службові об'єкти права інтелектуальної власності?

Список використаної літератури

1. Дмитришин В. С. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності в Україні : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. С. Дмитришин. – Київ : Інст. інтел. власн. і права, 2008. – 248 с.

2. Дроб'язко В. С. Право інтелектуальної власності : навчальний посібник / В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
3. Інтелектуальна власність : навч. посіб. : у 2 ч. / І. П. Каплун, Е. В. Колісниченко, В. О. Панченко, А. А. Папченко. – Суми : СумДУ, 2010. – 157 с.
4. Право інтелектуальної власності : академічний курс / Академія правових наук України, Науково-дослідний ін-т інтелектуальної власності ; ред.: О. П. Орлюк, О. Д. Святоцький. – Київ : Ін Юре, 2007. – 696 с.
5. Право інтелектуальної власності : навч. посібник / В. Р. Кравець, В. Г. Олюха, О. М. Стець та ін. ; за заг. ред. В. Р. Кравця, В. Г. Олюхи. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 270 с.
6. Право інтелектуальної власності: академічний курс : підручник / Академія правових наук України, Науково-дослідний ін-т інтелектуальної власності ; ред. О. А. Підпригора. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Київ : Ін Юре, 2004. – 670 с.

ТЕМА 3. Авторське право

3.1. Об'єкти авторського права

Об'єкти авторського права є одним із видів об'єктів права інтелектуальної власності, які мають притаманні їм особливості. Зокрема, об'єктом авторського права буде вважатися результат творчої діяльності незалежно від його призначення, корисності та можливості промислового застосування.

Надати однозначну характеристику творчої діяльності, в результаті якої створюються об'єкти авторського права майже неможливо. Тому об'єкти авторського права характеризуються як результат цієї діяльності, який повинен мати певні ознаки для отримання правової охорони. Твір є сукупністю ідей, думок, суджень, образів, підходів, наукових положень, оцінювань, висновків, пропозицій тощо, що виникли у процесі творчої діяльності автора, і які він відобразив у певній об'єктивній формі.

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» об'єктами авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва. Таким чином, *об'єктом авторсько-правової охорони є твір*. Законодавство України не

містить визначення твору, під ним зазвичай розуміють *продукт інтелектуальної (літературної, художньої та наукової) авторської творчості, втілений у будь-якій об'єктивній, доступній для сприйняття формі.*

Ознаки твору для набуття правової охорони:

- творчий характер – твір повинен бути результатом творчої діяльності;
- оригінальний характер – полягає у творчому та індивідуалізованому способі вираження твору, якою б незвичною не була частина творчого вкладу або індивідуалізації;
- об'єктивна форма вираження – твір повинен існувати у формі, що відокремлена від особи автора та одержала самостійне буття.

Творчий характер повинен виражатися в новизні та оригінальності твору як за формою, так і за змістом. У судовій практиці склалася презумпція творчого характеру об'єкта авторського права, поки не доведене інше, тому автор при зверненні до суду не повинен доводити, що його твір є результатом творчої праці. Спростувати творчий характер об'єкта авторського права можна шляхом надання відомостей про те, що такий самий результат може бути або був одержаний іншою особою при паралельній розумовій діяльності.

Новизна може виражатися в новому змісті, новій формі твору, новій ідеї, новій науковій концепції тощо.

Оригінальність твору означає, що він не повинен бути скопійований з іншого твору і повинен містити значний обсяг власного творчого матеріалу. Оцінювання оригінальності є різною щодо творів літератури, музики, художнього мистецтва, науки або коли мова йде про первинні чи похідні твори.

Необхідно відмітити, що правова охорона поширюється лише на форму вираження твору, а не на ідеї, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені та проілюстровані у творі (ч. 3 ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Співвідношення ідеї та форми вираження твору ілюструють так: ідея відповідає на питання «про що цей твір», «що хо-

тів донести до публіки автор», форма вираження твору – «як автор це зробив».

Авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення (ч. 2 ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права»), тому моментом виникнення авторського права й одночасно юридичним фактом, відповідно до якого воно виникає, є надання твору певної об'єктивної форми. У п. 18 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 4 червня 2010 р. № 5 роз'яснюється, що твір вважається створеним із моменту первинного надання йому будь-якої об'єктивної форми з урахуванням суті твору (зокрема, письмової форми, електронної форми, речової форми).

Охороні підлягають твори незалежно від культурного або утилітарного призначення їх цінності, факту оприлюднення, завершення твору.

Перелік об'єктів авторського права надано в ч. 1 ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права», причому зазначений перелік не виключний, тому що неможливо передбачити всі види і напрямки творчості. Наприклад, такого об'єкта авторського права як телеформат у законі не передбачено, проте захист саме авторських прав успішно здійснюється (щодо телеформату передачі «Караоке на майдані» та «Ревізор»).

За критерієм оригінальності твори поділяють на:

- *первісні твори* – абсолютно оригінальні твори, композиція та спосіб вираження яких є оригінальними;
- *похідні твори* – відносно оригінальні твори, що базуються на попередньому творі.

Похідний твір – твір, що є творчим переробленням іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні чи його творчим перекладом на іншу мову. До похідних творів не належать аудіовізуальні твори, одержані шляхом дублювання, озвучення, субтитрування українською чи іншими мовами інших аудіовізуальних творів. Також похідним твором не є на-

брання тексту існуючого письмового твору новим шрифтом або зміна формату аудіовізуального твору з аналогової на цифрову чи зміна цифрового формату та інші подібні дії, тому що не зважаючи на певні зусилля вони не мають ознак творчої діяльності.

Оригінальність похідного твору може полягати:

- у композиції та формі вираження (адаптації);
- лише в композиції (збірники, антології);
- лише у формі вираження (переклади).

Первинний і похідний від нього твори існують одночасно та можуть використовуватися незалежно один від одного. Причому авторське право щодо похідних творів є правом залежним.

Службовий твір – твір, створений автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем.

Авторське право на службові твори визначається у ст. 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права», ст. 429 ЦКУ – визначає розподіл прав інтелектуальної власності між роботодавцем і автором. У цих нормах наявна колізія щодо визначення осіб, яким належать майнові права інтелектуальної власності, що на практиці вирішується шляхом застосування пізніше прийнятої норми. У п. 24 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 4 червня 2010 р. № 5 зазначається, що якщо твір створено у порядку виконання працівником трудового договору (контракту) і в межах строку його дії, тобто під час виконання службових обов'язків і за службовим завданням роботодавця, то особисті немайнові права автора твору належать працівникові; вони є невідчужуваними. Майнові права на об'єкт авторського права і (або) суміжних прав, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або в якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором.

Ще однією колізійною нормою щодо службових творів є положення ст. 181 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони. Зазначена норма передбачає надання майнових прав на створені службові комп'ютерні програми роботодавцю, якщо інше не зазначене в договорі.

Частина твору, яка може використовуватися самостійно, а також оригінальна назва твору розглядається як твір – ст. 9 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Оригінальними, наприклад, є назва мультфільму «Капітошка», назва роману Ю. Хорунжого «Садовський садить сад з Марією і без», назва роману М. В. Гоголя «Мертві душі». Неоригінальними є назва роману Л. М. Толстого «Дитинство», назва аудіовізуального твору «Шосте відчуття», картини Дж. Б. О'Нейла «Суспільна думка».

Не є об'єктом авторського права (ст. 10 Закону України «Про авторське право і суміжні права»):

а) повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації;

б) твори народної творчості (фольклор);

в) видані органами державної влади у межах їх повноважень офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади;

г) державні символи України, державні нагороди; символи і знаки органів державної влади, Збройних сил України та інших військових формувань; символіка територіальних громад; символи та знаки підприємств, установ та організацій;

г) грошові знаки;

д) розклади руху транспортних засобів, розклади телерадіопередач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності й на які поширюється право *sui-generis* (своєрідне право, право особливого роду).

До офіційного затвердження проекти офіційних символів і знаків розглядаються як твори і охороняються.

3.2. Суб'єкти авторського права

Суб'єктами авторського права є особи, яким належать права особисті немайнові та/або майнові права інтелектуальної власності на твір.

Необхідно відмітити, що поняття «автор твору» і «суб'єкт авторського права» нетотожні як за змістом, так і за значенням.

Первинним суб'єктом авторського права може бути лише фізична особа, яка створила твір. У автора твору авторське право виникає як сукупність немайнових (особистих) та майнових прав, що надаються йому законом. Фізична особа визнається автором твору незалежно від обсягу дієздатності, громадянства чи інших ознак. Проте порядок реалізації авторського права залежить від цивільної правосуб'єктності фізичної особи.

Інші фізичні та юридичні особи є *похідними суб'єктами авторського права* – до них переходять лише майнові авторські права на підставі закону чи договору.

Цікавим прикладом щодо визначення суб'єкта авторського права є справа британського фотографа Девіда Слейтера щодо визначення авторства на селфі павіана Наруто. Історія сталася в 2011 році в Індонезії, коли фотограф налаштував та дав свою камеру мавпам, які зробили декілька фотографій, одна з яких стала пізніше дуже популярною. Стосовно авторства фотографії відбулося декілька судових процесів: спочатку фотографію розмітили у безкоштовній колекції Wikimedia, представники якої вирішивши, що павіан автор знімку, тому фото є суспільним надбанням. На захист авторських прав мавпи у 2015 році стала PETA («Люди за етичне ставлення до тварин»). Справа розглядалася багато років у декількох судових інстанціях у США, в результаті всі суди дійшли висновку, що павіан Наруто не може вважатися суб'єктом авторського права.

Дослідники відмічають, що творчість є непублічним актом, тому без якихось додаткових індикаторів суспільство не може знати, хто є автором твору. Тому правовим інструментом,

що вирішує цю проблему, є презумпція авторства. Презумпція авторства закріплена в ст. 11 Закону «Про авторське право і суміжні права», відповідно до якої за відсутності доказів іншого автором твору вважається особа, зазначені як автор на оригіналі або примірнику твору.

Для засвідчення авторського права на оприлюднений чи не оприлюднений твір, факту і дати опублікування твору чи договорів, які стосуються права автора на твір, автор чи інша особа, яка має авторське право, у будь-який час упродовж строку дії авторського права може зареєструвати своє авторське право у відповідних державних реєстрах. Порядок державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 року № 1756. Причому експертиза твору і встановлення факту виникнення авторства, виявлення наявності чи відсутності яких-небудь порушень при створенні твору при реєстрації не здійснюються

Суб'єктами авторського права визнають також творців похідних творів. *Похідний твір* – твір, що є творчим переробленням іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні (анотація, адаптація, аранжування, оброблення фольклору, інше перероблення твору) чи його творчим перекладом на іншу мову (за винятком дублювання, озвучення, субтитрування українською чи іншими мовами інших аудіовізуальних творів). Створювати похідний твір можна виключно з дозволу автора первинного твору.

Авторське право на твір, створений шляхом спільної праці двох або більше осіб (*співавторство*) належить авторам спільно, незалежно від того, чи становить твір одне неподільне ціле або складається з частин, кожна з яких має і самостійне значення (ст. 13 Закону «Про авторське право і суміжні права»). Необхідно наголосити, що не можуть бути визнані співавторами особи, які не зробили творчого внеску у створення твору, а надали автору лише певну допомогу або підтримку (матеріальну, організаційну, технічну тощо). Про співавторство також не йдеться, коли новий твір додають до більш раннього за

часом твору без зміни останнього: наприклад, якщо створити хореографічну композицію, використовуючи вже створений музичний твір, або якщо написати музику для раніше створеного вірша.

Види співавторства:

– *подільне*, якщо колективний твір є єдиним, проте він складається з частин, які мають самостійне значення, і при цьому відомо, хто зі співавторів створив ту чи іншу частину. Використання колективного твору в цілому здійснюється лише за згодою всіх співавторів. Однак кожний співавтор має право самостійно, без згоди інших співавторів, розпорядитися своєю частиною твору;

– *неподільне*, якщо твір, створений двома і більше співавторами, становить собою одне неподільне ціле, частини якого не мають самостійного значення. Тоді авторські права як на твір загалом, так і на будь-яку його частину співавтори здійснюють лише разом.

Від співавторства потрібно відрізнити створення *складених творів* – об'єднання ряду самостійних творів, що становлять упорядковану сукупність окремих творів (наприклад, автори статей у науковому журналі не є його співавторами).

Інші окрім автора фізичні особи або юридичні особи можуть *набути лише майнових авторських прав* відповідно до договору або до закону.

Похідними суб'єктами авторського права можуть бути:

– спадкоємці (ст. 29 Закону України «Про авторське право та суміжні права»);

– та інші правонаступники (ст. 31 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Відповідно суб'єктів майнових авторських прав можна поділити на дві групи – суб'єктів, у яких авторське право виникає:

– *за законом* суб'єктами виключних майнових авторських прав можуть бути: автор твору; наймач (роботодавець) автора службового твору (ст. 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права», ст.429 ЦК); виробник аудіовізуального

твору (ст. 17 Закону); особа, яка випускає у світ періодичні видання (ч. 2 ст. 19 Закону); спадкоємці (ст. 29 Закону).

– *за договором* суб'єктом виключних майнових авторських прав може бути будь-яка особа, якій їх передала інша особа, якщо ці права дійсно належали останній.

Відповідно до ст. 45 Закону «Про авторське право і суміжні права» передбачає, що суб'єкти авторського права можуть управляти своїми правами:

- особисто;
- через повіреного (ст. 46 Закону);
- або через організацію колективного управління (ст. 47, 48 Закону).

Два останні не є суб'єктами авторського права, вони представляють інтереси автора, або особи, якій належить майнове авторське право.

Організація колективного управління – організація, що управляє на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав і не має на меті одержання прибутку.

3.3. Права авторів

Зміст авторського права – сукупність наданих автору прав (правомочностей), необхідних для охорони інтересів, пов'язаних зі створенням і використанням твору суспільством.

Зміст авторського права становлять особисті немайнові та/або майнові права.

Особисті немайнові права автора на міжнародному рівні були визнані в 1928 році Бернською конвенцією про охорону літературних і художніх творів (п. 1 ст. 6-bis). Особисті немайнові права закріплені й в українському законодавстві – статті 423, 438 та 439 ЦКУ та ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Виходячи із законодавчих положень, до особистих немайнових прав автора відносять:

- право на визнання авторства;

- право автора на ім'я, яке може бути реалізоване шляхом зазначення імені або заборони зазначення імені у зв'язку з використанням твору; обранням псевдоніму у зв'язку з використанням твору;
- право на недоторканість твору.

Особисті немайнові права автора є:

- особистими – права тісно пов'язані з особою автора. Так, фізична особа не може відмовитися від особистих немайнових прав, а також не може бути їх позбавлена;
- немайними – творець отримує вигоди неекономічного характеру, реалізуючи себе у творчій праці, та здобуває певний соціальний статус завдяки результатам творчості, виявляючи свою індивідуальність;
- незалежними від майнових прав – у разі передання виключних майнових прав на твір особисті немайнові права належать авторові твору;
- абсолютними.

Законодавчі винятки стосовно особистих немайнових прав автора:

- за загальним правилом лише автор може прийняти рішення про знищення твору, за винятком ч. 2 ст. 12 Закону України «Про авторське право і суміжні права»;

- відповідно до ч. 2 ст. 439 ЦКУ, у разі смерті автора недоторканність твору охороняється особою, уповноваженою на це автором. За відсутності такого уповноваження недоторканність твору охороняється спадкоємцями автора, а також іншими зацікавленими особами – фактично право існує без суб'єкта (в науковій літературі його називають фантомне право або **посттанативне**).

Майнові права авторів визначені в ст. 15 ЗУ «Про авторське право і суміжні права»:

- виключні майнові права на використання його твору в будь-якій формі і будь-яким способом відповідно до закону;

- виключне право на дозвіл чи заборону використання твору іншими способами.

Виключні права на використання твору означають, зокрема, право здійснювати, дозволяти або забороняти дії, визначені ч. 3 ст. 15 Закону. Необхідно відмітити, що цей перелік не є вичерпним, тому що автор має стільки прав на використання твору, скільки існує способів можливої експлуатації останнього, до того ж не лише на момент створення, а й поки його охороняє авторське право.

Особливе місце в авторських правах займає *право слідування* (ст. 27 Закону України «Про авторське право і суміжні права»; ст. 448 ЦКУ), яке, будучи особистим правом, тісно пов'язане з майновими інтересами автора. Це право на одержання п'яти відсотків від ціни кожного наступного публічного продажу оригіналу твору образотворчого мистецтва, що йде за першим його продажем, здійсненим автором твору.

Відповідно до ч. 3 ст. 11 ЗУ «Про авторське право та суміжні права» особа, яка має авторське право (автор твору чи будь-яка особа, якій на законних підставах передане авторське майнове право на цей твір), для сповіщення про свої права може використовувати *знак охорони авторського права*.

Цей знак складається з таких елементів:

- © латинська літера «с»;
- ім'я особи, яка має авторське право;
- рік першої публікації твору.

Цей знак проставляється на оригіналі і кожному примірнику твору.

Строк дії майнового авторського права визначено у ст. 28 Закону «Про авторське право і суміжні права»:

- загальний строк – діє впродовж усього життя автора та 70 років після його смерті;
- спеціальні строки визначені для творів, які оприлюднені під псевдонімом; створені у співавторстві; публікуються окремими частинами; створені посмертно реабілітованими авторами; вперше опубліковані після смер-

ті автора; вперше опубліковані після завершення строку охорони.

Закінчення строку дії авторського права на твори означає їх *перехід у суспільне надбання*. Твір, що став суспільним надбанням, може вільно, без виплати авторської винагороди, використовувати будь-яка особа, за умови дотримання особистих немайнових прав автора. Відповідно до ч. 3 ст. 30 Закону України «Про авторське право і суміжні права» Кабінет Міністрів України може встановлювати спеціальні відрахування до фондів творчих спілок України за використання на території України творів, що стали суспільним надбанням. Поки що зазначені відрахування Кабінет Міністрів України не встановив.

Особа, яка володіє майновим авторським правом може передати його будь-якій іншій особі. Причому необхідно відрізнити передання майнових авторських прав від переходу цих прав до іншої особи. Перехід – більш широке поняття, яке охоплює й ті випадки, коли авторські права переходять до іншої особи не з волі автора (спадкування, перехід прав на службові твори, перехід прав на аудіовізуальні твори тощо).

Передача майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) оформляється авторським договором (ч. 1 ст. 31 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Авторський договір – це договір, за яким автор передає або зобов'язується передати іншій стороні свої права на використання твору в межах і на умовах, погоджених сторонами.

Авторський договір має консенсуальний, двосторонній і відплатний характер. Умовами авторського договору є способи використання твору – конкретні права, передані за цим договором; строк і територію, на які передають право; розмір винагороди і (або) порядок визначення розміру винагороди за використання твору, порядок і строки її виплати; інші умови, які сторони вважатимуть суттєвими для цього договору.

Мінімальні ставки винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права та суміжних прав встановлені в Постанові Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 72.

Види авторських договорів:

– залежно від виду творів, із приводу яких укладають договори, можна виокремити авторські договори на створення та використання літературних, музичних, аудіовізуальних, архітектурних та інших творів;

– залежно від предмета авторського договору (чи йдеться про готові твори, чи про твори, які необхідно створити) розрізняють авторські договори замовлення й авторські договори на готовий твір;

– залежно від того, чи стає придбавач авторських прав єдиним їх власником, авторські договори поділяють на договори про передачу виключних і невиключних прав.

3.4. Вільне використання творів

Відповідно до ч. 2 ст. 424 ЦКУ законом можуть бути встановлені винятки та обмеження в майнових правах інтелектуальної власності за умови, що такі обмеження та винятки не створюють істотних перешкод для нормальної реалізації майнових прав інтелектуальної власності та здійснення законних інтересів суб'єктів цих прав. У статті 444 ЦКУ законодавець спробував узагальнити способи вільного використання творів без згоди автора та інших суб'єктів авторського права. Необхідно відмітити, що практична цінність застосування положень цієї статті без відповідних норм Закону України «Про авторське право і суміжні права» відсутня.

Повний, виключний перелік вільного використання твору без згоди автора міститься у статтях 21–25 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Так, у ч. 5 ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначено, що за винятком випадків, передбачених статтями 21–25 цього Закону, автор (чи інша особа, яка має авторське право) має право вимагати виплати винагороди за будь-яке використання твору.

Передбачені в ст. 21–25 Закону України «Про авторське право і суміжні права» випадки використання творів без згоди автора можна поділити на два види:

- використання здійснюється без виплати винагороди (ст. 21–24 Закону);

- використання здійснюється з виплатою винагороди (ст. 25 Закону).

Види вільного використання творів, які є об'єктами авторського права:

- використання твору із зазначенням імені автора (ст. 21 Закону);
- відтворення бібліотеками та архівами примірників твору репрографічним способом (ст. 22 Закону);
- відтворення примірників твору для навчання (ст. 23 Закону)
- копіювання, модифікація і декомпіляція комп'ютерних програм (ст. 24 Закону);
- відтворення творів у особистих цілях (ст. 25 Закону);

Відповідно до ст. 21 Закону України «Про авторське право і суміжні права» без згоди автора (чи іншої особи, яка має авторське право), але з обов'язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення, допускається:

1) використання цитат (коротких уривків) з опублікованих творів обсягом, виправданим поставленою метою;

2) використання літературних і художніх творів обсягом, виправданим поставленою метою, як ілюстрацій у виданнях, передачах мовлення, звукозаписах чи відеозаписах навчального характеру;

3) відтворення у пресі, публічне виконання у випадках, коли право на таке відтворення, публічне сповіщення або інше публічне повідомлення спеціально не заборонене автором;

4) відтворення з метою висвітлення поточних подій засобами фотографії або кінематографії, публічне сповіщення або інше публічне повідомлення творів, побачених або почутих під час перебігу таких подій, обсягом, виправданим інформаційною метою;

5) відтворення у каталогах творів, виставлених на доступних публіці виставках, аукціонах, ярмарках або у колекціях для висвітлення зазначених заходів, без використання цих каталогів у комерційних цілях;

6) видання та відтворення випущених у світ творів рельєфно-крапковим шрифтом для сліпих та аудіотворів (аудіодокументів, аудіокниг) з нанесенням спеціального цифрового формату для сліпих, осіб з порушеннями зору та осіб із дислексією;

7) відтворення творів для судового та адміністративного провадження обсягом, виправданим цією метою;

8) публічне виконання музичних творів під час офіційних і релігійних церемоній, а також похоронів обсягом, виправданим характером таких церемоній;

9) відтворення з інформаційною метою у газетах та інших періодичних виданнях, передача в ефір або інше публічне сповіщення публічно виголошених промов, звернень, доповідей та інших подібних творів обсягом, виправданим поставленою метою;

10) використання правомірно оприлюднених літературних, художніх, музичних та інших творів для створення на їх основі іншого твору в жанрі літературної, музичної або іншої пародії, попури або карикатури;

11) відтворення твору в цілях і за умов, передбачених статтями 22–25 цього Закону;

12) адаптація існуючих і створюваних аудіовізуальних творів для сліпих, осіб із порушеннями зору та осіб з дислексією шляхом застосування аудіодискрипції (тифлокоментування).

Щодо відтворення творів у особистих цілях, то згідно з положеннями ст. 25 Закону України «Про авторське право і суміжні права» допускається відтворення без дозволу автора (чи іншої особи, яка має авторське право) і без виплати авторської винагороди, виключно в особистих цілях або для кола сім'ї попередньо правомірно оприлюднених творів за винятком:

- творів архітектури – будівель і споруд;
- комп'ютерних програм;
- репрографічно відтворених книжок, нотних текстів і оригінальних творів образотворчого мистецтва.

У ч. 2 ст. 25 Закону «Про авторське право і суміжні права» встановлюється, що твори та виконання, зафіксовані у фо-

нограмах, відеограмах, їх примірниках, а також аудіовізуальні твори та їх примірники можна відтворювати в домашніх умовах виключно в особистих цілях або для кола сім'ї без дозволу автора (авторів), виконавців, виробників фонограм, але з виплатою їм винагороди.

Відповідно до абз. 9 ст. 1 Закону «Про авторське право і суміжні права» *відтворення* – виготовлення одного або більше примірників твору, відеограми, фонограми в будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (зокрема цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер.

Згідно зі ст. 42 Закону «Про авторське право і суміжні права» виплачують зазначену винагороду у формі відрахувань (відсотків) від вартості обладнання і (або) матеріальних носіїв виробники і (або) імпортери обладнання та матеріальних носіїв, із застосуванням яких можна виключно в особистих цілях у домашніх умовах здійснити відтворення творів, зафіксованих у фонограмах і відеограмах, за винятком:

- професійного обладнання та (або) матеріальних носіїв, не призначених для використання в домашніх умовах;
- обладнання та матеріальних носіїв, які експортують за митну територію України;
- обладнання та матеріальних носіїв, які фізична особа ввозить на митну територію України в особистих цілях і без комерційної мети.

Розмір відрахувань визначено в Постанові Кабінету Міністрів України від 27 червня 2003 року № 992 «Про розмір відрахувань виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах». Збір винагороди забезпечує уповноважена організація колективного управління, а зібрані кошти розподіляють між авторами і суб'єктами суміжних прав. Якщо угоди між організаціями колективного управління не передбачають інше, то зібрані кошти розподіляють у таких пропорціях:

авторам – 50 %, виконавцям – 25 % і виробникам фонограм (відеограм) – 25 %.

3.5. Особливості розповсюдження окремих об'єктів авторського права

Розповсюдженням об'єктів авторського права і (або) суміжних прав відповідно до ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» вважається будь-яка дія, за допомогою якої об'єкти авторського права і (або) суміжних прав безпосередньо чи опосередковано пропонуються публіці, зокрема доведення цих об'єктів до відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до цих об'єктів із будь-якого місця і в будь-який час за власним вибором.

У ст. 171 Угоди про асоціацію встановлює, що сторони надають авторам стосовно оригіналів їхніх творів або їх копій виключне право дозволяти або забороняти будь-яку форму публічного розповсюдження шляхом продажу або іншим чином. Виключне право доводити до загального відома шляхом продажу або іншим чином щодо зазначених об'єктів надається:

- а) виконавцям щодо записів їхніх виконань;
- б) виробникам фонограм щодо їхніх фонограм;
- в) виробникам перших записів фільмів щодо оригіналу і копій їхніх фільмів;
- г) організаціям мовлення щодо записів їхніх передач.

Виключне право дозволяти чи забороняти розповсюдження творів шляхом першого продажу, відчуження іншим способом або шляхом здавання в майновий найм чи у прокат та шляхом іншої передачі до першого продажу примірників твору належить власнику майнових авторських прав (ч. 3 ст. 15 ЗУ «Про авторське право і суміжні права»).

Ключовим для характеристики права здійснювати розповсюдження примірників творів є концепція *вичерпання прав автора*. Так, у ч. 7 ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» зазначено, якщо примірники правомірно опублікованого твору законним чином введені у цивільний обіг

шляхом їх першого продажу в Україні, то допускається їх повторне введення в обіг шляхом продажу, дарування тощо без згоди автора (чи іншої особи, яка має авторське право) і без виплати авторської винагороди, а щодо творів образотворчого мистецтва – з урахуванням положень статті 27 цього Закону. Проте у цьому випадку право здавання у майновий найм чи комерційний прокат залишається виключно за особою, яка має авторське право.

Суб'єкт авторського права чи суміжних прав не завжди в змозі прослідкувати за розповсюдженням своїх творів чи об'єктів суміжних прав, тому законодавство багатьох країн містить особливості розповсюдження таких об'єктів авторського і суміжних прав як:

- примірники аудіовізуальних творів;
- фонограми;
- відеограми;
- комп'ютерні програми;
- бази даних.

Із метою захисту інтересів суб'єктів авторського права і суміжних прав та захисту прав споживачів було прийнято Закон України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» від 23.03.2000 року № 1587-III. Відповідно до ст. 2 зазначеного Закону розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних – це введення в обіг примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних шляхом їх продажу чи іншої передачі права власності. А згідно з вимогами ст. 3 *розповсюдження даних об'єктів на території України дозволяється лише за умови їх маркування контрольними марками.*

Контрольна марка – спеціальний знак, що засвідчує дотримання авторських і (або) суміжних прав і надає право на розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних. Контрольна

марка є самоклеїним знаком одноразового використання, зовнішній бік якого має спеціальний голографічний захист.

Суб'єктами, на яких поширюються вимоги Закону № 1587, є імпортери, експортери та відтворювачі примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних.

Підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють порядок отримання контрольних марок:

– Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 550 «Деякі питання надання Міністерством освіти і науки і Державною службою інтелектуальної власності платних адміністративних послуг»;

– Постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.2000 № 1555 «Про затвердження положень з питань розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних»;

– Наказ Міністерства освіти і науки України від 04.05.2005 № 273 «Про затвердження форм документів щодо питань видачі контрольних марок імпортерам, експортерам та відтворювачам примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних та інструкцій по здійсненню державного контролю за дотриманням законодавства у сфері інтелектуальної власності».

Для одержання контрольної марки заявник подає до Міністерства економічного розвитку та торгівлі такі документи:

а) заяву встановленого зразка;

б) копію статуту, установчого договору (у випадках, передбачених законодавством) – для юридичних осіб;

в) перелік найменувань примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних встановленого зразка із зазначенням творів, зафіксованих на цих примірниках (мовою, що використовується для оригіналу відповідного примірника);

г) копію державного посвідчення на право розповсюдження та демонстрування аудіовізуальних творів-фільмів;

д) документи, що посвідчують отримання згоди правовласника на виробництво зазначеної продукції

Вимоги до документів, що посвідчують отримання згоди правовласника на виробництво зазначеної продукції: наявність копії договору про передачу (відчуження) майнових прав авторів і (або) суб'єктів суміжних прав або договору про передачу прав на використання аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних шляхом їх відтворення та розповсюдження примірників, починаючи з договору, за яким майнові права авторів і (або) суб'єктів суміжних прав або права на використання передаються на територію України, або починаючи з договору, за яким майнові права авторів і (або) суб'єктів суміжних прав або права на використання передаються від первинних суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав (у разі виникнення цих прав на території України).

Заявник подає копії зазначених договорів, а також оригінал договору, за яким безпосередньо заявникові передаються майнові права авторів і (або) суб'єктів суміжних прав або права на використання аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних. До договорів, складених іноземною мовою, додаються їх переклади українською мовою, посвідчені в установленому порядку.

Маркування контрольними марками здійснюється імпортерами, експортерами та відтворювачами примірників перед їх розповсюдженням. У ч. 5 ст. 8 Закону № 1587 передбачає випадки, коли примірники не підлягають маркуванню контрольними марками.

У ст. 10 цього самого Закону визначається, що роздрібна торгівля примірниками здійснюється *лише в місцях спеціалізованої роздрібно торгівлі*. Вимоги до місць спеціалізованої роздрібно торгівлі примірниками аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних та правила такої торгівлі встановлюються Кабінетом Міністрів України – Постанова КМУ від 4 листопада 1997 р. № 1209 «Про затвердження Правил роздрібно торгівлі примірниками аудіовізуаль-

них творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних».

Контроль за виконанням Закону № 1587 шляхом проведення планових і позапланових перевірок державними інспекторами з питань інтелектуальної власності осіб, що здійснюють розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних. Контроль здійснюється у порядку визначеному у Постанові КМУ від 17 травня 2002 р. № 674 «Про затвердження Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Державної служби інтелектуальної власності».

У разі виявлення розповсюдження не маркованих контрольними марками примірників або маркованих контрольними марками, що мають серію і (або) номер, які не відповідають даним Єдиного реєстру одержувачів контрольних марок, або на них нанесено інформацію, яка не відповідає назві відповідного примірника, державні інспектори з питань інтелектуальної власності вилучають такі примірники.

Певні особливості має і діяльність з розповсюдження та демонстрування аудіовізуальних творів.

Аудіовізуальний твір – твір, що фіксується на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці чи магнітному диску, компакт-диску тощо) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень) чи аналогових або дискретних сигналів, які відображають (закодовують) рухомі зображення (як із звуковим супроводом, так і без нього), і сприйняття якого є можливим виключно за допомогою того чи іншого виду екрана (кіноекрана, телевізійного екрана тощо), на якому рухомі зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів.

Видами аудіовізуальних творів є: кінофільми, телефільми, відеофільми, діафільми, слайдофільми тощо, які можуть бути ігровими, анімаційними (мультиплікаційними), неігровими чи іншими. У ст. 17 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначено особливості здійснення прав на аудіовізуальні твори.

У ст. 7 Закону України «Про кінематографію» визначається, що за спрямуванням діяльності суб'єкти кінематографії поділяються на суб'єктів щодо:

- створення фільмів – автори і виконавці;
- виробництва фільмів – кіностудії, відеостудії, студії, продюсери тощо;
- розповсюдження фільмів – виробники, дистриб'ютори (прокатники) фільмів, кінокопіювальні підприємства, фонди фільмів, архіви кіно-, фото-, фонодокументів тощо;
- демонстрування фільмів – кінотеатри, кіноустановки, відеоустановки, канали мовлення телебачення (эфірного, кабельного, ефірно-кабельного, супутникового тощо);
- підготовки професійних кадрів та вдосконалення творчої майстерності – спеціалізовані навчальні заклади кінематографії, спеціалізовані факультети в інших навчальних закладах незалежно від форми власності, театри (студії) кіноактора;
- розроблення та виготовлення технологічного обладнання – науково-дослідні, конструкторські установи, сервісні центри, асоціації, виробничі підприємства та інші юридичні особи незалежно від форм власності.

Окрім зазначених вище особливостей розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, комп'ютерних програм, баз даних у Законі України «Про кінематографію» також передбачені деякі особливості розповсюдження аудіовізуальних творів.

Розповсюдження і демонстрування фільмів в Україні здійснюються відповідно до затверджених Державним агентством з питань кінотехнічних стандартів, норм та правил. Розповсюдження іноземних фільмів здійснюється згідно зі статтею 23 Закону України «Про засади державної мовної політики». Порядок розповсюдження фільму визначається угодою, укладеною розповсюдjuвачем фільму з авторами фільму або особою, яка має виключне право на фільм. Право на розповсюдження національних та іноземних фільмів на всіх видах носіїв зображення надається суб'єктам кінематографії центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику в

сфері кінематографії – Державним агентством України з питань кіно.

Необхідно відмітити, що в Україні заборонено розповсюдження і демонстрування фільмів, що містять популяризацію органів держави-агресора, радянських органів державної безпеки. Обмеження щодо розповсюдження і демонстрування фільмів, що містять популяризацію органів держави-агресора, радянських органів державної безпеки закріплені в таких нормативно-правових актах:

- Законі України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України» від 5 лютого 2015 №159-VIII;

- Законі України «Про телебачення і радіомовлення» № 3759-XII від 21.12.1993 року;

- Законі України «Про кінематографію» № 9/98-ВР від 13.01.1998 року.

Обмеження на виробництво і обіг у будь-якій формі продукції порнографічного характеру в Україні забороняються відповідно до ст. 2 Закону України «Про захист суспільної моралі».

У Законі України «Про кінематографію» від 13 січня 1998 року № 9/98-ВР визначено, що:

- демонстратор фільму – суб'єкт кінематографії, який здійснює демонстрування (публічний показ) фільму;
- демонстрування фільму – професійна кінематографічна діяльність, що полягає в показі фільму глядачам у призначених для цього приміщеннях (кінотеатрах, інших кіновидовищних закладах), на відеоустановках, а також каналами мовлення телебачення;
- демонстрування містить публічний показ фільму, публічне сповіщення фільму, публічну демонстрацію фільму.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права»:

публічна демонстрація аудіовізуального твору – публічне одноразове чи багаторазове представлення публіці за згодою

суб'єктів авторського права у приміщенні, в якому можуть бути присутніми особи, які не належать до кола сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї, аудіовізуального твору;

публічний показ – будь-яка демонстрація оригіналу або примірника твору за згодою суб'єктів авторського права безпосередньо або на екрані за допомогою плівки, слайда, телевізійного кадру тощо (за винятком передачі в ефір чи по кабелях) або за допомогою інших пристроїв чи процесів у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до кола сім'ї чи близьких знайомих цієї сім'ї особи, яка здійснює показ, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той самий час або в різних місцях і в різний час;

публічний показ аудіовізуального твору чи відеограми означає також демонстрацію окремих кадрів аудіовізуального твору чи відеограми без дотримання їх послідовності;

публічне сповіщення (доведення до загального відома) – передача за згодою суб'єктів авторського права в ефір за допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гамма-променів тощо), зокрема з використанням супутників, чи передача на віддаль за допомогою проводів або будь-якого виду наземного чи підземного (підводного) кабелю (провідникового, оптоволоконного та інших видів) творів, коли зазначена передача може бути прийнята необмеженою кількістю осіб у різних місцях, віддаленість яких від місця передачі є такою, що без зазначеної передачі зображення чи звуки не можуть бути прийняті.

Право на демонстрування фільмів надається Державним агентством із питань кіно. Документом, який засвідчує це право та визначає умови розповсюдження і демонстрування, є державне *посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів*. Фільми, на які видані державні посвідчення на право розповсюдження і демонстрування, вносяться до *державного реєстру фільмів*. Державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів видається на платній основі суб'єкту кінематографії впродовж десяти робочих днів з дня подання заяви та інших документів і матеріалів, визначених Кабінетом Міністрів України.

Державне агентство з питань кіно відмовляє у видачі державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів за наявності принаймні однієї з таких підстав:

– невідповідності поданих документів та матеріалів вимогам п. 6 Положення про державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів та Закону України «Про кінематографію»;

– наявності у фільмі матеріалів (висловлювань, дій тощо), які пропагують війну, насильство, жорстокість, фашизм і неофашизм, спрямовані на ліквідацію незалежності України, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, приниження нації, неповагу до національних і релігійних святинь, приниження особистості, що пропагують невігластво, неповагу до батьків, а також наркоманію, токсикоманію, алкоголізм та інші шкідливі звички; фільми порнографічного характеру, що підтверджується висновком експертної комісії з питань розповсюдження і демонстрування фільмів;

– одним з учасників фільму є фізична особа, включена до Переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці, оприлюдненому в установленому порядку;

– наявності обставин, передбачених частинами 1, 2 та 3 ст. 15-1 Закону України «Про кінематографію» (популяризація органів держави-агресора, радянських органів державної безпеки).

Контрольні запитання для самоконтролю

1. Чи існує різниця між поняттями «твір» і «об'єкт авторського права»?
2. Які твори охороняє авторське право?
3. Чому комп'ютерні програми можуть бути об'єктом авторського права?
4. Як здійснюють охорону баз даних?
5. Які твори не є об'єктами авторського права?
6. Чим відрізняються первинні суб'єкти авторського права від похідних?
7. Коли у творця твору виникають авторські права?
8. Які існують види співавторства?

9. Якими є відносини між автором і роботодавцем службового твору?
10. Яким чином набувають права спадкоємці як суб'єкти авторського права?
11. Якими є взаємовідносини між авторами й організаціями колективного управління майновими правами?

Список використаної літератури

1. Дроб'язко В. С. Право інтелектуальної власності : навчальний посібник / В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
2. Інтелектуальна власність : навч. посіб. : у 2 ч. / І. П. Каплун, Е. В. Колісниченко, В. О. Панченко, А. А. Папченко. – Суми : СумДУ, 2010. – 157 с.
3. Мавпяче селфі: суд вирішив, що примат – не автор фото [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uain.press/world/mavpyache-selfi-sud-vyrishyv-shho-prymat-ne-avtor-foto-799290>.
4. Право інтелектуальної власності : академічний курс / Академія правових наук України, Науково-дослідний ін-т інтелектуальної власності ; ред.: О. П. Орлюк, О. Д. Святоцький. – Київ : Ін Юре, 2007. – 696 с.
5. Право інтелектуальної власності : навч. посібник / В. Р. Кравець, В. Г. Олюха, О. М. Стець та ін. ; за заг. ред. В. Р. Кравця, В. Г. Олюхи. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 270 с.
6. Право інтелектуальної власності: Академічний курс : підручник / Академія правових наук України, Науково-дослідний ін-т інтелектуальної власності ; ред. О. А. Підпригора. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Київ : Ін Юре, 2004. – 670 с.

ТЕМА 4. Суміжні права

4.1. Загальні положення про суміжні права

Творець, який створює об'єкти авторського права, зазвичай прагне того, щоб його твори прочитали, побачили, почули тощо якомога більша кількість людей. У деяких випадках для донесення результатів творчості до інших необхідні посередники – професіонали, які подають твір у формі, найбільш пристосованій для сприйняття максимально широким колом людей. Наприклад, для сприйняття літературного твору його можна

прочитати, але для сприйняття музичного твору потрібно, щоб хтось його виконав. Із розвитком технічного прогресу все актуальнішою ставала проблема інтересів цієї категорії посередників між авторами й аудиторією.

На початку ХХ ст. виконання акторів або читців-декламаторів закінчувалося разом із театральною виставою, а робота музиканта-виконавця – із закінченням концерту. З моменту винайденням фонографа, радіо, кінематографа, телебачення, відеомагнітофонів і супутникового зв'язку ситуація різко змінилася. Завдяки технічними досягненням результати праці виконавців стало легко тиражувати та використовувати їх без участі самих виконавців.

Суміжні права – це права виконавців на результати творчої діяльності, а також права виробників фонограм (відеограм), організацій мовлення щодо використання творів науки, літератури, мистецтва, які охороняються авторським правом.

Відповідно до статті 35 Закону України «Про авторське право і суміжні права» *об'єктами суміжних прав*, незалежно від призначення, змісту, оцінювання, способу і форми вираження, є:

- виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів;
- фонограми, відеограми;
- передачі (програми) організацій мовлення.

Особливістю суміжних прав є те, що більшість з них залежить від прав авторів, творчою працею яких створено твір, вони є похідними від авторських прав. Наприклад, поет написав слова, композитор музику до цієї пісні, але донесеною до слухачів пісня може бути лише певним виконавцем. Тому творчість співака є суміжною творчою діяльністю з реалізації самої пісні.

Суміжні права виконавця визнаються, якщо:

- виконавець є громадянином України;
- виконання вперше мало місце на території України;

- виконання записане на фонограму, яку охороняє закон;
- виконання, не записане на фонограму, включене до передачі мовлення, яку охороняє закон.

Права виробника фонограми або відеограми охороняють, якщо:

- виробник фонограми або відеограми є громадянином України або юридичною особою, який має офіційне місцезнаходження на території України;
- фонограма або відеограма вперше опублікована на території України, або вперше оприлюднена за межами України, але після цього впродовж 30 днів оприлюднена на території України.

За організаціями мовлення суміжні права визнають, якщо вони мають офіційне місцезнаходження на території України та здійснюють трансляцію за допомогою передавачів, розміщених на території України.

Суб'єктам суміжних прав, незалежно від їх громадянства, об'єкти суміжних прав яких вперше оприлюднені на території іншої держави або не оприлюднені, але знаходяться в об'єктивній формі на території іншої держави, правова охорона надається відповідно до міжнародних договорів України.

Суміжні права виникають із факту виконання твору, виробництва фонограми, оприлюднення передачі організацій мовлення.

Суб'єкти суміжних прав мають право його використовувати знак охорони суміжних прав, який складається із трьох елементів:

- латинської літери «Р», вписаної в коло;
- імені (найменування) власника виключних суміжних прав;
- року першого опублікування фонограми.

4.2. Права виконавця

Виконавець – актор (театру, кіно тощо), співак, музикант, танцюрист або інша особа, яка виконує роль, співає, читає, декламує, грає на музичному інструменті, танцює чи будь-яким іншим способом виконує твори літератури, мистецтва чи твори народної творчості, циркові, естрадні, лялькові номери, пантоміми тощо, а також диригент музичних і музично-драматичних творів.

Виконання як об'єкт суміжних прав – це не спосіб використання твору, а виражений в об'єктивній формі результат: правова охорона надається не власне процесу декламації, співу, танцю тощо, а тому результатів, який виникає внаслідок виконання твору. Необхідно зазначити, що кожного разу виконуючи твір, навіть якщо виконання є типовим, носить регулярний та систематичний характер, створюється окремий об'єкт суміжних прав. Також правову охорону може отримати виконання як творів, що охороняються авторським правом, так і творів народної творчості, фольклору.

Особисті немайнові права виконавця визначені в ст. 38 Закону України «Про авторське право і суміжні права»:

- а) вимагати визнання того, що він є виконавцем твору;
- б) вимагати, щоб його ім'я або псевдонім зазначалися чи повідомлялися у зв'язку з кожним його виступом, записом чи виконанням (у разі, якщо це можливо);
- в) вимагати забезпечення належної якості запису його виконання і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій суттєвій зміні, що може завдати шкоди його честі і репутації.

Майнові права виконавця: визначені в ст. 39 Закону України «Про авторське право і суміжні права»:

- право на використання виконання;
- право на передачу незаписаного виконання;
- право на запис;
- право на відтворення;
- право на розповсюдження;
- право на здавання у прокат;

- право на передачу запису виконання;
- право на доведення до загального відома запису виконання;
- право на ретрансляцію.

Майнові права виконавців охороняються впродовж 50 років від дати першого запису виконання відповідно до ч. 1 ст. 44 Закону «Про авторське право і суміжні права». Особисті немайнові права виконавців, охороняються безстроково.

До спадкоємців виконавців переходить право дозволяти чи забороняти використання виконань, а також право на одержання винагороди у межах цього строку.

Стосовно об'єктів суміжних прав законодавство також передбачає випадки, на які виключне право виконавця не поширюється. Так, виключне право виконавця на відтворення запису виконання не поширюється на випадки, коли: 1) запис виконання здійснено за письмовим дозволом виконавця і використано з тією метою, для якої було одержано дозвіл; 2) відтворення запису виконання здійснюють з тією самою метою, для якої був здійснений запис. Також відбувається вичерпання прав виконавця, якщо оригінал або примірники запису виконання правомірно введені в цивільний оборот шляхом їхнього продажу, допускають їх подальше розповсюдження без згоди виконавця і виплати винагороди.

4.3. Права виробників фонограм або відеограм

Виробником фонограми (відеограми) є фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший звуковий запис виконання або інших звуків (чи їх відображень).

Відеограма – відеозапис на відповідному матеріальному носії (магнітній стрічці, магнітному диску, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких рухомих зображень (із звуковим супроводом чи без нього), крім зображень у вигляді запису, що входить до аудіовізуального твору.

Фонограма – звукозапис на відповідному носії (магнітній стрічці чи магнітному диску, грамофонній платівці, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких звуків, крім звуків у формі запису, що входить до аудіовізуального твору.

Виходячи із законодавчого визначення фонограми можна визначити такі її характеристики:

1) фонограмою є звукозапис виконання охоронюваного твору та/або твору, що не охороняється, та/або будь-яких інших звуків;

2) фонограма не існує без відповідного матеріального носія, на якому вона зафіксована.

Дослідники відмічають, що об'єктом правової охорони у фонограмі є результат не творчої, а організаційно-технічної діяльності.

Фонограма може містити запис виконання як одного, так і декількох творів; виконання, здійснені одним виконавцем (колективом виконавців) чи різними виконавцями; як виконання, записані впродовж одного дня, так і виконання, записані у різні проміжки часу. Кількість виконань, зафіксованих у фонограмі, та будь-які інші подібні ознаки на рівень її правової охорони як об'єкта суміжних прав не впливають.

Відеограма – це самостійний і відмінний від аудіовізуального твору об'єкт, який класифікують на такі види:

1) відеограми, що містять запис виконання творів: відео-запис виконання музичних творів шляхом співу та/або гри на музичних інструментах, виконання драматичних творів шляхом акторської гри, виконання хореографічних постановок шляхом танцю, виконання літературних віршованих творів шляхом декламації тощо;

2) відеограми, що не містять запису виконання творів: відеозапис спортивних матчів або змагань, природних явищ, будь-яких дій чи подій, не пов'язаних з виконанням твору;

3) змішані відеограми, що одночасно містять запис виконання творів та інші зображення: відеозапис конкурсу краси, в якому поєднуються етапи конкурсу та виконання музичних,

хореографічних, інших творів у перервах між етапами конкурсу, відеозапис інших подібних заходів.

Особисті немайнові права виробників фонограм (відеограм) визначені в ч. 2 ст. 38 Закону України «Про авторське право і суміжні права», так виробник фонограми, виробник відеограми має право:

– зазначати своє ім'я (назву) на кожному носії запису або його упаковці поряд із зазначенням авторів, виконавців і назв творів;

– вимагати його згадування у процесі використання фонограми (відеограми).

Виключні *майнові права виробника фонограми або відеограми* на використання фонограми або відеограми означають право здійснювати, дозволяти або забороняти такі дії:

- відтворювати фонограму (право на відтворення);
- розповсюджувати оригінал або примірники фонограми будь-яким способом, зокрема, шляхом продажу (право на розповсюдження);

- здавати в прокат оригінал або примірники фонограми, зокрема, після їх розповсюдження, здійснюваного виробником фонограми або за його згодою (право на здавання у прокат);

- імпортувати примірники фонограми з метою розповсюдження, включаючи примірники, виготовлені з дозволу власника виключних прав на фонограму (право на імпорт);

- сповіщувати фонограму шляхом передачі за допомогою безпроводових засобів, по проводах (кабелю) чи за допомогою аналогічних засобів (право на передачу в ефір або по кабелю);

- доводити фонограму до загального відома (право на доведення до загального відома);

- переробляти або будь-яким іншим способом змінювати фонограму (право на переробку).

Права виробників фонограм і відеограм охороняються впродовж 50 років від дати першого опублікування фонограми (відеограми) або їх першого звукозапису (відеозапису), якщо фонограма (відеограма) не була опублікована впродовж зазначеного часу. До правонаступників виробників фонограм і ві-

деограм переходить право дозволяти чи забороняти використання фонограм, відеограм, публічні сповіщення, а також право на одержання винагороди у межах цього строку.

В Україні прийнято спеціальний Закон, який визначає правові основи розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних і спрямований на захист інтересів суб'єктів авторського права і суміжних прав та захист прав споживачів – Закон України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» від 23 березня 2000 року № 1587-III, згідно з яким розповсюдження на території України примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм та баз даних, а також їх прокат дозволяються лише за умови їх маркування контрольними марками.

Вичерпання виключних майнових прав законодавство передбачає і щодо виробника фонограми. Так, якщо оригінал або примірники правомірно опублікованої фонограми введені в цивільний оборот шляхом їх продажу, допускається їх подальше розповсюдження без згоди виробника фонограми і виплати йому винагороди.

4.4. Права організацій мовлення

До організацій мовлення відповідно до ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» належать:

– *організація ефірного мовлення* – телерадіоорганізація, що здійснює публічне сповіщення радіо- чи телевізійних передач і програм мовлення (як власного виробництва, так і виробництва інших організацій) шляхом передачі в ефір за допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гамма-променів тощо) у будь-якому частотному діапазоні (зокрема, й з використанням супутників);

– *організація кабельного мовлення* – телерадіоорганізація, що здійснює публічне сповіщення радіо- чи телевізійних передач і програм мовлення (як власного виробництва, так і виробництва інших організацій) шляхом передачі на віддаль сиг-

налу за допомогою того чи іншого виду наземного, підземного чи підводного кабелю (провідникового, оптоволоконного чи іншого виду).

Програмою (передачею) організації мовлення є об'єктивний результат діяльності організації мовлення, який складається із сукупності сигналів, що несуть звук (для організацій радіомовлення) або зображення зі звуком (для організацій телевізійного мовлення).

Передачу (програму) організації мовлення як об'єкт суміжних прав необхідно відрізнити від телерадіопередачі. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» *програма (телерадіопрограма)* – поєднана єдиною творчою концепцією сукупність передач (телерадіопередач), яка має постійну назву і транслюється телерадіоорганізацією за певною сіткою мовлення. В той час як *передача (телерадіопередача)* – змістовно завершена частина програми (телерадіопрограми), яка має відповідну назву, обсяг трансляції, авторський знак, може бути використана незалежно від інших частин програми і розглядається як цілісний інформаційний продукт.

Суміжні права не поширюються на окремі радіопередачі, телепередачі – останні можуть бути результатом творчої діяльності та відноситися до об'єктів авторського права.

Об'єктом суміжних прав є сукупність сигналів, яка для організації радіомовлення утворюється з радіопередач, здійснених в ефірі виконань, фонограм, інформаційних та інших об'єктів, а для організації телевізійного мовлення – з телепередач, аудіовізуальних творів, відеограм, інших об'єктів.

Немайнове право організації мовлення визначене в ч. 3 ст. 38 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Так, організація мовлення має право вимагати згадування своєї назви у зв'язку із записом, відтворенням, розповсюдженням своєї передачі і публічним повторним сповіщенням її іншою організацією мовлення.

Виключні права організації мовлення на використання її передачі означають право здійснювати, дозволяти або забороняти такі дії:

- ретранслювати передачу;
- записувати передачу;
- відтворювати запис передачі;
- розповсюджувати оригінал або примірники запису передачі, зокрема, шляхом продажу;
- доводити до загального відома запис передачі;
- публічно сповіщувати передачу в місцях із платним входом.

Організації мовлення користуються майновими правами впродовж 50 років від дати першого публічного сповіщення передачі. До правонаступників організації мовлення переходить право дозволяти чи забороняти публічні сповіщення, а також право на одержання винагороди у межах цього строку.

4.5. Поняття колективного управління та його роль у здійсненні авторського права і суміжних прав

У більшості випадків автори і власники суміжних прав не самі реалізують свої правомочності, а передають права на використання творів іншим особам. Проте правовласник не завжди має реальну можливість проконтролювати, хто, як і коли використовував його твір, наприклад, використання твору на радіо, телебаченні, при публічному виконанні тощо, коли одночасно використовують велику кількість творів і об'єктів суміжних прав, що належать різним суб'єктам права. У таких випадках Закон України «Про авторське право і суміжні права» допускає створення спеціальних посередників – *організацій, що управляють майновими правами на колективній основі* (статті 47 і 48 Закону).

Організація колективного управління (організація колективного управління майновими правами) – організація, що управляє на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав і не має на меті одержання прибутку.

У різних країнах склався неоднаковий підхід до створення та функціонування організацій колективного управління:

- одна спільна організація колективного управління для різних категорій правовласників;
- окремі організації, що спеціалізуються на різних правах і категоріях правовласників.

Обрання виду організації залежить від політичних, економічних, правових умов і традицій, існуючих у тій чи іншій країні.

У Верховній Раді України на цей час на розгляді перебуває декілька законопроектів, що повинні врегулювати діяльність організацій колективного управління в Україні. Непрозорі механізми розподілу винагороди, яку збирають організації колективного управління, зумовлює постійні докори з боку іноземних правовласників.

Форми організацій колективного управління:

- державна організація колективного управління (наприклад, Українське агентство з авторських і суміжних прав);
- громадська організація колективного управління (наприклад, Український музичний альянс, Ліга музичних прав, Гільдія виробників відеогам і фонограм).

На цей час в Україні створені і функціонують 19 організацій колективного управління.

Повне колективне управління передбачає ведення переговорів про розмір виплачуваної винагороди й інші умови використання, надання дозволу на використання, відслідковування використань, примушення до дотримання прав і збір винагороди, а також її розподіл серед правовласників.

Неповним колективним управлінням (оскільки дозвіл на використання видає не організація колективного управління) – це управління правом на одержання винагороди (у разі примусових ліцензій або коли передбачено право лише на одержання винагороди – наприклад, у разі виплати винагороди за домашній перезапис).

Організація колективного управління майновими правами діє у межах повноважень, одержаних від власників авторських і суміжних прав, на основі статуту. Керівництво діяльністю ор-

ганізацій колективного управління здійснюють власники авторських і суміжних прав, майновими правами яких вона управляє. Прийняття рішень щодо розміру винагороди й умов видачі ліцензій користувачам, способу розподілу і виплати зібраної винагороди та інших принципових питань діяльності організації здійснюють виключно власники авторських і суміжних прав колегіально на загальних зборах.

Контроль за діяльністю організацій, що управляють майновими правами на колективній основі, здійснює Міністерство економічного розвитку.

Функції організацій управління майновими правами на колективній основі (ст. 49 Закону України «Про авторське право і суміжні права»):

- погоджувати з користувачами розмір винагороди та інші умови, на яких видають ліцензії;
- видавати ліцензії на використання прав, управлінням яких займається така організація;
- погоджувати з користувачами розмір винагороди в тих випадках, коли організація займається збором винагороди без надання ліцензій;
- збирати передбачену ліцензіями винагороду;
- розподіляти і виплачувати зібрану винагороду власникам авторських і суміжних прав, яких вона представляє;
- здійснювати будь-які юридичні дії, необхідні для охорони прав, управлінням яких займається ця організація.

Обов'язки організації управління майновими правами на колективній основі:

– використовувати зібрану винагороду виключно для розподілу і виплати власникам авторських і суміжних прав; при цьому організація має право відраховувати від зібраної винагороди суми на покриття своїх фактичних витрат на збір, розподіл і виплату винагороди, а також суми, які перераховують до спеціальних фондів, створених цією організацією виключно за рішенням власників авторських і суміжних прав, яких вона представляє;

– розподіляти і регулярно виплачувати зібрані суми винагороди пропорційно до фактичного використання творів і об'єктів суміжних прав;

– одночасно з виплатою винагороди надавати власникам авторських і суміжних прав звіти, що містять відомості про використання їхніх прав.

Основними проблемами у діяльності організацій колективного управління є незапитані суми винагороди, які зберігаються три роки, потім використовуються на чергові виплати правовласникам або спрямовуються на статутну діяльність організації, а також проблема реальності звітності користувачів.

Неповне колективне управління здійснюється в Україні шляхом збору винагороди за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм та їх відтворення в домашніх умовах та виплати її правовласникам.

За загальним правилом, використання об'єктів суміжних прав повинно здійснюватися з дозволу правовласника, за винятками, передбаченими законом. Так, відповідно до статті 43 Закону України «Про авторське право і суміжні права» допускається без згоди виробників фонограм (відеограм), фонограми (відеограми) яких опубліковані для використання з комерційною метою, і виконавців, виконання яких зафіксовані у цих фонограмах (відеограмах), але з виплатою винагороди, таке пряме чи опосередковане комерційне використання фонограм і відеограм та їх примірників.

Комерційним використанням вважається:

а) публічне виконання фонограми або її примірника чи публічна демонстрація відеограми або її примірника;

б) публічне сповіщення виконання, зафіксованого у фонограмі чи відеограмі та їх примірниках, в ефір;

в) публічне сповіщення виконання, зафіксованого у фонограмі чи відеограмі та їх примірниках, по проводах (через кабель).

Збирання винагороди здійснюються уповноваженою організацією колективного управління, функціонування яких передбачене в Законі України «Про авторське право і суміжні пра-

ва». Проте Наказом Міністерства освіти і науки від 27.08.2014 № 954 у зв'язку з рішенням Окружного адміністративного суду міста Києва від 21 січня 2014 року по справі № 826/16333/13-а було скасовано Наказ «Про затвердження Порядку визначення уповноважених організацій колективного управління, які здійснюватимуть збирання і розподіл винагороди (роялті) за використання опублікованих з комерційною метою фонограм і відеограм» від 30 серпня 2013 року № 1249. Відповідно функції збору винагороди може виконувати будь-яка організація колективного управління авторськими або суміжними правами.

Публічне виконання фонограми – подання за згодою суб'єктів суміжних прав фонограм будь-яким способом як безпосередньо (у живому виконанні), так і за допомогою будь-яких пристроїв і процесів (за винятком передачі в ефір чи по кабелях) у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до кола сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той самий час або в різних місцях і в різний час.

Публічне сповіщення фонограми (доведення до загального відома) – передача за згодою суб'єкта суміжних прав в ефір за допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гамма-променів тощо), зокрема, з використанням супутників, чи передача на віддалі за допомогою проводів або будь-якого виду наземного чи підземного (підводного) кабелю (провідникового, оптоволоконного та інших видів) фонограм, коли зазначена передача може бути сприйнята необмеженою кількістю осіб у різних місцях, віддаленість яких від місця передачі є такою, що без зазначеної передачі зображення чи звуку не можуть бути сприйняті.

У Постанові Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 71 визначаються розміри винагороди (роялті) за використання опублікованих із комерційною метою фонограм і відеограм та порядок їх виплати.

Суб'єкти комерційного використання – це юридичні й фізичні особи, які здійснюють комерційне використання опублі-

кованих із комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань. До них належать:

- суб'єкти господарювання, що є власниками театрів (зокрема театрів-студій, аматорських самодіяльних театрів), цирків, клубів, концертних і кіноконцертних залів та ін. закладів культури, кінотеатрів і відеосалонів, казино, нічних клубів та ін. грально-розважальних закладів, виставкових залів та інших подібних закладів, барів, кафе, ресторанів та інших підприємств громадського харчування, пансіонатів, будинків відпочинку, санаторіїв, готелів, дискотек, танцювальних і концертних майданчиків, парків, стадіонів, спортивних залів та інших спортивно-оздоровчих закладів, підприємства та організації торгівлі, побутового обслуговування, пасажирського транспорту тощо, крім тих, які перебувають у державній або комунальній власності;

- суб'єкти господарювання, що на праві господарського відання володіють, користуються та розпоряджаються або на правах оренди користуються такими приміщеннями;

- суб'єкти господарювання, що є організаторами фестивалів, конкурсів, виставок та інших подібних заходів, під час проведення яких здійснюється зазначене використання, і на правах оренди користуються для проведення цих заходів зазначеними приміщеннями;

- юридичні особи, зокрема, державні та комунальні телерадіоорганізації, які здійснюють публічне сповіщення (публічне повторне сповіщення) шляхом трансляції і ретрансляції зазначених об'єктів суміжних прав у передачах ефірного, супутникового, кабельного телебачення та радіомовлення або через Інтернет, зокрема, провайдери програмної послуги, а також інші суб'єкти господарювання.

Суб'єкти комерційного використання зобов'язані до початку здійснення такого комерційного використання укласти з уповноваженою організацією колективного управління договір про виплату винагороди (роялті) за пряме або опосередковане комерційне використання опублікованих із комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них ви-

конань. Суб'єкти комерційного використання самостійно нараховують згідно з договором суму належної до сплати винагороди (роялті), перераховують її в установлений договором строк на рахунок зазначеної організації та подають їй у письмовій формі відомості, необхідні для збирання і розподілу винагороди (роялті). У разі встановлення факту використання до дати укладення договору – винагорода сплачується у подвійному розмірі.

Суб'єкти комерційного використання повинні:

– не перешкоджати представникам уповноважених організацій колективного управління фіксувати факти прямого чи опосередкованого комерційного використання опублікованих із комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань, зокрема, за допомогою технічних засобів і (або) шляхом складення відповідного акта фіксації;

– подавати на вимогу зазначених представників інформацію щодо правомірності такого використання разом із належно завіреними копіями необхідних документів.

Залежно від характеру комерційного використання фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань уповноважені організації колективного управління за погодженням з особами, які згідно із законодавством у сфері авторського права і суміжних прав можуть управляти майновими правами на зазначені об'єкти суміжних прав, мають право зменшувати розмір винагороди (роялті), що визначена в Постанові № 71.

Визначення *роялті* є в п. 14.1.225 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України, під яким розуміється –будь-який платіж, отриманий як винагорода за використання або за надання права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, а саме на будь-які літературні твори, твори мистецтва або науки, включаючи комп'ютерні програми, інші записи на носіях інформації, відео- або аудіокасети, кінематографічні фільми або плівки для радіо- чи телевізійного мовлення, передачі (програми) організацій мовлення, інших аудіовізуальних творів, будь-які права, які охороняються патентом, будь-які за-

реєстровані торговельні марки (знаки на товари і послуги), права інтелектуальної власності на дизайн, секретне креслення, модель, формулу, процес, права інтелектуальної власності на інформацію щодо промислового, комерційного або наукового досвіду (ноу-хау).

Сума роялті розподіляється уповноваженими ОКУ між особами, які згідно із законодавством у сфері авторського права і суміжних прав можуть управляти майновими правами на фонограми, відеограми та зафіксовані у них виконання, у такому співвідношенні: за комерційне використання виконань – 50 %, за комерційне використання фонограм і (або) відеограм – 50 % загальної суми винагороди. Суми виплачуються зазначеним особам на підставі укладених із ними договорів пропорційно обсягу використання відповідної фонограми, відеограми та зафіксованого у них виконання.

У разі комерційного використання відеограм, у яких зафіксовано фонограми, роялті розподіляється між їх виробниками згідно з договором, укладеним між ними або між особами, які згідно із законодавством у сфері авторського права і суміжних прав можуть управляти майновими правами щодо зазначених об'єктів суміжних прав.

Ще одним напрямком роботи організацій колективного управління є збір винагороди за здійснення так званих «приватних копій». Відповідно до ст. 42 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» допускається відтворення в домашніх умовах і виключно в особистих цілях творів і виконань, зафіксованих у фонограмах, відеограмах і їх примірниках, без згоди автора (авторів), виконавців і виробників фонограм (відеограм), але з виплатою їм винагороди. Виплата винагороди виробникам фонограм і відеограм та іншим особам, які мають авторське право і (або) суміжні права, здійснюється у формі відрахувань (відсотків) від вартості обладнання і (або) матеріальних носіїв виробниками та (або) імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких можна здійснити відтворення виключно в особистих цілях у домашніх умовах творів, зафіксованих у фонограмах і відеограмах.

Зазначені питання врегульовані в спільному Наказі Міністерства освіти і науки України, Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва та Державної податкової адміністрації України «Про затвердження Порядку здійснення відрахувань виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах» від 24.11.2003 № 780/123/561.

Відрахування здійснюються для імпортерів – у відсотках їх вартості, зазначеної у зовнішньоекономічному договорі (контракті); для виробників – у відсотках їх відпускну ціни.

Не здійснюється відрахування від вартості такого обладнання:

- професійного обладнання та (або) матеріальних носіїв, не призначених для використання в домашніх умовах;
- обладнання та матеріальних носіїв, які експортують за митну територію України;
- обладнання та матеріальних носіїв, які фізична особа ввозить на митну територію України в особистих цілях і без комерційної мети.

Розмір відрахувань визначено в Постанові Кабінету Міністрів України від 27 червня 2003 року № 992 «Про розмір відрахувань виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах».

Виробники перераховують суми відрахувань уповноваженим організаціям колективного управління до 20-го числа місяця, наступного за місяцем реалізації, про що надсилають цим організаціям підписану керівником виробника довідку щодо сплати відрахувань.

Під час ввезення на митну територію України обладнання і (або) матеріальних носіїв імпортери перераховують суми відрахувань уповноваженим ОКУ, про що надсилають цим організаціям підписану керівником імпортера довідку щодо їх сплати.

Виробники та імпортери для перерахування сум відрахувань та надання необхідної інформації самостійно обирають уповноважену організацію. Зібрані кошти розподіляються між зареєстрованими організаціями колективного управління на основі договорів, які уповноважені організації укладають з усіма організаціями колективного управління.

Зібрані кошти розподіляють між авторами і суб'єктами суміжних прав. Якщо угоди між організаціями колективного управління не передбачають інше, то зібрані кошти розподіляють у таких пропорціях: авторам – 50 %, виконавцям – 25 % і виробникам фонограм (відеограм) – 25 %.

Контрольні запитання для самоконтролю

1. Які існують види суміжних прав?
2. Чи вимагають дотримання певних формальностей для придбання суміжних прав?
3. Чи можливе існування права виконавця, який виконав твір, щодо якого закінчився строк дії авторського права?
4. В яких випадках є виправданим запровадження до законодавства норм про здійснення прав лише через систему колективного управління?
5. Колективне управління авторським правом і суміжними правами мають здійснювати державні або громадські організації?
6. Чи можна не розподіляти винагороду, зібрану для конкретних правовласників, а використовувати її з колективною метою?
7. Чи має власник примірника фонограми право здавати його у прокат без одержання згоди власника прав на фонограму?
8. У яких випадках можливе відтворення запису передачі ефірного або кабельного мовлення без згоди правовласника?
9. Що собою являє організація колективного управління?

Список використаної літератури

1. Дроб'язко В. С. Право інтелектуальної власності : навчальний посібник / В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
2. Інтелектуальна власність : навч. посіб. : у 2 ч. / І. П. Каплун, Е. В. Колісниченко, В. О. Панченко, А. А. Папченко. – Суми : СумДУ, 2010. – 157 с.

3. Перелік організацій колективного управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e200bfec-91ec-427a-baa5-10cd5204f56f&title=PerelikOrganizatsiiKolektivnogoUpravlinnia>.
4. Право інтелектуальної власності : академічний курс / Академія правових наук України, Науково-дослідний ін-т інтелектуальної власності ; ред.: О. П. Орлюк, О. Д. Святоцький. – Київ : Ін Юре, 2007. – 696 с.
5. Право інтелектуальної власності : навч. посібник / В. Р. Кравець, В. Г. Олюха, О. М. Стець та ін. ; за заг. ред. В. Р. Кравця, В. Г. Олюхи. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 270 с.
6. Право інтелектуальної власності: Академічний курс : підручник / Академія правових наук України, Науково-дослідний ін-т інтелектуальної власності ; ред. О. А. Підпригора. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Київ : Ін Юре, 2004. – 670 с.

ТЕМА 5. Патентне право

5.1. Поняття й ознаки винаходу, корисної моделі, промислового зразка

На відміну від літературно-мистецької діяльності, яка спрямована на задоволення духовних чи естетичних потреб людини, наукова технічна діяльність здійснюється, щоб задовольнити практичні потреби людини в різних сферах техніки і технологій.

Об'єктами патентного права є:

- винаходи;
- корисні моделі;
- промислові зразки.

Відповідно до статті 156 Господарського кодексу України право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок відповідно до законодавства України засвідчується патентом.

Патент – це охоронний документ, що засвідчує пріоритет, авторство і право власності на винахід (корисну модель, промисловий зразок).

Деклараційний патент на винахід – різновид патенту, що видається за результатами формальної експертизи заявки на винахід.

Перший у світі патент був виданий у 1421 році у Флоренції Філіппо Брунелесчі, зазначеним патентом охоронявся «метод транспортування мармуру педальним човном по річці Арно».

За даними Всесвітньої організації інтелектуальної власності Україна входить до Топ-20 країн за кількістю виданих патентів (<http://www.wipo.int/ipstats/en/>). Так, за даними Українського інституту промислової власності станом на 1 лютого 2018 року (з 1992 року) було прийнято рішень про видачу 120 952 патентів на винаходи, 122 968 патентів на корисні моделі, 36 146 патентів на промислові зразки (<http://www.uipv.org/ua/vsjogo.html>).

Під *винаходом* розуміють будь-який досягнений людиною творчий результат, суть якого полягає в знаходженні конкретних технічних засобів для вирішення завдання, що виникло у сфері практичної діяльності.

Корисною моделлю є результат творчої діяльності людини в галузі технології, пов'язаний із конструктивним використанням пристрою.

Об'єктом винаходу (корисної моделі) відповідно до ст. 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 № 3687-ХІІ може бути:

- продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослини і тварини);
- процес (прийом, спосіб);
- нове застосування відомого продукту чи процесу.

Приклади яскравих винаходів у світі

Пристрої

Маріо Моретті Полігатто (Італія) заснував компанію Geox shoes та заробив \$3 млрд завдяки своїй ідеї виробляти взуття з маленькими дірочками на підшві, що від вологи захищається спеціальною мембраною, яка з'явилася у нього під час подорожі в горах. Щоб не відчувати страшенну спеку в ногах Полігат-

то пробив дірки в підошві свого взуття. Він спробував продати ідею Nike, однак концерн не зацікавився проектом. Тепер власна фірма Маріо продає 16 млн пар взуття на рік.

Український підприємець Євген Ерік винайшов «розумні» жалюзі, що генерують електрику завдяки сонячним батареям. Винахід включає набір модулів, які виглядають подібно до жалюзі, завдяки якому сонячне випромінювання перетворюється на теплову та електричну енергію.

Enable Talk – це студентський проект, основною метою якого є переклад мови жестів у звукову мову. Проект був представлений на конкурсі Microsoft Imagine Cup у 2012 році і зайняв перше місце. Представлена концепція проекту включала в себе дві, оснащені датчиками, рукавички й мобільний пристрій, де і відбувалося розпізнавання. Конкурсна робота була високо оцінена, проте до готового пристрою залишається ще багато роботи.

Процес

У 2016 р. американська компанія Amazon запатентувала технологію доставки вантажів за допомогою безпілотних дронів. Вона пропонує скидати посилки в спеціальному транспортному контейнері, а щоб посилка не пошкодилася пропонується застосовувати парашути.

Речовина

Кевлар – у 1965 році доктор Стефані Кволек винайшла цей синтетичний матеріал (торгова назва поліпарафенілен-терефталаміду), синтетичне волокно, що має високу міцність (у п'ять разів міцніше від сталі). Цей матеріал розроблявся для армування автомобільних шин, для цього він використовується і тепер.

Силікон (silicone) був винайдений скульптором Патрісією Біллінгс, яка поставила за мету створити таку цементну добавку, яка б попереджала руйнування гіпсових скульптур. Після декількох років, у 1970 році, вона досягла мети, винайшовши штукатурку, яка не розсипалася.

Нове застосування відомої раніше речовини

Механічні властивості кевлару зробили його придатним для виготовлення куленепробивних жилетів. Це одне з найвідоміших застосувань кевлару.

Силікон також знайшов широке застосування в будівництві та в побуті завдяки своїм унікальним властивостям, відмінне від первинного призначення.

Штам мікроорганізму

Японські вчені відкрили бактерії, які можуть поглинати пластик – *Ideonella sakaiensis*. Вчені зазначають, що процес поглинання бактеріями пластика досить тривалий, проте за допомогою цих бактерій можна буде боротися з пластиковими відходами.

Згідно із Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» не є придатними для набуття прав на винахід чи корисну модель такі об'єкти технології:

- сорти рослин і породи тварин;
- біологічні у своїй основі процеси відтворення рослин та тварин, що їх не відносять до небіологічних та мікробіологічних процесів;
- компонування інтегральних мікросхем;
- результати художнього конструювання.

Відповідно до п. 2.5. Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель, затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України № 22 від 22.01.2001 не визнаються винаходами (корисними моделями) власне:

- відкриття, наукові теорії та математичні методи;
- методи інтелектуальної, господарської, організаційної та комерційної діяльності (планування, фінансування, постачання, обліку, кредитування, прогнозування, нормування тощо);
- правила виконання фізичних вправ, проведення ігор, конкурсів, аукціонів;
- проекти та схеми планування споруд, будинків, територій;

- умовні позначення (дорожні знаки, маршрути, коди, шрифти тощо), розклади, інструкції;
- комп'ютерні програми;
- форма представлення інформації (наприклад, у вигляді таблиці, діаграми, графіка, за допомогою акустичних сигналів, вимовляння слів, візуальних демонстрацій, книг, аудіо- та відеодисків).

Ще одним об'єктом патентного права, охорона якого здійснюється на підставі Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» є промисловий зразок.

Промисловий зразок – це результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання.

Об'єктом промислового зразка може бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, які визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб.

Відповідно промислові зразки бувають *об'ємними, площинними або комбінованими*.

Приклади промислових зразків

Площинний

Бібліографічні дані патенту України на промисловий зразок № 15883 – Тканина

Об'ємний

Бібліографічні дані патенту України на промисловий зразок № 23345 – розкладний стілець «сафарі»

Згідно з ч. 3. ст. 5 Закону «Про охорону прав на промислові зразки» не можуть одержати правову охорону:

- об'єкти архітектури (крім малих архітектурних форм);
- промислові, гідротехнічні та інші стаціонарні споруди;

- друкована продукція як така;
- об'єкти нестійкої форми з рідких, газоподібних, сипких або подібних до них речовин тощо.

Приклад комбінованого промислового зразка, що є об'єктом малої архітектурної форми – Бібліографічні дані патенту України на промисловий зразок № 22184 – Лотерейний кіоск

Законодавство визначає чіткі вимоги, яким повинні відповідати об'єкти патентного права, для одержання правової охорони. Так, правова охорона надається винаходу, корисній моделі, промислового зразку, що:

- не суперечить публічному порядку, принципам гуманності та моралі;
- відповідає умовам патентоспроможності.

Умови патентоспроможності	Винахід	Корисна модель	Промисловий зразок
Новизна	+	+	+
Промислова придатність	+	+	
Винахідницький рівень	+		

Новизна означає, що до дати подання заявки на видачу патенту або, якщо заявлено пріоритет, до дати встановлення пріоритету суть винаходу (корисної моделі, промислового зразка) не повинна бути розкрита для невизначеного кола осіб обсягом, що дає можливість здійснити його.

Пільга за новизною – можливість розкрити публіці суть винаходу, корисної моделі, промислового зразка до подання заявки:

- для винаходів (корисних моделей) – 12 місяців;
- для промислових зразків – 6 місяців.

Винахід має *винахідницький рівень*, якщо для фахівця він не є очевидним, тобто не впливає явно із рівня техніки. При цьому для оцінювання винахідницького рівня зміст заявок заявки на видачу в Україні патенту (зокрема, міжнародної заявки, в якій зазначена Україна) до уваги не береться.

Придатність для використання – означає можливість використання з практичною метою, тобто застосування на практиці рішення не може бути суто теоретичним, повинна існувати можливість виготовлення виробу або можливість реалізації процесу, винахід має винахідницький рівень, якщо він не є очевидним для фахівця, тобто не впливає явно з рівня техніки, рівень техніки включає всі відомості, які стали загальнодоступними у світі до дати подання заявки до Установи або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету.

5.2. Суб'єкти патентного права

Відповідно до ст. 463 ЦКУ *суб'єктами* права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок є:

- винахідник, автор промислового зразка;
- інші особи, які набули прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок за договором чи законом.

Розрізняється правовий статус таких суб'єктів патентного права:

- автори;
- співавтори;
- патентовласники;
- спадкоємці.

Автор – фізична особа, творчою працею якої створено винахід, корисну модель, промисловий зразок. Законодавство не пов'язує здатність фізичної особи до набуття статусу винахідника, автора промислового зразка з її віком, психічним станом, освітою тощо. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про

охорону прав на винаходи і корисні моделі» людину, внаслідок інтелектуальної, творчої діяльності якої створено винахід (корисну модель), називають *винахідником*. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» людина, творчою працею якої створено промисловий зразок, є *автором*.

Якщо у створенні об'єкта патентного права брали участь кілька фізичних осіб, усі вони вважаються його авторами. Підставою для виникнення *співавторства* є спільна творча праця кількох осіб, втілена у вирішенні завдання. Співавторство може виникати впродовж усього творчого шляху, мати найрізноманітніші форми – необхідно лише, щоб кожний зі співавторів зробив свій творчий внесок у спільну роботу.

Співавторами не визнають осіб, які надали автору лише технічну, організаційну або матеріальну допомогу, а також осіб, які здійснювали лише загальне керівництво розроблюваними темами, але не брали творчої участі у створенні винаходу, корисної моделі, промислового зразка. Технічне сприяння (виготовлення креслень, фотографій, макетів і зразків, оформлення документації, проведення дослідної перевірки тощо), яким би важливим воно не було для досягнення результату, не породжує співавторства.

Патентовласником є особа, яка володіє патентом на винахід, корисну модель або промисловий зразок і виключними правами, що випливають з патенту, на використання зазначених об'єктів.

Патентовласником може бути автор розробки, його спадкоємець або інший правонаступник.

Відповідно до ст. 8 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та ст. 7 Закону «Про охорону прав на промислові зразки» правом на одержання патенту на своє ім'я володіє автор розробки, якщо тільки закон не встановив іншого. Автори, які створили винахід, корисну модель, промисловий зразок спільною працею, мають рівні права на одержання патенту, якщо інше не передбачено угодою між ними. Це право ба-

зується на самому факті створення патентоспроможного рішення і є одним із основоположних прав автора.

Відповідно до Законів «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (ст. 9) та «Про охорону прав на промислові зразки» (ст. 8) право на одержання патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок, які створено у зв'язку з виконанням трудового договору, належить:

- у загальному випадку – роботодавцю;
- якщо це передбачено договором між ними – роботодавцю і автору разом;
- якщо роботодавець упродовж чотирьох місяців від дати одержання від винахідника повідомлення не подає до Установи заявку на одержання патенту чи не передає право на його одержання іншій особі, або не ухвалить рішення про збереження службового винаходу (корисної моделі) як конфіденційної інформації – автору.

Винахід, корисну модель, промисловий зразок вважають створеними у зв'язку з виконанням трудового договору, якщо:

- їх створено у зв'язку з виконанням трудових обов'язків чи доручення роботодавця;
- та (або) з використанням договору, виробничих знань, секретів виробництва, знарядь чи коштів роботодавця.

Патентовласниками об'єкта патентного права можуть одночасно бути кілька осіб – *співвласники*.

Іноземні патентовласники, які є громадянами держав-учасниць Паризької конвенції або мають на території однієї з цих держав постійне місцезнаходження, користуються в Україні таким самим обсягом прав, що й українські патентовласники. Наприклад, за 2016 рік до ДП «УПВ» надійшло 191 заявка на винаходи від іноземних осіб (8 % заявок).

Власник патенту має право передавати на підставі договору право власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок будь-якій особі, яка стає *правонаступником* власника патенту.

Спадкоємці стають суб'єктами патентного права у випадку смерті автора або власника патенту. До спадкоємців переходять лише майнові права. Спадкоємець має право на подання заявки, на видачу патенту, на одержання винагороди або компенсації, якщо патент має право одержати роботодавець померлого автора, при спадкуванні патентних прав до спадкоємців переходять права патентовласника в повному обсязі. Проте необхідно враховувати, що час їхньої дії обмежений строком чинності майнових прав, посвідчених патентом.

Суб'єкти, які беруть участь у відносинах, пов'язаних зі створенням, реєстрацією і використанням винаходів, корисних моделей і промислових зразків:

- патентне відомство;
- апеляційна палата Міністерства економічного розвитку і торгівлі;
- патентні повірені.

Патентне відомство є важливим учасником патентних відносин у будь-якій країні, воно забезпечує формування та проведення єдиної державної політики в галузі правової охорони промислової власності – в Україні зараз це Міністерство економічного розвитку і торгівлі (Мінекономрозвитку). Відповідно до п. 47-1 Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459 організовує в установленому порядку проведення експертизи заявок на об'єкти права інтелектуальної власності, видає патенти/свідоцтва на об'єкти права інтелектуальної власності.

Реалізуючи державної охорони об'єктів патентного права, Мінекономрозвитку спрямовує діяльність Державного підприємства «Український інститут промислової власності» – Укрпатент.

Укрпатент здійснює:

- приймання та експертизу заявок на видачу патентів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки від національних та іноземних заявників;

- проведення експертизи заявок на об'єкти патентного права на відповідність умовам надання правової охорони;
- державну реєстрацію об'єктів патентного права та готує до видачі відповідні охоронні документи (охоронні документи видаються Мінекономрозвитку);
- діловодство за міжнародними заявками на видачу патентів, поданими згідно з процедурою Договору про патентну кооперацію;
- методологічне, інформаційне й технологічне забезпечення у сфері промислової власності.

Апеляційна палата – орган Мінекономрозвитку, створений для розгляду заперечень проти рішень установи щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності та інших питань, віднесених до її компетенції законом. Регламент Апеляційної палати затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України від 15 вересня 2003 року № 622.

Патентний повірений – фахівець, обов'язком якого є виконання за фізичних і юридичних осіб дій, пов'язаних із поданням заявок і одержанням патенту у своїй країні та за кордоном, а також представлення їхніх інтересів у патентних відомствах, судових та інших інстанціях. Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 1997 р. № 938.

Патентні повірені надають такі професійні послуги:

- консультації на початковій стадії роз'яснення і визначення права;
- послуги та представництво на стадії набуття права;
- представництво і консультації на стадії дії права, а також при виникненні конфліктів, пов'язаних із одержанням і (або) охороною прав.

Іноземні особи та особи без громадянства, які проживають чи мають постійне місцезнаходження поза межами України, реалізують свої права лише через патентних повірених, якщо інше не передбачено міжнародними угодами.

Наприклад, згідно з угодами про співробітництво у сфері охорони промислової власності між Урядом України та урядами Російської Федерації і Республіки Білорусь, громадяни та юридичні особи, які проживають чи мають постійне місце проживання в цих державах, мають право подавати заявки безпосередньо до Укрпатенту.

5.3. Загальні положення оформлення патентних прав

На відміну від об'єктів авторського права для виникнення патентних прав потрібне офіційне визнання державою того, що розробка відповідає встановленим вимогам до об'єктів патентного права. Тому що, якщо винахід, корисна модель або промисловий зразок відповідають усім критеріям охороноспроможності, але офіційно цей факт не визнано, то патентне право на ці об'єкти не виникає.

Процедура оформлення патентних прав може бути поділена на три самостійні етапи, які пов'язані зі:

- складанням і поданням заявки;
- розглядом заявки у патентному відомстві;
- видачею патенту.

Нормативні акти, що визначають процедуру подання заявки на винахід, корисну модель:

- Розділ IV Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»;
- Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель, затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 22 січня 2001 р. № 22;
- Правила розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель, затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 15 березня 2002 року № 197.

Нормативні акти, що визначають процедуру подання заявки на промисловий зразок:

- Розділ IV Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»;
- Правила складання та подання заявки на промисловий зразок, затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 18 лютого 2002 р. № 110;
- Правил розгляду заявки на промисловий зразок, затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 18 березня 2002 року № 198.

Заявка на видачу патенту – це сукупність документів, які подають до Патентного відомства з метою отримання патенту.

Заявка повинна стосуватися одного або групи винаходів, пов'язаних єдиним винахідницьким задумом, або одного промислового зразка і може містити його варіанти – вимога єдності винаходу, корисної моделі, промислового зразка.

Відповідно до ч. 5 ст. 12 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» заявка повинна містити такі документи:

- заяву на видачу патенту на винахід, корисну модель;
- опис винаходу, корисної моделі;
- формулу винаходу, корисної моделі;
- рисунки (креслення або інші графічні матеріали.), якщо на них є посилання в описі;
- реферат.

Відповідно до ч. 4 ст. 11 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» заявка повинна містити такі документи:

- заяву на видачу патенту на промисловий зразок;
- комплект зображень винаходу (власне виріб чи його макет), що дають повне уявлення про його зовнішній вигляд;
- опис промислового зразка;
- креслення, схему, карту (якщо необхідно).

Якщо винахід, корисну модель, промисловий зразок створено двома або більше винахідниками, авторами промислового зразка незалежно один від одного, право на одержання патенту належить заявнику, заявка якого має більш ранню дату встано-

влення пріоритету, а за відсутності цієї дати – більш ранню дату подання заявки.

Право на пріоритет запроваджено ще Паризькою конвенцією про охорону промислової власності 1883 р. Відповідно до ст. 4 Паризької конвенції на основі формальної заявки, зареєстрованої заявником в одній із держав-учасниць Конвенції, заявник або його правонаступник може впродовж установленого строку (6 місяців – на промисловий зразок, 12 місяців – на винахід і корисну модель) клопотати про надання охорони у всіх інших державах-учасницях. При цьому пізніше подані заявки того самого заявника розглядатимуть як такі, що були подані в той самий час, що і перша (більш рання) заявка.

Заявник має право:

- відкликати заявку – ст. 17 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ст. 15 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»;
- перетворити заявку – ст. 18 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

Заявки, які надійшли до Патентного відомства, реєструють і передають на експертизу:

попередня експертиза – заявка, що не містить пропозиції заявника щодо віднесення винаходу (корисної моделі) до державної таємниці, розглядається на предмет наявності в ній відомостей, що становлять державну таємницю, до державної таємниці;

формальна експертиза – заявка перевіряється на відповідність встановленим формальним вимогам, здійснюється за єдиними правилами;

експертиза по суті (кваліфікаційна експертиза) – перевірка патентоспроможності заявленої розробки полягає в дослідженні експертами Патентного відомства питання, чи відповідає розробка всім необхідним за законом ознакам об'єкта патентної охорони.

Вид об'єкта патентного права	Види експертизи, що проводяться		
	попередня	формальна	по суті
Винахід	+	+	+
Корисна модель	+	+	
Промисловий зразок		+	

У зв'язку з відмінністю патентної процедури для різних об'єктів патентного права строк розгляду заявок відрізняється. Наприклад, середній строк розгляду заявки на винахід у 2016 р. склав 26 місяців; на корисну модель – 5 місяців; на промисловий зразок – 8 місяців.

На підставі рішення про видачу патенту та за наявності документу про сплату державного мита за його видачу, а також документу про сплату збору за публікацію про державну реєстрацію права на винахід, корисну модель, промисловий зразок здійснюють державну реєстрацію права на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Видачу патенту здійснює установа в місячний строк після державної реєстрації права на винахід, корисну модель, промисловий зразок. За оформлення патенту стягується плата. Якщо заявником виступають винахідники або неприбуткові організації, вони користуються пільгами із сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав об'єкти патентного права. Порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2004 р. № 1716.

Дещо відрізняється патентування винаходу (корисної моделі) за процедурою Договору про патентну кооперацію (РСТ), яка умовно може бути поділена на два основні етапи:

- міжнародну фазу
- та національну фазу.

Міжнародна фаза розпочинається з подання міжнародної заявки до відомства-одержувача. Обов'язки відомства-одержувача щодо прийняття міжнародних заявок в Україні, передбачені РСТ, виконує Укрпатент (ДП«УППВ»). По завершен-

ні міжнародної фази заявнику необхідно у визначені строки здійснити подальші дії в кожному національному (або регіональному) відомстві, у якому він бажає отримати патент на основі своєї міжнародної заявки. Національна фаза включає в себе подання заявником до цих відомств перекладів заявки на відповідні мови, сплату відповідного мита та зборів і подальший розгляд заявки в цих відомствах.

Необхідно відмітити, що результатом зарубіжного патентування за процедурою РСТ не буде видача «всесвітнього» чи «міжнародного» патенту. Під час національної фази рішення про видачу (або про відмову у видачі) патенту приймається виключно національними чи регіональними відомствами.

5.4. Права та обов'язки авторів винаходів, корисних моделей і промислових зразків

Права авторів винаходів, корисних моделей і промислових зразків визначені в ЦКУ та Законах України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та «Про охорону прав на промислові зразки».

До особистих немайнових прав належать:

- право авторства;
- право на авторське ім'я;
- право на захист репутації автора винаходу, корисної моделі, промислового зразка.

Право авторства – це можливість, надана законом дійсному творцеві винаходу, корисної моделі або промислового зразка, бути визнаним єдиним їхнім автором. Право авторства має абсолютний, виключний і невідчужуваний характер. Перевідступлення винахідником прав на одержання патенту або самого патенту будь-яким особам означає лише передачу прав на використання розробки, але не передачу права авторства.

В юридичній літературі немає однозначного підходу щодо питання моменту виникнення права авторства. За першим підходом вчені пов'язують виникнення останнього лише з фактом створення відповідної розробки та втілення її в об'єктивній формі, доступній для сприйняття третій особі. З другим – право

авторства виникає в результаті створення розроблення, подання заявки та рішення патентного відомства про визнання пропозиції патентоспроможним об'єктом промислової власності.

Право на авторське ім'я полягає в забезпеченій законом можливості для винахідника вимагати, щоб його ім'я як ім'я творця розробки згадували в будь-яких публікаціях про створений ним об'єкт. Ім'я автора обов'язково зазначається у заявці на видачу патенту та у самому патенті. Проте при публікації в офіційному бюлетені Патентного відомства відомостей про виданий патент, автор може заперечувати проти згадування його імені.

Право виступати під псевдонімом винахідникам не надається. Проте автор розроблення має право давати розробкам своє ім'я або спеціальну назву. Наприклад, в Україні були надані такі спеціальні назви об'єктам патентного права – «Спосіб диференційної діагностики тривожних, депресивних розладів та деперсоналізацій у пацієнтів з психічними захворюваннями за Шевченко-Бітенським К. В.» (патент на корисну модель № 98883), «Пристрій для біологічної активації води Ткаченка» (патент на корисну модель № 3201), «Захисна мастильна композиція "АЗМОЛ АК-2"» (патент на винахід № 49892).

Право на захист репутації автора винаходу, корисної моделі, промислового зразка – винахідник має право перешкоджати будь-якому зазіханню на права на винахід, здатному завдати шкоди його честі чи репутації, зокрема, перешкоджати іншим особам привласнювати чи спотворювати його право на визнання винахідником.

Відповідно до ст. 462 Цивільного кодексу України набув-тя права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок засвідчується патентом.

Патент засвідчує від імені держави, що:

- заявлена пропозиція є охороноспроможним об'єктом;
- встановлено право авторства на об'єкт;
- визнано право власності на об'єкт;
- визнано пріоритет на об'єкт.

Права власника патенту мають абсолютний характер, виключний характер, терміновий характер, обмежені територією тієї держави, у якій патент виданий.

Патенти, видані на один об'єкт у різних країнах, є незалежними (ст. 4 Паризької конвенції).

У статті 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» визначаються права, що впливають з патенту. Причому у ч. 1 зазначено, що права, що впливають з патенту, діють від дати публікації відомостей, про його видачу, а в ч. 4 ст. 6 Закону визначається, що строк дії патенту України на винахід становить 20 років від дати подання заявки, на корисну модель – 10 років. Відповідно час між поданням заявки та отриманням патенту – це період тимчасової правової охорони (ст. 21 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Необхідно зазначити, що строк чинності виключних майнових прав на винахід, об'єктом якого є лікарський засіб, засіб захисту тварин, рослин тощо, використання якого потребує дозволу відповідного компетентного органу, може бути продовжено за клопотанням особи, якій належать майнові права на винахід, на строк, що дорівнює періоду між датою подання заявки та датою одержання першого дозволу, але не більше ніж на 5 років. Клопотання подає особа, якій належать майнові права на винахід, до Установи впродовж 6 місяців від дати одержання дозволу. За подання клопотання сплачують збір.

У статті 20 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» визначаються права, що впливають із патенту, які діють від дати публікації відомостей, про його видачу.

Проте в законодавстві нечітко визначено строк, на який повинен видаватися патент на промисловий зразок. Так, у ч. 5 ст. 465 Цивільного кодексу визначається, що строк дії виключних майнових прав на промисловий зразок спливає через 15 років від дати подання заявки. Інші строки в Угоді про асоціацію – у ст. 214 зазначено, що термін дії охорони в Україні та Стороні ЄС після реєстрації становить щонайменше п'ять років. Правовласник може поновлювати термін дії охорони на

один або більше п'ятирічних періодів до загального терміну, що становить 25 років із дати подання заявки. Термін дії охорони в Україні та Стороні ЄС незареєстрованих промислових зразків становить щонайменше три роки з дати, на яку зразок був доведений до загального відома на території однієї зі Сторін.

Якщо узагальнити зміст прав, які надає його власнику патент на винахід, корисну модель та промисловий зразок, то можна визначити, що *патент дає його власнику виключне право:*

- використовувати об'єкт у межах, встановлених законодавством;
- давати дозвіл на використання об'єкта (видавати ліцензію) будь-якій особі;
- забороняти будь-якій особі використовувати об'єкт без дозволу патентовласника (крім випадків, передбачених законодавством).

Використанням винаходу, корисної моделі, промислового зразка визнається: виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу, корисної моделі, промислового зразка, застосування такого продукту, пропонування для продажу, зокрема, через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого продукту в зазначених цілях. Використанням винаходу і корисного зразка вважається також застосування процесу, що охороняється патентом, або пропонування його для застосування в Україні, якщо особа, яка пропонує цей процес, знає про те, що його застосування забороняється без згоди власника патенту або, виходячи з обставин, це і так є очевидним.

Обсяг охорони права на винахід, корисну модель визначає формула винаходу, корисної моделі. Тлумачити формулу необхідно в межах опису винаходу, корисної моделі та відповідних рисунків (креслень та інших графічних зображень).

Обсяг охорони права на промисловий зразок визначає сукупність його суттєвих ознак. Тлумачення сукупності суттєвих ознак необхідно здійснювати в межах опису корисної моделі та комплекту зображень виробу.

Продукт визнається виготовленим із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), якщо при цьому використано кожен знак, включений до незалежного пункту формули винаходу (корисної моделі), або знак, еквівалентну їй.

Процес, що охороняється патентом, *визнається застосованим*, якщо використано кожен знак, включений до незалежного пункту формули винаходу, або знак, еквівалентну їй.

Виріб визнається виготовленим із застосуванням запатентованого промислового зразка, якщо при цьому використані всі суттєві ознаки промислового зразка.

Передача патентних прав може здійснюватися в різних юридичних формах, проте найбільше практичне значення мають відступлення патентних прав та видача ліцензій на використання винаходів, корисних моделей і промислових зразків.

Договір про розпорядження майновими правами на винахід, корисну модель, промисловий зразок укладають у письмовій формі, у разі недодержання якої договір є нікчемним.

Відповідно до ч. 8 ст. 28 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та ч. 6 ст. 21 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» сторона договору про передачу права власності або ліцензійного договору має право на офіційне інформування інших осіб про укладання такого договору або видачу ліцензії. Здійснюється це шляхом публікації таких відомостей в офіційному бюлетені «Промислова власність» та внесенням до Державного реєстру патентів. За ці дії заявники сплачують відповідні збори.

Відступлення патентного права означає передачу патентовласником належного йому права іншій особі (особам). Патентовласник має право відступити одержаний патент будь-якій фізичній або юридичній особі.

Поширеним способом розпоряджатися майновими патентними правами є ліцензійний договір. У ньому повинні бути визначені: вид ліцензії, сферу використання об'єкта патентного права (ліцензійні права, що їх надають за договором, способи використання зазначеного об'єкта, територію та строк, на які передають права, тощо), розмір, порядок і строки розрахунків

за використання об'єкта права інтелектуальної власності, а також інші умови, які сторони вважають за доцільне включити до договору. Предметом ліцензійного договору не можуть бути права на використання об'єкта патентного права, які на момент укладення договору не були чинними.

Права на використання об'єкта патентного права та способи його використання, не визначені в ліцензійному договорі, вважають такими, що не надані ліцензіату.

Види ліцензій, надання яких передбачено українським для винаходів, корисних моделей промислових зразків, це: виключна, одинична, невиключна, відкрита (ч. 9 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»), примусова (ст. 30 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ст. 23 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»).

Відкритою ліцензією є надання права на використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка на підставі офіційної заяви власника патенту про готовність дати будь-якій зацікавленій особі дозвіл на використання зазначених об'єктів інтелектуальної власності. У разі подання власником патенту такої заяви річний збір за підтримання чинності патенту зменшується на 50 %, починаючи з року, який настає за роком публікації заяви в офіційному бюлетені.

Примусова ліцензія – це дозвіл на використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, захищеного патентом, який компетентний державний орган дає зацікавленій особі, коли власник патенту не використовує або недостатньо використовує свою розробку без поважних причин і при цьому відмовляється видати ліцензію.

Використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, яке не розглядаються як порушення виключних прав власника патенту передбачені в ст. 31 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та ст. 22 Закону «Про охорону прав на промислові зразки». До таких випадків належать:

- право попереднього користувача;

- використання запатентованого об'єкта в конструкції чи при експлуатації транспортного засобу іноземної держави;
- використання запатентованого об'єкта без комерційної мети;
- використання запатентованого об'єкта з науковою метою або в порядку експерименту;
- використання запатентованого об'єкта за надзвичайних обставин;
- введення в цивільний оборот виготовленого із застосуванням запатентованого об'єкта продукту будь-якою особою, яка придбала його без порушення прав власника;
- використання добросовісно придбаного продукту, неправомірно виготовленого чи введеного в цивільний обіг із застосуванням запатентованого об'єкта – після повідомлення правовласника необхідно припинити таке використання (цей випадок стосується лише використання винаходів).

Правосуб'єктність суб'єктів патентного права включає не лише права, а й *обов'язки*.

Чинне законодавство закріплює обов'язки, що впливають із патенту (ст. 29 ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ст. 23 ЗУ «Про охорону прав на промислові зразки»). Так, *патентовласник зобов'язаний*:

- сплачувати патентні збори;
- добросовісно використовувати винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Зборами є обов'язкові платежі, які державні або інші органи стягують із фізичних та юридичних осіб за надані послуги.

Відповідно до Законів України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та «Про охорону прав на промислові зразки» ці платежі справляються за здійснення Патентним відомством дій, пов'язаних з охороною прав на об'єкти патентного права та видачею охоронних документів. Порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2004 р. № 1716. Кошти, що надходять від

сплати зборів, використовують для розвитку державної системи охорони інтелектуальної власності.

Збір за подання заявки – це збір, який сплачують при поданні заявки на видачу патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Документ про сплату збору за подання заявки повинен надійти до відомства разом із заявкою або впродовж 2 місяців від дати подання заявки. Якщо документ про сплату збору не надійшов у визначений строк, заявку вважають відкликаною.

При розгляді заявки на винахід проводиться експертиза за умови, що документ про сплату збору за проведення експертизи заявки на винахід по суті надійшов до відомства разом із клопотанням про її проведення. У разі неподання з клопотанням документа, що підтверджує сплату збору, клопотання вважають неподаним.

Збір за видачу патенту – це збір, який сплачують за видачу патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Відповідно до законів України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та «Про охорону прав на промислові зразки» збір за видачу патенту на винахід, промисловий зразок сплачують упродовж 3 місяців від дати одержання заявником рішення про видачу патенту. Якщо у визначений термін документ про сплату збору не надійшов, відомості про видачу патенту не публікують, а заявку вважають відкликаною.

Річний збір – це збір, що сплачують за підтримання чинності патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Річний збір сплачують за кожний рік дії патенту від дати подання заявки. Наприклад, річний збір за підтримання чинності патенту на винахід: за 1 рік – 300 грн, за 20 – 3 800 грн.

Обов'язок використати запатентовану розробку може бути виконаний фактично або номінально (надати відкриту ліцензію).

Що собою являє використання кожного об'єкта визначається в Законах «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та «Про охорону прав на промислові зразки». Наслідком

невикористання об'єкта промислової власності може бути прав іншого суб'єкта *одержати примусову ліцензію*.

Для надання примусової ліцензії необхідна одночасна наявність таких умов, як:

- невикористання або недостатнє використання патентовласником винаходу, корисної моделі або промислового зразка впродовж 3 років;

- відмова патентовласника від укладення ліцензійного договору;

- доведення готовності використати охоронювану розробку тим, хто бажає її використати;

- недоведення патентовласником того, що невикористання або недостатнє використання винаходу зумовлене поважними причинами.

Відповідно до ст. 466 ЦКУ чинність майнових прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок може бути *припинено достроково*:

- за ініціативою особи, якій вони належать, якщо це не суперечить умовам договору;
- в інших випадках, передбачених законом.

Власник патенту в будь-який час може відмовитися від нього повністю або частково на підставі заяви, поданої до Установи. Відмова набирає чинності від дати публікації відомостей про це в офіційному бюлетені Установи. Не допускається повна або часткова відмова від патенту без попередження особи, якій надано право на використання винаходу за ліцензійним договором, зареєстрованим в Установі, а також у разі накладення арешту на майно, описане за борги, якщо до його складу входять права, що засвідчуються патентом.

Чинність виключних майнових прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок припиняють у разі несплати у встановлений строк річного збору за її підтримання. Право може бути відновлено в порядку, встановленому законом, за заявою особи, якій ці права належали в момент їх припинення. Річний збір за підтримання чинності виключних майнових прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок може бути

сплачений впродовж 12 місяців після вичерпання встановленого строку. У цьому разі розмір річного збору збільшують на 50 %. Зі сплатою збору чинність виключних майнових прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок відновлюють. Якщо збір не сплачено впродовж зазначених 12 місяців, установа публікує у своєму офіційному бюлетені інформацію про припинення чинності виключних майнових прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Відповідно до ст. 469 ЦКУ права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок *визнають недійсними* на підставах та в порядку, встановлених законом.

Право на винахід, корисну модель, промисловий зразок може бути визнано в судовому порядку повністю або частково недійсним у разі:

- невідповідності запатентованого об'єкта умовам видачі патенту;
- наявності у формулі винаходу, корисної моделі або в сукупності суттєвих ознак промислового зразка ознак, яких не було в поданій заявці;
- видачі патенту внаслідок подання заявки з порушенням прав інших осіб.

Додаткова умова для визнання недійсним патенту на винахід: патент на винахід може бути визнаний недійсним також при порушенні вимог ч. 2 статті 37 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (умова щодо іноземного патентування).

Право на винахід, корисну модель, промисловий зразок, визнане недійсним, вважають таким, що не набрало чинності.

Якщо у зв'язку з достроковим припиненням чинності виключних майнових прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок завдано збитків особі, якій було дано дозвіл на використання цих об'єктів, ці збитки відшкодовує особа, яка дала зазначений дозвіл, якщо інше не встановлено договором чи законом.

Законодавство встановлює деякі особливості патентного права в Україні на секретний винахід і секретну корисну мо-

дель. Секретним винаходом (секретною корисною моделлю) є винахід (корисна модель), що містить інформацію, віднесена до державної таємниці (ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»). Віднесення інформації, яку містить заявка, до державної таємниці здійснюють згідно із Законом України «Про державну таємницю» та прийнятими на його основі нормативними актами.

Якщо винахід, корисну модель створено з використанням інформації, зареєстрованої у Зводі відомостей, що становлять державну таємницю України, або сам цей винахід, корисну модель згідно із Законом України «Про державну таємницю» можна віднести до державної таємниці, заявку подають до установи через режимно-секретний орган заявника чи компетентний орган місцевої державної адміністрації за місцем знаходження (для юридичних осіб) або за місцем проживання (для фізичних осіб).

Під час проведення попередньої експертизи заявку, що не містить пропозиції заявника щодо віднесення винаходу, корисної моделі до державної таємниці, розглядають на предмет наявності в ній відомостей, що становлять державну таємницю.

Відомості про державну реєстрацію права на секретний винахід, секретну корисну модель не публікують (ч. 4 ст. 23 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»). Виключні майнові права на секретний винахід, секретну корисну модель обмежуються Законом України «Про державну таємницю». Зокрема, особа, якій належать майнові права на секретний винахід, секретну корисну модель, може видати ліцензію на їх використання лише особі, яка має дозвіл на доступ до цього винаходу, цієї корисної моделі. Також особа, якій належать майнові права на секретний винахід, секретну корисну модель, має право на одержання від державного органу, визначеного Кабінетом Міністрів України, грошової компенсації на покриття витрат за сплату зборів, передбачених законом. Причому збір за підтримання чинності виключних майнових прав на секретний винахід, секретну корисну модель не сплачують

(ч. 2 ст. 32 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Контрольні запитання для самоконтролю

1. Що може бути об'єктом винаходу?
2. Чим відрізняються винахід і корисна модель?
3. Які об'єкти не визнають винаходами?
4. Як можна охарактеризувати специфіку охорони корисних моделей?
5. Чи можливе розмежування промислових зразків і винаходів?
6. Які суб'єкти відносин пов'язані зі створенням, реєстрацією і використанням об'єктів патентного права?
7. Чи можливе співавторство при створенні об'єкта патентного права?
8. Яким обсягом прав користуються іноземні патентовласники в Україні?
9. Що властиве для спадкоємців як суб'єктів патентного права?
10. Які завдання виконує патентне відомство як учасник патентних відносин?
11. Які особисті немайнові права має автор винаходу, корисної моделі, промислового зразка?
12. Які існують майнові права на винахід, корисну модель, промисловий зразок?
13. Який строк чинності майнових прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок?
14. Чи існують винятки з майнових прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок?
15. В яких випадках можливе дострокове припинення чинності прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок?

Список використаної літератури

1. 10 найцікавіших винаходів, які створили жінки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/science/_10-najcikavishih-vinahodiv-yaki-stvorili-zhinki/678161.
2. Enable Talk [Сайт]. – Режим доступу: <http://enabletalk.com/ua/>.
3. Patent / ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/446287/patent> .

4. Вчені відкрили бактерії, що поїдають пластик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.korrespondent.net/tech/science/3641355-vcheni-vidkryly-bakterii-scho-poidauit-plastyk>.
5. Дроб'язко В. С. Право інтелектуальної власності : навчальний посібник / В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
6. Інтелектуальна власність : навч. посіб. : у 2 ч. / І. П. Каплун, Е. В. Колісниченко, В. О. Панченко, А. А. Папченко. – Суми : СумДУ, 2010. – 157 с.
7. Інтерактивна БД «Промислові зразки, зареєстровані в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://base.uipv.org/searchBul/search.php?dbname=certpp>.
8. Право інтелектуальної власності : академічний курс / Академія правових наук України, Науково-дослідний ін-т інтелектуальної власності ; ред.: О. П. Орлюк, О. Д. Святоцький. – Київ : Ін Юре, 2007. – 696 с.
9. Право інтелектуальної власності : навч. посібник / В. Р. Кравець, В. Г. Олюха, О. М. Стець та ін. ; за заг. ред. В. Р. Кравця, В. Г. Олюхи. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 270 с.
10. Право інтелектуальної власності: Академічний курс : підручник / Академія правових наук України, Науково-дослідний ін-т інтелектуальної власності ; ред. О. А. Підопригора. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Київ : Ін Юре, 2004. – 670 с.
11. Річний звіт Державної служби інтелектуальної власності за 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uipv.org/i_upload/file/AnnualReport/zvit_ukr-2016.pdf.
12. Створення власного бізнесу : практикум / А. М. Колот, Г. О. Швиданенко, В. М. Петюх та ін. ; за заг. ред. А. М. Колота, Г. О. Швиданенко. — Київ : КНЕУ, 2016. — 328 с.
13. Українець винайшов жалюзі, що забезпечать квартиру електрикою / Укрінформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/2028049-ukrainec-vinajsovs-zaluzi-so-zabezpecat-kvartiru-elektrikou.html>.

ТЕМА 6. Правове регулювання засобів індивідуалізації товарів і послуг

6.1. Охорона комерційного найменування

В умовах конкуренції на ринку особливого значення набуває ідентифікація учасників економічного обороту. З цією метою підприємства використовують спеціальні назви – комерційні найменування.

Глава 43 ЦКУ присвячена праву інтелектуальної власності на комерційне найменування.

Комерційне найменування це найменування, під яким особа діє в цивільному обороті та яке індивідуалізує її серед інших учасників цивільного обороту.

Вимоги щодо написання найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу визначені в Наказі Мінюсту від 05.03.2012 № 368.

До критеріїв охороноспроможності комерційних найменувань відносять:

- істинність – найменування підприємця повинна правдиво відображати його правовий стан і не вводити в оману інших учасників цивільного обороту;
- виключність – повинна бути новим і відмінним від існуючих найменувань.;
- постійність – комерційне найменування може забезпечити належний ступінь індивідуалізації учасників обороту, якщо залишається незмінним упродовж усього часу доти, поки підприємець, який користується ним, зберігає свій організаційно-правовий статус.

Структура комерційного найменування:

– *корпус найменування* – це основна частина, що містить дані про організаційно-правову форму підприємства, його тип і предмет діяльності, інші його характеристики;

– *додавання*, що складається з *обов'язкової частини* (спеціальне найменування підприємства, його номер або інше позначення, необхідне для розрізнення певного підприємства від решти, тобто різні умовні позначення, що мають вигляд оригінальних слів, власних імен, географічних назв тощо) та *факультативна частина*, наприклад, скорочене найменування підприємства.

Наприклад, у назві підприємства – ПрАТ «Запорізький автомобілебудівний завод», вказівка на організаційно-правову форму приватного акціонерного товариства є корпусом найменування, а «Запорізький автомобілебудівний завод» додаванням, що відображає спеціальне найменування підприємства із зазна-

ченням на вид та місце розташування.

Суб'єкти права на комерційне найменування.

У главі 43 ЦКУ, присвяченій праву інтелектуальної власності на комерційне найменування, не зазначено, хто може бути суб'єктом зазначених прав. Проте у ч. 2 ст. 90 ЦКУ зазначається, що юридична особа, що є підприємницьким товариством, може мати комерційне (фірмове) найменування. Згідно із ст. 159 Господарського кодексу України комерційне найменування може мати суб'єкт господарювання – юридична особа або громадянин-підприємець. При цьому останній має право заявити як комерційне найменування своє прізвище або ім'я.

Правом на комерційне найменування не можуть володіти:

- філіали юридичних осіб та їхні окремі підрозділи (які повинні використовувати комерційне найменування юридичної особи, яка їх утворила);
- установи, споживчі кооперативи, фонди та інші некомерційні організації (їхню індивідуалізацію забезпечує офіційне найменування).

Право інтелектуальної власності на комерційне найменування:

- є чинним з моменту першого використання цього найменування;
- підлягає охороні без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації і незалежно від того, чи є комерційне найменування частиною торговельної марки;
- комерційне найменування може бути внесеним до реєстрів. Фактично комерційні найменування реєструються із самою юридичною особою у складі її установчих документів;
- має безстроковий характер;
- охороняється на території всієї України, а також у країнах-членах Паризької конвенції, тобто воно має екстериторіальний характер.

Право на комерційне найменування *припиняється* з ліквідацією самої юридичної особи.

Дострокове припинення в таких випадках:

- власник комерційного найменування відмовився від права на користування ним;
- відбувся перехід підприємства до нового власника, а умови передачі не передбачають збереження за підприємством попереднього комерційного найменування;
- відбувається реорганізація юридичної особи, під час якої вона може або повинна змінити попереднє комерційне найменування.

Особливістю права на користування комерційним найменуванням є те, що воно *одночасно є і обов'язком юридичної особи*.

Особи можуть мати *однакові комерційні найменування*, якщо це не вводить в оману споживачів щодо товарів, які вони виробляють та (або) реалізують, а також послуг, які вони надають.

Перехід права на комерційне найменування здійснюється у випадку правонаступництва в разі реорганізації власника права на комерційне найменування. Залежно від виду реорганізації (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення) правонаступництво матиме свою специфіку. Факт переходу права на комерційне найменування повинен бути зафіксований у передавальному акті (роздільному балансі), але засновники (учасники) реорганізованого товариства можуть вирішити не використовувати це комерційне найменування взагалі або зареєструвати реорганізоване товариство під дещо зміненою назвою.

Передача дозволу на використання комерційного найменування відбувається за договором комерційної концесії (який часто ототожнюють із договором франчайзингу). Правові засади укладання договору комерційної концесії визначені в главі 76 ЦКУ. За договором комерційної концесії одна сторона (правовласник) зобов'язується надати іншій стороні (користувачеві) за винагороду на строк або без зазначення строку право використовувати в підприємницькій діяльності комплекс виключних прав, зокрема, на комерційне найменування правовласника, на комерційну інформацію, яку охороняють.

Заходи захисту права на комерційне найменування визначають у ЦКУ, Господарському кодексі України та Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції».

Відповідно до ч. 5 ст. 159 ГК – особа, яка використовує чуже комерційне найменування, на вимогу його власника зобов'язана припинити таке використання і відшкодувати завдані збитки.

Відповідно до ст. 4 Закону «Про захист від недобросовісної конкуренції» неправомірним є використання без дозволу уповноваженої на те особи чужого комерційного найменування, що може призвести до сплутання діяльності різних суб'єктів господарювання (підприємців), зокрема того, який має пріоритет на його використання.

Використання у фірмовому найменуванні власного імені фізичної особи не визнається неправомірним, якщо до власного імені додається який-небудь відмітний елемент, що виключає змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання.

6.2. Охорона торговельних марок (знаків для товарів і послуг)

Як і комерційне найменування важливе значення для ідентифікації отриманих послуг чи придбаних товарів мають знаки, слова та символи, що дають можливість споживачам відрізнити товари (послуги) однієї групи, які виробляють (надають) різні виробники. Назва цих позначень відрізняється не лише у міжнародних угодах, але й в українських законодавчих актах. Їх називають торговельні марки або знаки для товарів і послуг.

Правова охорона здійснюється на підставі глави 44 «Право інтелектуальної власності на торговельну марку» (статті 492–500) ЦКУ, Закону України від 15 грудня 1993 р. № 3690-ХП «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», а також такими міжнародними актами, як Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 року та Протоколів до неї та Ніщцької угоди про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків від 15 червня 1957 р.

Відповідно до ст. 492 ЦКУ *торговельною маркою* може

бути будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що їх виробляє (надає) одна особа, від товарів (послуг), що їх виробляють (надають) інші особи.

Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображення, комбінації кольорів.

Функції, які виконують торговельні марки:

- виділення товарів або послуг певного економічного суб'єкта на ринку;
- вказівка на певну якість об'єкта;
- рекламна функція.

Розрізняльна здатність торговельної марки – це важлива характеристика торговельної марки, що полягає у здатності ідентифікувати товари (послуги).

Розмивання (ослаблення) торговельної марки – це процес поступової втрати (ослаблення) розрізняльної здатності торговельної марки внаслідок її використання різними виробниками для позначення неоднорідних товарів. Прикладом торгівельної марки, що втрачає роздільну здатність, проте компанія правласник намагається цього уникнути – «Scotch». Компанія «ЗМ», яка володіє правами на цю торгівельну марку, була заснована в 1902 році в штаті Міннесота. У 1925 році працівник компанії Річард Г. Дрю винайшов клейку стрічку, яку стали випускати під брендом Scotch®. Компанія «ЗМ Україна» зареєструвала торгівельні марки Скотч та Scotch на території України та поширила прес-реліз, в якому застерігає всі компанії в Україні перестати використовувати цю назву для клейкої стрічки, бо це порушує її майнові права. Такими діями правласник намагається уникнути розмивання торгівельної марки і перетворення цієї назви на загальновідому назву.

Такі саме дії свого часу були зроблені і компанією Bayer щодо торгівельної марки Аспірин.

Приклади торгівельних марок, що втратили розрізняльну здатність: Акваланг, Термос, Вазелін, Диктофон, Flo-Master.

У зв'язку з тим, що торгівельна марка може бути будь-яким позначенням чи позначеннями, вона може містити лише один елемент, тоді її називають простою, а може включати бага-

то різних словесних та зображувальних елементів – складна торгівельна марка.

Умови надання охорони визначені в ст. 5 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» від 15 грудня 1993 р. № 3689 – правова охорона надається знаку, який:

- не суперечить публічному порядку, принципам гуманності і моралі, вимогам Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»;
- не має підстав для відмови в наданні правової охорони, визначені у ст. 6 цього самого Закону.

Позначення, які входять до торгівельної марки залежно від того, яку розрізняльну здатність вони мають, поділяють на сильні та слабкі елементи. *Сильний елемент* торговельної марки значною мірою визначає її сприйняття, і навпаки, слабкий елемент не здатний істотно вплинути на сприйняття торговельної марки. До *слабких елементів* марки відносять, як правило, елементи, яким не може бути надана правова охорона через невідповідність певним вимогам законодавства. В абзаці 7 ч. 1 ст. 6; абз. 2–4, 6 та 7 ч. 2 статті 6 Закону № 3689 визначені елементи знака, що не охороняються, проте можуть бути частиною торгівельної марки.

Особливістю цього об'єкта права інтелектуальної власності є те, що передбачено різні підстави набуття прав на нього. Так, майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку належать:

- власнику відповідного свідоцтва;
- власнику міжнародної реєстрації;
- особі, торговельну марку якої визнано в установленому законом порядку добре відомою, якщо інше не встановлено договором.

Обсяг правової охорони торговельної марки визначається:

- предметною сферою дії (перелік товарів і послуг відповідно до МКТП);

- територіальною сферою дії (територія однієї або декількох країн, в яких одержані права);
- часова сфера дії права на торговельну марку (законодавство визначає строк дії свідоцтва та можливість його продовження).

Право власності на знак засвідчується *свідоцтвом*. Права, що випливають із свідоцтва, діють від дати подання заявки, процедура оформлення права на знак врегульована в розділі III Закону «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг».

Строк дії свідоцтва становить 10 років від дати подання заявки до Установи і продовжується Установою за клопотанням власника свідоцтва щоразу на 10 років, за умови сплати збору.

Підстави для дострокового припинення прав визначені в ст. 18 Закону, а визнання недійсним – у ст. 19 Закону.

Попереджувальне маркування – це спеціальне позначення, що супроводжує торговельну марку, свідчить про факт реєстрації марки і виконує рекламно-інформаційну функцію. Застосування попереджувального маркування не є обов'язковим і належить до прав власника марки, що їх визначає ст. 5 (D) Паризької конвенції про охорону промислової власності. Позначення ® або ™ є однаковими за своїм правовим значенням.

Відповідно до ст. 495 ЦКУ *майновими правами інтелектуальної власності на торговельну марку* є:

- право на використання торговельної марки;
- виключне право дозволяти використання торговельної марки;
- виключне право перешкоджати неправомірному використанню торговельної марки, зокрема, забороняти таке використання;
- інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

У ч. 4 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» визначено, що собою являє використання знаку для товарів і послуг, це:

- нанесення його на будь-який товар, для якого знак зареєстровано, упаковку, в якій міститься такий то-

вар, вивіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет, зберігання такого товару із зазначеним нанесенням знака з метою пропонування для продажу, пропонування його для продажу, продаж, імпорт (ввезення) та експорт (вивезення);

- застосування його під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої знак зареєстровано;
- застосування його в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет.

Знак *визнається використаним*, якщо його застосовано у формі зареєстрованого знака, а також у формі, що відрізняється від зареєстрованого знака лише окремими елементами, якщо це не змінює в цілому відмітності знака.

У ч. 5 ст. 16 зазначеного Закону визначено, що свідоцтво надає його власнику виключне право забороняти іншим особам використовувати без його згоди:

- зареєстрований знак стосовно наведених у свідоцтві товарів і послуг;
- зареєстрований знак стосовно товарів і послуг, споріднених із наведеними у свідоцтві, якщо внаслідок такого використання можна ввести в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги;
- позначення, схоже із зареєстрованим знаком, стосовно наведених у свідоцтві товарів і послуг, якщо внаслідок такого використання ці позначення і знак можна сплутати;
- позначення, схоже із зареєстрованим знаком, стосовно товарів і послуг, споріднених із наведеними у свідоцтві, якщо внаслідок такого використання можна ввести в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги, або ці позначення і знак можна сплутати.

Винятки з виключних прав власника свідоцтва (ч. 6 ст 16 Закону):

- здійснення будь-якого права, що виникло до дати подання заявки або, якщо було заявлено пріоритет, до

дати пріоритету заявки – право попереднього користування (ст. 500 ЦК);

- використання знака для товару, введеного під цим знаком у цивільний оборот власником свідоцтва чи за його згодою, за умови, що власник свідоцтва не має вагомих підстав забороняти таке використання у зв'язку з подальшим продажем товару, зокрема у разі зміни або погіршення стану товару після введення його в цивільний оборот;
- некомерційне використання знака;
- усі форми повідомлення новин і коментарів новин;
- добросовісне застосування ними своїх імен чи адрес.

Власник свідоцтва може передати будь-якій особі право володіння маркою повністю або щодо частини зазначених у свідоцтві товарів і послуг на підставі договору, вимоги до яких визначені в ч. 8–9 ст. 16 Закону № 3689 та Главі 75 ЦКУ.

Положення щодо порушення прав власника торговельної марки містить ст. 20 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг».

Охорону прав на добре відому марку здійснюють згідно зі ст. 6bis Паризької конвенції та національним законодавством на підставі визнання марки добре відомою Апеляційною палатою або судом. У ст. 25 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» визначено підстави та порядок визнання знаку добре відомим, положення якої деталізовані в Наказі Міністерства освіти і науки від 15.04.2005 № 228 «Про затвердження порядку визначення знака добре відомим в Україні Апеляційною палатою Державним департаментом інтелектуальної власності».

Приклади торгівельних марок, що визнані добре відомими в Україні: Козацька рада, ВИА Гра, Но-шпа, COSMOPOLITAN, GOOGLE, Nemiroff, Аргументы и факты, Олейна, ПриватБанк, Тая, ХЛБНИЙ ДАР, ХОРТИЦЯ, ЧЕРНІГІВСЬКЕ, ОЩАДБАНК, Coca-Cola, Sprite та інші.

Охорона знака для товарів і послуг в інших країнах може бути одержана такими способами:

1) подання заявки до відомства держави, в якій заявник бажає одержати охорону, розгляд цієї заявки здійснюється згідно із законом і правилами, які регламентують реєстрацію знака в тій чи іншій державі;

2) зареєструвати торгівельну марку відповідно до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків та Протоколом до цієї угоди. Для одержання правової охорони в іноземних державах заявку необхідно подати до Укрпатенту, зазначивши перелік країн, у яких заявник бажає одержати охорону.

6.3. Охорона географічного зазначення походження товарів

Достатньо новим і недостатньо відомим для України об'єктом права інтелектуальної власності є географічне зазначення походження товарів.

Охорона цього об'єкта здійснюється на підставі норм Глави 45 «Право інтелектуальної власності на географічне зазначення» (статті 501–504) ЦКУ; ст. 160 Господарського кодексу України; Закону України від 16 червня 1999 р. № 752-XIV «Про охорону прав на зазначення походження товарів» та міжнародних договорів, зокрема Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та Угоди про асоціацію.

Відповідно до ст. 160 Господарського кодексу України право на використання географічного зазначення мають лише суб'єкти господарювання, які виробляють товари (надають послуги), щодо яких здійснено державну реєстрацію відповідного географічного зазначення.

Використанням географічного зазначення суб'єктом господарювання вважається: застосування його на товарах, для яких зареєстровано це географічне зазначення, а також на упаковці; застосування в рекламі, проспектах, рахунках, друкованих виданнях, офіційних бланках, вивісках тощо.

Суб'єкти господарювання, які здійснюють посередницьку діяльність, можуть використовувати свою торговельну марку поряд із географічним зазначенням товару виробника не інакше як на підставі договору.

Умови надання правової охорони географічного зазна-

чення визначаються у Законі України від 16 червня 1999 р. № 752-XIV «Про охорону прав на зазначення походження товарів».

Географічне зазначення – це назва країни, населеного пункту, місцевості або іншого географічного об’єкта, використувана для позначення товару, особливі властивості якого виключно або переважно визначають характерні для певного географічного об’єкта природні умови, людський фактор або те й інше одночасно.

Географічні зазначення мають такі специфічні *ознаки*:

- географічне зазначення повинно містити пряму або непряму вказівку на те, що товар походить із конкретної країни, області або місцевості;
- географічне зазначення повинно передбачати зв’язок позначення товару з його особливими властивостями, які визначають характерні для певного географічного об’єкта природні умови і (або) людський фактор;
- географічне зазначення товару стає самостійним об’єктом правової охорони лише після встановленої законом реєстрації в Патентному відомстві;
- до географічних зазначень не висувають вимогу новизни.

Функції географічних зазначень:

- розпізнавальна;
- інформаційна;
- рекламна;
- охоронна;
- якісна;
- психологічна;
- стимулювальна.

Зазначення походження товару – термін, що охоплює (об’єднує) такі терміни:

- просте зазначення походження товару;
- кваліфіковане зазначення походження товару:
 - назва місця походження товару (наприклад,

Миргородська, Боржомі, Сонячна долина);

- географічне зазначення походження товару (петриківський розпис, вологодські мережива).

Відповідно до ст. 9 зазначеного Закону право на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару мають:

а) особа чи група осіб, які в заявленому географічному місці виробляють товар, особливі властивості, певні якості, репутація або інші характеристики якого пов'язані з цим географічним місцем;

б) асоціації споживачів;

в) установи, що мають безпосереднє відношення до вироблення чи вивчення відповідних продуктів, виробів, технологічних процесів або географічних місць.

Причому дія такої реєстрації – безстрокова. Проте особа, яка бажає використовувати таке зазначення повинна отримати свідоцтво, яке підтвердить право на використання зазначення.

Право на використання зареєстрованої назви місця походження товару або зареєстрованого географічного зазначення походження товару мають, за умови реєстрації цього права, виробники, які в географічному місці, зазначеному в Реєстрі, виробляють товар, особливі властивості, певні якості чи інші характеристики якого відповідають тим, що внесені до Реєстру.

Суб'єктами права на географічне зазначення є:

- виробники товарів, особливі властивості, певні якості, репутація або інші характеристики яких пов'язані з певним географічним місцем;
- установи, що безпосередньо пов'язані із виробленням чи вивченням відповідних продуктів, виробів, технологічних процесів або географічних місць.

Відповідно до ст. 501 ЦКУ право інтелектуальної власності на географічне зазначення виникає з дати державної реєстрації цього права, якщо інше не встановлено законом.

Обсяг правової охорони географічного зазначення визначають характеристики товару (послуги) і межі географічного місця його (її) походження, зафіксовані державною реєстрацією

права інтелектуальної власності на географічне зазначення.

Порядок реєстрації географічного зазначення та (або) права на нього визначені у Розділі III Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів».

Свідоцтво, що посвідчує реєстрацію права на використання кваліфікованого зазначення походження товару, діє впродовж 10 років від дати подання заявки. Строк дії свідоцтва продовжується на наступні 10 років на підставі заяви власника свідоцтва в останній рік дії свідоцтва, за умови надання підтвердження спеціально уповноваженого органу, що власник свідоцтва виробляє товар у географічному місці, зазначеному в Реєстрі, а характеристики товару відповідають характеристикам, занесеним до Реєстру.

Відомості про зареєстровані в Україні кваліфіковані зазначення походження товарів:

- Сир «Parmigiano Reggiano (Парміджано Реджано)»;
- Вина: «Новий світ»; «Золота балка»; «Балаклава»; «Меганом»; «Магарач»; «Таврія»; «Сонячна долина»;
- Витримана сира шинка «Prosciutto Di Parma (Прощутто Ді Парма)»;
- Горілка «Русская водка»;
- Мінеральні води і природні мінеральні води: «Миргородська», «Східницька», «Ессентуки», «Нагутська», «Славяновська», «Поляна квасова», «Менська Остреч», «Царичанська», «Трускавецька», «Збручанська».

Умови надання правової охорони передбачені у ст. 7 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів». Так, правову охорону *не надають*, якщо вона:

- не відповідає умовам надання правової охорони;
- суперечить суспільному порядку, принципам гуманності та моралі;
- є видовою назвою товару;
- правильно зазначає географічне місце виготовлен-

ня товару, але створює у споживачів помилкове уявлення про те, що товар виготовлений в іншому географічному місці;

- є назвою сорту рослини чи породи тварини і тому здатне ввести в оману споживачів щодо дійсного походження товару.

Права та обов'язки, що впливають із реєстрації географічного зазначення, визначені у Розділі IV Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів». Порядок визнання недійсною та припинення правової охорони географічного зазначення регламентований Розділом V зазначеного Закону.

Порушенням права власника свідоцтва про реєстрацію права на використання зареєстрованого географічного зазначення є:

- використання зареєстрованого географічного зазначення, якщо товар не походить із зареєстрованого для цього зазначення географічного місця, навіть якщо справжнє місце походження товару або географічне зазначення його походження використовують у перекладі або супроводжують словами: «вид», «тип», «стиль», «марка», «імітація» тощо;
- використання зареєстрованого географічного зазначення особою, яка не має свідоцтва про реєстрацію права на його використання;
- використання зареєстрованого географічного зазначення для відмінних від описаних у Реєстрі однорідних товарів, якщо таке використання вводить в оману споживачів щодо походження товару, його особливих властивостей або інших характеристик, а також для неоднорідних товарів, якщо таке використання шкодить репутації зареєстрованого зазначення або є неправомірним використанням його репутації;
- використання зареєстрованого географічного зазначення як видової назви.

Не вважають порушенням прав власника свідоцтва:

- використання зареєстрованого географічного зазна-

чення будь-якою особою, яка на законних підставах придбала позначений цим географічним зазначенням товар у власника свідоцтва та повторно вводить його в обіг;

- використання географічного зазначення особою, яка не має свідоцтва про реєстрацію права на його використання, але добросовісно його використовувала до дати реєстрації. Якщо ця особа впродовж 12 місяців від дати реєстрації географічного зазначення не подасть до установи заявку на одержання права на використання цього зазначення, подальше його використання вважають порушенням прав власника свідоцтва.

Відповідно до ст. 204 Угоди про асоціацію України з ЄС визначено географічні зазначення, наведені у Додатках XXII-C і XXII-D до цієї Угоди, зокрема ті, що додаються відповідно до статті 203 цієї Угоди, охороняються від:

а) будь-якого прямого чи опосередкованого комерційного використання назви, що охороняється, для подібних продуктів, які не відповідають специфікації продукту під назвою, що охороняється, або коли таке використання зловживає репутацією географічного зазначення;

б) будь-якого неправомірного використання, імітування або втілення, навіть якщо зазначається справжнє походження продукту або якщо назва, що охороняється, перекладається, викладається у транскрипції або транслітерації чи супроводжується таким виразом, як «стиль», «тип», «спосіб», «який вироблений у», «імітація», «смак», «подібний» тощо;

в) будь-якого іншого хибного або оманливого зазначення щодо джерела, походження, характеру або суттєвих якостей продукту на внутрішньому або зовнішньому упакуванні, рекламних матеріалах або документах, що стосуються відповідного продукту, а також упакування продукту в тару, що може викликати хибне уявлення щодо його походження;

г) будь-якого іншого застосування, що може ввести в оману споживача щодо дійсного походження продукту.

У зв'язку з тим, що можливості в один момент припини-

ти порушення не існує, то у ст. 208 Угоди про асоціацію передбачено тимчасові заходи для України. Так, продукти, що вироблені та марковані згідно з національним законодавством до того часу, поки ця Угода набрала чинності, але які не відповідають вимогам цієї Угоди, можуть продаватися доти, поки не закінчаться на складі. А також передбачено 10-річний перехідний період із дати набрання чинності цією Угодою для встановленого переліку алкогольних напоїв, та 7-річний деяких сирів.

Контрольні запитання для самоконтролю

1. Які елементи виділяють у комерційному найменуванні?
2. Чим відрізняється комерційне найменування від торговельної марки?
3. Чи може комерційне найменування належати фізичній особі?
4. Чи може мати самостійне комерційне найменування підрозділ юридичної особи?
5. Чи можна відступати право на комерційне найменування іншій особі?
6. Яких видів бувають торговельні марки?
7. Які позначення не можуть бути зареєстровані як торговельні марки?
8. Як охороняють права на добре відомі марки?
9. Які майнові права впливають зі свідoctва на торговельну марку?
10. Які наслідки невикористання торговельної марки її власником?

Список використаної літератури

1. Артеменко Л. В. Особливості правового регулювання засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів, робіт, послуг // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2016. – № 1. – С. 16–22.
2. Дроб'язко В. С. Право інтелектуальної власності : навчальний посібник / В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
3. Інтелектуальна власність : навч. посіб. : у 2 ч. / І. П. Каплун, Е. В. Колісниченко, В. О. Панченко, А. А. Папченко. – Суми : СумДУ, 2010. – 157 с.

4. Історія компанії 3М [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://solutions.3m.com/wps/portal/3M/uk_UA/about-3M/information/more-info/history/.
5. Право інтелектуальної власності : академічний курс / Академія правових наук України, Науково-дослідний ін-т інтелектуальної власності ; ред.: О. П. Орлюк, О. Д. Святоцький. – Київ : Ін Юре, 2007. – 696 с.
6. Право інтелектуальної власності : навч. посібник / В. Р. Кравець, В. Г. Олюха, О. М. Стець та ін. ; за заг. ред. В. Р. Кравця, В. Г. Олюхи. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 270 с.
7. Право інтелектуальної власності: Академічний курс : підручник / Академія правових наук України, Науково-дослідний ін-т інтелектуальної власності ; ред. О. А. Підпригора. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Київ : Ін Юре, 2004. – 670 с.

ТЕМА 7. Правова охорона нетрадиційних результатів інтелектуальної діяльності

7.1. Правова охорона наукового відкриття

Відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13.12.1991 № 1977-ХІІ *наукова діяльність* – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань.

Основними її *формами* є фундаментальні та прикладні наукові дослідження. *Фундаментальні наукові дослідження* – наукова теоретична та (або) експериментальна діяльність, спрямована на одержання нових знань про закономірності розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язку. *Прикладні наукові дослідження* – наукова діяльність, спрямована на одержання нових знань, що можуть бути використані для практичних цілей.

Науковим результатом фундаментальних або прикладних наукових досліджень є нове знання, одержане в процесі здійснення таких досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації. Науковий результат може бути одержаний у формі звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження,

наукового відкриття тощо. Тобто наукові дослідження у підсумку не завжди мають наукові відкриття.

Відповідно до ст. 457 ЦКУ *науковим відкриттям* є встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання.

Ознаки наукового відкриття:

- масштабність – світова новизна;
- достовірність (доведеність);
- фундаментальність (докорінні зміни у рівні пізнання).

Закономірність як об'єкт наукового відкриття – це прояв дій об'єктивного закону. У природі вона існувала, існує й існуватиме завжди, об'єктом відкриття стає лише тоді, коли про існування цієї закономірності людина дізналася, встановила чи виявила її будь-яким чином.

Закономірність стає об'єктом наукового відкриття з моменту, коли вона вперше була сформульована.

Приклад закономірності як наукового відкриття: вчені, узагальнивши комплексну тривалу дію природних факторів на організми в глобальних масштабах, визначили, що географічні раси тварин, які мешкають у теплих та вологих зонах, мають більш інтенсивну пігментацію тіла (найчастіше чорну або темно-коричневу), ніж мешканці холодних та сухих регіонів (світле або біле забарвлення) – Правило Глогера; особини популяцій тварин у північних районах характеризуються відносно більшою масою серця порівняно з особинами південних місць – Правило Гессе.

Властивість матеріального світу як об'єкт наукового відкриття – це невідомий раніше об'єктивно існуючий його якісний бік.

Наприклад, вчені виявили, що сльози, що з'являються на очах під час різання цибулі, і емоційні сльози складаються з різних хімічних компонентів: базальні сльози містять фермент лізоцим, який бореться з бактеріями, а сльози горя містять лейцин енкефаліну – природне болезаспокійливе.

Явище матеріального світу як об'єкт наукового відкриття – це невідома раніше об'єктивно існуюча і така, що вносить докорінні зміни у рівень пізнання, форма прояву сутності об'єкта матеріального світу (природи).

Наприклад, явище надпровідності – квантове явище проходження електричного струму у твердому тілі без втрат. Явище відкрито в 1911 році голландським науковцем Камерлінг-Оннесом (Нобелівська премія у 1913 році). Усього за відкриття в області надпровідності було видано п'ять Нобелівських премій з фізики: в 1913, 1972, 1973, 1987 та 2003 роках.

Поняття «наукове відкриття» та «винахід» мають деякі спільні риси, проте їх необхідно чітко розмежовувати. *Винахід* – технічне вирішення завдання, у результаті якого створюють нові прилади, способи, речовини, економічний ефект від застосування винаходів може бути обрахований більш-менш точно. У той час як *відкриття* виявляє раніше невідомі явища, властивості й закономірності тих чи інших об'єктів матеріального світу. Відкриття зазвичай не дають швидкого економічного ефекту та лише становлять підґрунтя, основу для створення конкретних засобів впливу на природу. Наприклад, перші радіоактивні елементи (радій і полоній) були відкриті ще в 1898 році П. Кюрі та М. Складовською-Кюрі, а економічний результат від цих відкриттів став відчутним лише в 1942 році, коли у США під керівництвом Е. Фермі побудували перший ядерний реактор.

Специфіка відкриття полягає у тому, що відкриття як результат вирішення завдання пізнання від моменту його оприлюднення *стає загальним надбанням*, його може вільно використовувати кожен як при проведенні подальших наукових досліджень, так і при розробленні на його основі конкретних технічних рішень.

На наукове відкриття виникають *лише особисті немайнові права інтелектуальної власності*, а саме:

- 1) право надати науковому відкриттю своє ім'я;
- 2) право присвоїти науковому відкриттю спеціальну назву.

Наукові відкриття мають велику цінність для науково-технічного прогресу та розвитку всього людства, саме тому вони не визнаються об'єктами чийось виключних прав. За законодавством України на наукові відкриття *не виникають майнові права інтелектуальної власності*.

Суб'єктами права на відкриття є перш за все їхні автори, тобто особи, завдяки творчій праці яких створено відкриття.

За українським законодавством *авторами* відкриттів можуть бути лише фізичні особи незалежно від їхнього віку та стану дієздатності.

Згідно з ч. 2 ст. 458 ЦКУ право на наукове відкриття засвідчується дипломом та охороняється у порядку, встановленому законом. Проте спеціального закону, що встановлював би процедуру набуття прав на наукове відкриття не прийнято.

До міжнародних договорів, які визнають наукове відкриття об'єктом права інтелектуальної власності, належать Модельний закон про охорону прав на наукові відкриття, прийнятий на міжпарламентській асамблеї СНД 07.04.2010, а також Женевський договір про міжнародну реєстрацію наукових відкриттів від 07.03.1978.

7.2. Правова охорона компонування інтегральної мікросхеми

Охорона компонування ІМС здійснюється на підставі норм Глави 40 ЦКУ, Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» від 5 листопада 1997 р. № 621/97-ВР. Відповідно до цього *інтегральна мікросхема* (далі ІМС) – це мікроелектронний виріб кінцевої або проміжної форми, призначений для виконання функцій електронної схеми, елементи і з'єднання якого неподільно сформовані в об'ємі та (або) на поверхні матеріалу, що становить основу такого виробу, незалежно від способу його виготовлення.

Слово «інтегральна» (тобто цілісна) означає, що ІМС не збирається з окремих деталей, які можна вилучити, а всі елементи, що входять до її складу (транзистори, діоди, резистори, з'єднувальні провідники) створюються одразу в єдиному тех-

нологічному процесі. Слово «мікросхема» свідчить про малі розміри та компактність пристрою.

Перші ІМС з'явилися у 60-х роках. Вони мали зовсім невисокий ступінь інтеграції – до їх складу входило лише декілька елементів. Проте подальше ускладнення інтегральних мікросхем йшло швидкими темпами і з удосконаленням технології кількість елементів у ІМС почала стрімко зростати.

Компонування ІМС – це зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів ІМС та з'єднань між ними.

Основною і єдиною юридично значущою ознакою, необхідною для надання компонуванню правової охорони, є *оригінальність*. Компонування ІМС визнають оригінальним, якщо воно не створене шляхом прямого відтворення (копіювання) іншого компонування ІМС, має відмінності, що надають йому нові властивості, і не було відоме в галузі мікроелектроніки до дати подання заявки до установи або до дати його першого використання.

Суб'єктами права на компонування ІМС є автори, їхні спадкоємці, а також будь-які фізичні або юридичні особи, які мають виключні майнові права, одержані відповідно до закону або договору.

У результаті створення оригінального компонування його автор, а в передбачених законом або договором випадках й інші особи (наприклад, роботодавець) набувають ряд суб'єктивних прав, які мають як особисті немайнові, так і майнові права інтелектуальної власності.

До особистих немайнових прав авторів належать:

- право авторства – його надають безпосередньо творцю оригінального компонування, це право має виключний і абсолютний характер і невіддільне від особи автора;
- право на авторське ім'я – ім'я дійсного творця компонування повинно бути зазначене в заявці на реєстрацію компонування, якщо лише він не відмовився бути згаданим як такий;

- право на реєстрацію компонування в установі – це право належить не лише автору, а й іншим правовласникам;
- право на застосування попереджувального маркування – зазначене право належить як авторам, так і іншим правовласникам.

Відповідно до ст. 474 ЦКУ майновими правами на компонування ІМС є:

- право на використання компонування ІМС;
- виключне право дозволяти використання компонування ІМС;
- виключне право перешкоджати неправомірному використанню ІМС, зокрема, забороняти таке використання;
- інші майнові права інтелектуальної власності, передбачені законом.

У ст. 16 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» визначено, що собою являє використання компонування ІМС.

Виключне право на використання компонування має строковий характер. Відповідно до ст. 475 ЦКУ строк чинності виключних майнових прав на компонування ІМС вичерпується через 10 років, що відраховують від дати подання заявки на компонування ІМС.

Згідно зі ст. 472 ЦК:

- набуття права інтелектуальної власності на компонування ІМС засвідчує свідоцтво;
- обсяг правової охорони компонування інтегральної мікросхеми визначає зображення цього компонування на матеріальному носії;
- умови та порядок видачі свідоцтва встановлює закон.

Держава здійснює правову охорону компонування ІМС шляхом його реєстрації в Установі. Порядок реєстрації компонування ІМС визначається у статтях 9–13 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем».

Передачу власником компоновання ІМС права володіння на компоновання ІМС та надання дозволу (ліцензії) на його використання здійснюють у межах строку дії свідоцтва. Договір про передачу права володіння на компоновання ІМС або договір на надання дозволу на використання компоновання ІМС вважають дійсними, якщо їх складено в письмовій формі та підписано сторонами.

Як і для інших об'єктів права інтелектуальної власності для інтегральних мікросхем законодавство передбачає випадки використання зареєстрованого компоновання ІМС без дозволу власника прав на нього (ст. 19 Закону України «Про правову охорону топографії інтегральних мікросхем»).

Чинність майнових прав на компоновання ІМС може бути припинено достроково за ініціативою особи, якій вони належать, якщо це не суперечить умовам договору, а також в інших випадках, передбачених законом.

Відповідно до ст. 479 ЦКУ та ст. 20 Закону України «Про правову охорону топографії інтегральних мікросхем» право на компоновання ІМС може бути визнане недійсним.

У разі припинення чинності виключних прав на компоновання ІМС його може вільно та безоплатно використовувати будь-яка особа, за винятками, встановленими законом.

Обов'язки власників прав на зареєстроване компоновання ІМС визначені у ст. 18 Закону України «Про охорону прав на топографію інтегральних мікросхем» – добросовісно користуватися виключним правом, що його надає реєстрація.

7.3. Правова охорона раціоналізаторських пропозицій

Достатньо специфічним об'єктом права інтелектуальної власності є раціоналізаторська пропозиція. Охорона цих об'єктів здійснюється на підставі норм Глави 41 ЦКУ, Указу Президента України «Про Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні» від 18 вересня 1992 року № 479/92, Наказу Державного патентного відомства України № 129 від

22.08.95 «Про затвердження Положення про свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію та порядок його видачі».

Відповідно до ст. 481 ЦКУ *раціоналізаторською пропозицією* є визнана юридичною особою пропозиція, що містить технологічне (технічне) або організаційне рішення в будь-якій сфері її діяльності.

Об'єктом раціоналізаторської пропозиції може бути матеріальний об'єкт або процес.

Для визнання пропозиції раціоналізаторською вона повинна відповідати таким *критеріям*:

- бути технічним або організаційним рішенням;
- мати місцеву новизну, тобто бути невідомою на підприємстві;
- бути корисною.

Суб'єктами права на раціоналізаторську пропозицію є її автор та юридична або фізична особа, якій ця пропозиція подана.

Автором визнають особу, завдяки творчій праці якої створено пропозицію. Авторами раціоналізаторських пропозицій можуть бути лише фізичні особи.

Права суб'єктів права на раціоналізаторську пропозицію відповідно до ст. 484 ЦК:

- автор раціоналізаторської пропозиції має право на добросовісне заохочення від юридичної особи, якій цю пропозицію подано;
- юридична особа, яка визнала пропозицію раціоналізаторською, має право на її використання в будь-якому обсязі.

Права автора виникають у зв'язку з:

• самим фактом створення нового і корисного для підприємства рішення:

- право на подання заявки;
- право на закріплення першості;
- право на офіційне оформлення пропозиції шляхом видачі на нього свідоцтва;

- офіційною кваліфікацією пропозиції як раціоналізаторської:

- право авторства;
- право на авторське ім'я;
- право на участь у роботах із впровадження пропозиції;

- використанням пропозиції:

- право на одержання винагороди;
- право користуватися впродовж певного строку існуючими нормами і розцінками тощо.

Оформлення права на раціоналізаторську пропозицію здійснюється на підприємстві (установі, організації), якому вона подається. У заяві зазначають найменування пропозиції, перелік співавторів, опис суті пропозиції з поданням даних, достатніх для її практичного здійснення, мету пропозиції, відомості про економічний або інший позитивний ефект тощо. Заява повинна мати лише одну раціоналізаторську пропозицію, її подають тому підприємству, діяльності якого стосується пропозиція, незалежно від того, чи працює автор на цьому підприємстві.

Підприємство (установа, організація), яке прийняло до розгляду заяву, має її зареєструвати та впродовж місяця з дати реєстрації прийняти щодо неї рішення. Після прийняття рішення про визнання пропозиції раціоналізаторською та прийняття її до використання впродовж місячного строку кожному зі співавторів видають Свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію. Свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію є безстроковим документом і діє у межах того підприємства, яке його видало.

Порядок виплати винагороди визначається у п. 9 Інструкції про порядок виплати винагороди за відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції від 15 січня 1974 року. Винагороду авторам на підприємстві виплачують на підставі таких документів:

- свідоцтва про раціоналізаторську пропозицію;
- акта використання пропозиції чи іншого рівнозначного документа, що підтверджує факт викори-

стання пропозиції та дату початку її використання;

- розрахунку економії (доходу) від використання раціоналізаторської пропозиції;
- угоди співавторів.

Згідно з п. 53 Тимчасового положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні, затвердженого Указом Президента України від 18 вересня 1992 р. № 479, право на винагороду має автор (співавтор) раціоналізаторської пропозиції, на яку видано свідоцтво, впродовж 2 років від дати початку використання її на підприємстві, що видало свідоцтво.

Розмір винагороди визначають умови договору між автором і підприємством.

7.4. Правова охорона сортів рослин і порід тварин (селекційних досягнень)

Результатом творчої діяльності людини можуть бути не лише об'єкти матеріальної сфери (нові чи удосконалені продукти, пристрої, речовини, матеріали тощо), а і виведення нових сортів рослин чи порід тварин з потрібними суспільству ознаками та властивостями.

Цілеспрямована інтелектуальна, творча діяльність з виведення нових сортів рослин та порід тварин дістала назву селекційної діяльності.

У Главі 42 ЦКУ визначаються загальні засади охорони сортів рослин та порід тварин як об'єктів права інтелектуальної власності.

Загальні правові, економічні та організаційні основи виведення нових порід тварин визначаються Законом України «Про племінну справу у тваринництві» від 15 груд. 1993 року № 3691-ХІІ. Селекційним досягненням у сфері тваринництва визнається створена в результаті цілеспрямованої творчої діяльності група племінних тварин (порода, порідний тип, лінія,

родина тощо), яка має нові високі генетичні ознаки та стійко передає їх потомкам.

Об'єктом правової охорони в галузі тваринництва є племінні тварини, тобто чистопородні або одержані за затвердженою програмою породного вдосконалення тварини, які мають племінну цінність і можуть використовуватися в селекційному процесі.

Об'єктами племінної справи у тваринництві є велика рогата худоба, свині, вівці, кози, коні, птиця, риба, бджоли, шовкопряди, хутрові звірі, яких розводять із метою отримання від них певної продукції.

До суб'єктів племінної діяльності зазначений Закон відносить власників племінних ресурсів, підприємства з племінної справи, селекційні, селекційно-технологічні центри, інші підприємства, установи, організації та фізичні особи – підприємці, які надають відповідні послуги у сфері племінної справи.

На відміну від ЦКУ, що передбачає видачу патенту на породу тварин, Закон України «Про племінну справу у тваринництві» визначає обов'язок власників племінних (генетичних) ресурсів мати племінні свідоцтва (сертифікати), які є документальним підтвердженням якості належних їм племінних тварин.

Племінне свідоцтво (сертифікат) є основою для визначення цінності племінних ресурсів і гарантує певний рівень ефективності їх використання при дотриманні споживачем цих ресурсів вимог чинного законодавства (ст. 13 Закону).

Державна реєстрація племінних тварин в Україні здійснюється шляхом внесення відповідних даних про них до державних книг племінних тварин, а племінних стад – до державного племінного реєстру.

Патентування нових порід тварин наразі не відбувається у зв'язку з відсутністю відповідної законодавчої процедури та єдиного державного реєстру селекційних досягнень у галузі тваринництва.

Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 13.06.2012 № 358 затверджені:

- Положення про Державний реєстр суб'єктів пле-мінної справи в тваринництві;
- Положення про Державний реєстр селекційних досягнень у тваринництві;
- Положення з проведення апробації селекційних досягнень у тваринництві.

Охорона селекційних досягнень у рослинництві здійснюється на підставі норм Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» від 21.04.1993 № 3116-ХІІ, Закону України «Про насіння і садивний матеріал» від 26.12.2002 № 411-ІV, у редакції закону № 5397-VI від 02.10.2012.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» *сорт* – це окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція), що, незалежно від того, чи відповідає вона повністю умовам надання правової охорони, може:

- бути визначена за ступенем прояву ознак, що є результатом діяльності певного генотипу або комбінації генотипів;
- бути відрізнена від будь-якої іншої групи рослин за ступенем прояву принаймні однієї з цих ознак;
- розглядатися як одне ціле з погляду її придатності для відтворення в незмінному вигляді цілих рослин сорту.

До *ознак охороноспроможності сорту рослин*, породи тварин відносять:

- вирішення завдання виведення нового сорту рослини або породи тварини;
- новизну селекційного досягнення;
- його вирізняльність;
- однорідність;
- стабільність.

Суб'єктами прав на сорт рослин, породи тварин є їхні безпосередні творці (автори), власники виключних прав на їхнє використання (патентовласники), спадкоємці та правонаступники.

Права на використання сорту рослин підтверджує *патент*. Патент видають заявникові, і він стає патентовласником. Заявниками можуть бути і кілька осіб, проте патент буде виданий на ім'я лише одного заявника (зазначеного в заяві першим). Це не позбавляє решту заявників права на сорт рослин, породу тварин, вони використовуватимуть це право спільно, відповідно до угоди між ними.

Порядок оформлення прав на сорт рослин у своїх основних рисах збігається з порядком оформлення прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки та інші об'єкти інтелектуальної власності, які потребують спеціальної державної реєстрації.

Разом із тим специфіка об'єктів охорони зумовила ряд особливостей цієї процедури, які відображені в Законі України «Про охорону прав на сорти рослин» (розділ III) та у спеціальних правових актах, що розвивають положення цього Закону.

До таких нормативно-правових актів, зокрема, відносять:

- Правила складання та подання заявки про видачу патенту на сорт рослин, затверджені наказом Мінагрополітики України від 26.04.2007 р. № 287;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 15 травня 2003 р. № 686 «Про затвердження Положення про Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні»;
- Положення про Державний реєстр заявок на сорти рослин, затверджене Наказом Мінагрополітики України від 26.02.2003 № 42;
- Про затвердження переліків родів і видів рослин, сорти яких проходять експертизу в закладах експертизи державної системи охорони прав на сорти рослин, затверджене Наказом Мінагрополітики України 26.04.2012 № 232;
- Положення про свідоцтво про авторство на сорт рослин затверджене Наказом Мінагрополітики України 28.05.2003 № 151;

- Порядок перевірки збереженості сорту рослин, затверджений Наказом Мінагрополітики України від 21.07.2003 № 246;
- Положення про експертизу назв сортів рослин, затверджене Наказом Мінагрополітики України від 23.06.2003 № 188.

Відповідно до ст. 485 ЦКУ право інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин становить:

- особисті немайнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин, засвідчені державною реєстрацією;
- майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин, засвідчені патентом;
- майнове право інтелектуальної власності на поширення сорту рослин, породи тварин, засвідчене державною реєстрацією.

Відповідно до ст. 487 ЦКУ *майновими правами на сорт рослин, породу тварин, засвідченими патентом*, є:

- право на використання сорту рослин, породи тварин, придатних для поширення в Україні;
- виключне право дозволяти використання сорту рослин, породи тварин;
- виключне право перешкоджати неправомірному використанню сорту рослин, породи тварин, зокрема, забороняти таке використання;
- інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин належать власнику патенту, якщо інше не встановлено договором чи законом.

Строк чинності майнових прав на сорт рослин: відповідно до ст. 488 ЦКУ майнові права на сорт рослин, породу тварин, засвідчені патентом, є чинними з дати, що йде за датою їхньої державної реєстрації, за умови підтримання чинності цих прав відповідно до закону.

Строк чинності виключних майнових прав на сорт рослин вичерпується через 30 років, а щодо дерев та винограду – через 35 років, що їх відліковують із 1 січня року, який йде за роком державної реєстрації цих прав.

Обов'язки власників патенту на сорт рослин:

- підтримувати сорт упродовж строку дії патенту таким чином, щоб зберігалися ознаки, зазначені в описах сорту, породи, складених на дати реєстрації їх в установі. Патентовласник також повинен за запитом установи надіслати насіння сорту для проведення контрольних випробувань і надавати можливість здійснювати інспекції на місці;
- сплачувати збори у встановлених випадках, включаючи збори за підтримання чинності патенту;
- виплачувати винагороду автору сорту рослин;
- надавати за плату і на прийнятних для себе умовах насіння сорту в кількості, достатній для використання, власнику примусової ліцензії.

У ст. 50 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» передбачені підстави для дострокового припинення чинності прав на сорт, а у ст. 52 цього самого Закону – визнання права на сорт недійсним.

Право на поширення сорту рослин надається відповідно до ст. 38 та ст. 39-1 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин». Для розуміння змісту зазначеного права необхідно визначити, які суб'єкти можуть його одержати та за яких обставин. Так, відповідно до ст. 19-1 зазначеного Закону будь-яка особа може подати заявку на набуття майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту, віднесеного до загальновідомих, без набуття майнових прав інтелектуальної власності на такий сорт, засвідчених патентом. Під *поширенням сорту* розуміється комерційне поширення посадкового матеріалу – матеріального носія сорту, занесеного до Реєстру сортів.

7.5. Правова охорона комерційної таємниці

Правові засади охорони комерційної таємниці визначені в Главі 46 ЦКУ, Постанові Кабінету Міністрів України від 9 серпня 1993 р. № 611, в якій визначено види інформації, що не можуть становити комерційної таємниці.

Відповідно до ч. 1 ст. 505 ЦКУ *комерційною таємницею* є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

Комерційною таємницею *можуть бути відомості* технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, що відповідно до чинного законодавства не можуть бути віднесені до комерційної таємниці.

Комерційна таємниця повинна відповідати таким *вимогам*:

- інформація, що становить комерційну таємницю, невідома іншим особам;
- відсутній вільний доступ до інформації на законній підставі;
- вжито заходів для охорони конфіденційності інформації.

Строк дії охорони прав на комерційну таємницю обмежує лише строк існування сукупності ознак комерційної таємниці (ст. 508 ЦК). Комерційна таємниця не потребує офіційного визнання її охороноспроможності, державної реєстрації та виконання інших формальностей, а також сплати державних зборів чи мита.

Відповідно до ч. 1 ст. 506 ЦКУ майновими правами на комерційну таємницю є:

- право на використання комерційної таємниці;
- виключне право дозволяти використання комерційної таємниці;

- виключне право перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню або використанню комерційної таємниці;
- інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Розпорядження відомостями, що становлять комерційну таємницю, зокрема, передання їх на договірній основі іншим особам, входить до складу правових можливостей правовласника.

Правовласник має право:

- в будь-який момент розкрити перед публікою ті відомості, які становлять комерційну таємницю, якщо це не порушує взятих ним зобов'язань перед контрагентами;
- продати або іншим способом перевідступити цю інформацію зацікавленій особі.

Предметом договору про передачу комерційної таємниці можуть бути результати проведення маркетингових досліджень, технологій або інша технічна новинка. Умовою перевідступлення інформації зазвичай є відмова самого правовласника від її подальшого використання, а також його зобов'язання не передавати цю інформацію іншим особам.

Суб'єкт права на комерційну таємницю може давати іншим особам дозвіл на використання конфіденційної інформації у власній сфері.

Припинення права на комерційну таємницю може бути обумовлене двома обставинами:

- втратою фактичної монополії на відомості, які стають доступними іншим особам і, відповідно, втрачають свою комерційну таємницю;
- віднесенням відповідних відомостей у встановленому законом порядку до відомостей, що не можуть становити комерційної таємниці.

Існують такі *способи одержання комерційної таємниці*, не заборонені положеннями Угоди TRIPS:

- незалежне відкриття (іншими суб'єктами);

- зворотний технічний аналіз (наприклад, дослідження товару, продукту для визначення способів виготовлення);
- добросовісне придбання.

Охорона комерційної таємниці повинна бути частиною системи управління підприємством, і розпочинати потрібно зі створення системи безпеки. Оформляють таку систему локальними правовими актами, які вводять в дію внутрішні нормативні документи підприємства: Положення про комерційну таємницю, Правила внутрішнього розпорядку, Інструкція про роботу з документацією, посадові інструкції, трудові контракти та інші.

Організація охорони комерційної таємниці включає в себе:

- визначення переліку посадових осіб, уповноважених відносити інформацію до комерційної таємниці;
- встановлення правил віднесення інформації до комерційної таємниці, проставляння та зняття грифа конфіденційності;
- розроблення і доведення до осіб, допущених до відомостей, що становлять комерційну таємницю, інструкцій із додержання режиму конфіденційності;
- обмеження доступу до носіїв інформації, що містять комерційну таємницю;
 - ведення спеціального діловодства, що забезпечує виділення і збереження носіїв, які містять комерційну таємницю;
 - використання правових, організаційних, технічних та інших засобів захисту конфіденційної інформації;
 - здійснення контролю за дотриманням встановленого режиму конфіденційності.

Контрольні запитання для самоконтролю

1. На яких засадах здійснюють спеціальну охорону наукових відкриттів?
2. У чому полягає вимога оригінальності компонування ІМС?
3. Хто може бути визнаний автором компонування?

4. Чи належать автору компонування ІМС певні немайнові права?
5. Які права належать особі, що незалежно створила компонування ІМС, аналогічне існуючому?
6. Які ознаки характеризують охороноспроможність раціоналізаторської пропозиції?
7. Які права належать авторам раціоналізаторських пропозицій?
8. Як відбувається оформлення прав на раціоналізаторську пропозицію?
9. Чи належать мікроорганізми до сортів рослин, порід тварин?
10. У чому полягають критерії охороноспроможності сорту рослин, породи тварин?
11. У чому полягає право на комерційну таємницю?
12. Яка інформація не може бути комерційною таємницею?
13. Які існують правомірні способи одержання комерційної таємниці?

Список використаної літератури

1. Дмитришин В. С. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності в Україні : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. С. Дмитришин. – Київ : Інст. інтел. власн. і права, 2008. – 248 с.
2. Дроб'язко В. С. Право інтелектуальної власності : навчальний посібник / В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
3. Інтелектуальна власність : навч. посіб. : у 2 ч. / І. П. Каплун, Е. В. Колісниченко, В. О. Панченко, А. А. Папченко. – Суми : СумДУ, 2010. – 157 с.
4. Право інтелектуальної власності : академічний курс / Академія правових наук України, Науково-дослідний ін-т інтелектуальної власності ; ред.: О. П. Орлюк, О. Д. Святоцький. – Київ : Ін Юре, 2007. – 696 с.
5. Право інтелектуальної власності : навч. посібник / В. Р. Кравець, В. Г. Олюха, О. М. Стець та ін. ; за заг. ред. В. Р. Кравця, В. Г. Олюхи. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 270 с.
6. Право інтелектуальної власності: Академічний курс : підручник / Академія правових наук України, Науково-дослідний ін-т інтелектуальної власності ; ред. О. А. Підпригора. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Київ : Ін Юре, 2004. – 670 с.

7. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар / Є. О. Харитонов, О. І. Харитонова та ін. – Київ : Правова єдність, 2008. – 740 с.

ТЕМА 8. Захист прав інтелектуальної власності

8.1. Поняття захисту права інтелектуальної власності

У першу чергу необхідно наголосити, що потрібно відрізнити такі поняття, як охорона права інтелектуальної власності та його захист. *Охорона* – це встановлення всієї системи правових норм, спрямованих на додержання прав авторів, суб'єктів суміжних прав та їхніх правонаступників. *Захист* – це сукупність заходів, метою яких є відновлення і визнання права інтелектуальної власності у разі його порушення.

Правопорушенням визнається будь-яке посягання на права інтелектуальної власності стосовно відповідного об'єкта цих прав, що передбачені законом.

Стаття 431 ЦКУ визначає наслідки порушення права інтелектуальної власності – порушення права інтелектуальної власності, зокрема, невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену цим Кодексом, іншим законом чи договором.

Види порушень права інтелектуальної власності:

- *договірні* – застосовують санкції, передбачені договором, а якщо в договорі не зазначені конкретні санкції, потерпілий може скористатися тими засобами захисту, які встановило чинне законодавство;
- *позадоговірні* – потерпілий використовує засоби захисту, які встановило чинне законодавство.

Порушником права інтелектуальної власності може бути як фізична, так і юридична особа.

У разі порушення, невизнання або оспорювання прав інтелектуальної власності настає момент їх захисту.

Угода ТРІПС вимагає від країн-членів СОТ встановлювати справедливі й рівні для всіх процедури захисту прав, які не є

необґрунтовано обтяжливими, складними або затратними, а також не обмежуються в часі для прийняття дій.

Відповідно до Угоди ТРІПС країни-члени СОТ повинні забезпечити умови:

- для здійснення цивільно-правових, кримінально-правових та адміністративних способів захисту прав інтелектуальної власності, а також для відповідних заходів на митному кордоні;
- для того, щоб власники прав інтелектуальної власності одержували «адекватну компенсацію» за збитки, що заподіяні порушеннями їхніх прав;
- для оперативного реагування на правопорушення, включаючи прийняття без попереднього повідомлення правопорушника таких превентивних заходів, як арешт (конфіскація) незаконно вироблених товарів або засобів виробництва, які використовуються, головним чином, у процесі виготовлення незаконних товарів.

Захист прав інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів здійснюють у передбаченому законом порядку, тобто шляхом застосування належної форми захисту.

Форма захисту – це комплекс внутрішньо погоджених організаційних заходів для захисту суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів.

Розрізняють дві основні форми захисту – *юрисдикційну* і *неюрисдикційну*.

Юрисдикційна форма захисту – це діяльність уповноважених державою органів, спрямована на захист порушених або оспорюваних суб'єктивних авторських і суміжних прав. Вона передбачає:

- цивільно-правовий порядок захисту;
- адміністративно-правовий порядок захисту;
- кримінально-правовий порядок захисту.

Неюрисдикційна форма захисту охоплює дії громадян і організацій, спрямовані на захист прав інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів, які вони здійснюють

самостійно, без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів.

Самозахистом визнається застосування особою, право якої порушено, засобів протидії, що не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

Використовуються не досить часто, тому що не завжди є ефективними і здатними відновити порушені, невизнані або оспорювані права.

8.2. Цивільно-правовий порядок захисту права інтелектуальної власності

Цивільно-правові способи захисту права інтелектуальної власності – це закріплені законодавством матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється визнання та відновлення порушеного права інтелектуальної власності, а також вплив на правопорушника.

Основною метою цивільно-правової відповідальності є не покарання за недотримання встановленого правопорядку, а відшкодування заподіяної шкоди.

Відповідно до ч. 1 статті 432 ЦКУ кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності відповідно до статті 16 цього Кодексу.

Справа в суді порушується на підставі позовної заяви, яка подається в письмовій формі особою, права якої порушено.

Відповідно до ст. 31 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» у системі судоустрою як суд першої інстанції з розгляду окремих категорій справ діє Вищий суд із питань інтелектуальної власності. 29 вересня 2017 року підписано Указ Президента України «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» № 299/2017. Пізніше 30.09.2017 р. Вища кваліфікаційна комісія суддів України оголосила конкурс на зайняття в ньому 21 вакантної посади, проте на цей час суд діяльність не розпочав. Коли Вищий суд із питань інтелектуальної власності буде сформовано, він розглядатиме усі справи з питань інтелектуальної власності у порядку, встановленому новим Господарським процесуальним кодексом України.

Стосовно функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності дослідники висловлюють деякі зауваження. Зокрема, чи дійсно професійний буде створено суд, якщо кандидатом на посаду судді може бути особа, яка має 3 роки стажу роботи на посаді судді або має п'ятирічний досвід професійної діяльності патентного повіреного щонайменше п'ять років чи діяльності адвоката щодо представництва у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності. Також кваліфікованому та своєчасному розгляду справ з питань інтелектуальної власності може перешкоджати і незначний його кількісний склад. Територіальна віддаленість спеціалізованого суду та недосконале правове регулювання інституту відеоконференції теж можуть призводити до порушення права на доступ до правосуддя.

На цей час справи про порушення прав інтелектуальної власності розглядаються в суді загальної юрисдикції або господарському суді:

- якщо позивачем є фізична особа (або, наприклад, організація колективного управління звертається з метою захисту прав фізичних осіб), такий спір розглядається в порядку цивільного судочинства;
- якщо ж позивачем є юридична особа, то спір розглядається в порядку господарського судочинства;
- за згодою учасників правовідносин у сфері інтелектуальної власності спір між ними може бути переданий на розгляд третейського суду.

Відповідно до ст. 16 ЦКУ способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути:

- визнання права;
- визнання правочину недійсним;
- припинення дії, що порушує право;
- відновлення становища, яке існувало до порушення;
- примусове виконання обов'язку в натурі;
- зміна правовідносин;
- припинення правовідносин;

- відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- визнання незаконними рішень, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Право на визнання свого авторства (зазначення імені), право залишатись анонімом, право вибирати псевдонім чи право на недоторканність твору є особистими немайними правами. Тому відповідно до статті 268 ЦКУ на вимоги про захист таких прав позовна давність не поширюється.

На позовні вимоги майнового характеру, наприклад, про стягнення винагороди за договором тощо, застосовується загальний строк позовної давності, визначений ЦКУ.

Позивач може вимагати від суду певних гарантій того, що у випадку ухвалення рішення у справі на його користь це рішення можна буде виконати в примусовому порядку, якщо відповідач буде ухилятися від добровільного його виконання. Відповідно до ч. 4 ст. 151 Цивільного процесуального кодексу України за заявою зацікавленої особи суд може забезпечити позов до подання позовної заяви з метою запобігання порушенню права інтелектуальної власності. До заяви про забезпечення позову додаються документи та інші докази, які підтверджують, що саме ця особа є суб'єктом відповідного права інтелектуальної власності і що її права можуть бути порушені у разі невжиття заходів забезпечення позову.

Стаття 152 Цивільного процесуального кодексу України визначає види забезпечення позову, до них належать:

- 1) накладення арешту на майно або грошові кошти, що належать відповідачеві і знаходяться у нього або в інших осіб;
- 2) заборона вчиняти певні дії;
- 3) встановлення обов'язку вчинити певні дії;
- 4) заборона іншим особам здійснювати платежі або передавати майно відповідачеві чи виконувати щодо нього інші зобов'язання;

5) зупинення продажу арештованого майна, якщо подано позов про визнання права власності на це майно і про зняття з нього арешту;

6) зупинення стягнення на підставі виконавчого документа, який оскаржується боржником у судовому порядку;

7) передача речі, яка є предметом спору, на зберігання іншим особам;

8) встановлення обов'язку вчинити дії щодо унеможливлення доступу користувачів мережі Інтернет до об'єктів права інтелектуальної власності, правомірність використання (розміщення) яких у мережі Інтернет є предметом спору.

Стаття 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права» містить спеціальні правила щодо способів забезпечення позову у справах про порушення авторського права і суміжних прав:

- заборона вчиняти певні дії відповідачеві;
- тимчасові заходи – якщо відповідач відмовляє в наданні потрібної інформації.

Суд у випадках та в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про:

1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;

2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;

3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот із порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів;

4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, що використовувалися переважно для виготовлення товарів із порушенням права інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь;

5) застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається

відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення;

б) опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення.

Власнику прав інтелектуальної власності надається можливість вибору способу захисту порушених прав. Наприклад, він вправі на власний розсуд вимагати або відшкодування заподіяних збитків, або стягнення на свою користь доходу, одержаного правопорушником внаслідок правопорушення, або виплати компенсації. Якщо порушено немайнові права інтелектуальної власності, зокрема, понижено честь, гідність автора, творця, або завдано шкоди діловій репутації власника прав, то така моральна шкода відшкодовується коштами, іншим майном або в інший спосіб.

Законами України про набуття та здійснення права на конкретні об'єкти інтелектуальної власності також передбачено способи захисту відповідного права, зокрема, у ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права», ст. 21 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», ст. 27 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», ст. 35 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ст. 25 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», ст. 53 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», ст. 22 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем».

Пленум Вищого господарського суду України у Постанові 17.10.2012 № 12 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» надав роз'яснення судам із метою правильного і однакового застосування законодавства у вирішенні спорів, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Пленум Верховного суду України у Постанові від 04.06.2010 № 5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» надав судам роз'яснення з метою забезпечення правильного й одна-

кового застосування судами законодавства про захист авторського права і суміжних прав.

Так, при визначенні розмірів збитків, які мають бути відшкодовані особі, права інтелектуальної власності якої порушено, а також для відшкодування моральної шкоди суд зобов'язаний виходити:

- із суті правопорушення;
- майнової й моральної шкоди, завданої особі, яка є власником прав інтелектуальної власності;
- із можливого доходу, який могла б одержати ця особа.

Під час визначення розміру компенсації, яка повинна бути виплачена замість відшкодування збитків чи стягнення доходу, суд враховує обсяг правопорушення та умисел правопорушника.

Відповідальність за порушення права інтелектуальної власності у вигляді відшкодування шкоди, завданої суб'єктові відповідного права, може наставати лише за одночасної наявності таких умов:

- факт наявності в нього прав інтелектуальної власності;
- факт порушення його прав відповідачем або загрозу такому порушенню;
- розмір шкоди (за винятком вимоги виплати компенсації), якщо вона завдана;
- причинно-наслідковий зв'язок між завданою шкодою і діями відповідача.

Доказування наявності перших трьох умов покладається на позивача. При цьому судом застосовується презумпція вини особи, яка завдала шкоду: така особа вважається винною доти, поки не буде доведено інше.

Захистом відповідача є доведення правомірності використання об'єкта права інтелектуальної власності.

У разі порушення умов договору позивач також повинен довести в чому саме полягає порушення відповідачем прав позивача та надати докази на підтвердження своїх позовних вимог.

Судова експертиза у справах у сфері інтелектуальної власності має важливий характер, оскільки суддя не завжди може фахово визначити, чи відбулося, наприклад, використання винаходу, чи є плагіат у творі тощо. У Постанові Пленуму Вищого Господарського Суду України від 23.03.2012 № 5 «Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності» надав роз'яснення щодо застосування експертизи у цих справах.

8.3. Адміністративний порядок захисту права інтелектуальної власності

Норми адміністративного права, що стосуються захисту прав інтелектуальної власності, містяться в: Кодексі України про адміністративні правопорушення, Митному кодексі України, Законах України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на зазначення походження товарів», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування»; «Про захист від недобросовісної конкуренції».

Так, у ст. 51-2 КУпАП встановлено адміністративну відповідальність за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, а саме: незаконне використання права інтелектуальної власності, зокрема авторських і суміжних прав (на літературний чи художній твір, його виконання, фонограму, передачу організації мовлення, комп'ютерну програму, базу даних), привласнення авторства на один із перелічених об'єктів або інше умисне порушення прав на об'єкт, який охороняє закон – тягне за собою накладення штрафу в розмірі від 10 до 200 не-

оподатковуваних мінімумів доходів громадян із конфіскацією незаконно виготовленої продукції, обладнання та матеріалів, які призначені для її виготовлення.

Верховний Суд України в Листі від 01.01.2006 р. узагальнив застосування судами законодавства у справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Відповідно незаконним використанням об'єкта права інтелектуальної власності вважається вчинення будь-яких дій із метою реалізації як виключних, так і невиключних, майнових і немайнових прав відповідно до статей 14, 15 Закону «Про авторське право і суміжні права». Законодавець не надав визначення терміну «інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності», оскільки передбачити заздалегідь повний перелік протиправних дій не завжди вдається. Тому для кваліфікації будь-якої незаконної дії необхідно звертатися до спеціального закону, яким врегульовані правовідносини у сфері захисту якогось конкретного об'єкта права інтелектуальної власності.

Інші статті КУпАП, що встановлюють адміністративну відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності:

- ст. 164-6 – за демонстрування і розповсюдження фільмів без державного посвідчення на право розповсюдження та демонстрування фільмів;
- ст. 164-7 – за порушення умов розповсюдження та демонстрування фільмів, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження та демонстрування фільмів;
- ст. 164-9 – за незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних;
- ст. 164-13 – за порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва.

Протоколи про адміністративні правопорушення, відповідальність за які передбачена КпАП, складаються:

– за ст. 51-2 КпАП – посадовими особами органів внутрішніх справ та органів державної податкової служби; державними інспекторами з питань інтелектуальної власності;

– за ст. 164-6 КпАП – посадовими особами органів у справах захисту прав споживачів, органів управління кінематографією, Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, її представники в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі;

– за ст. 164-7 КпАП – посадовими особами органів у справах захисту прав споживачів, органів управління кінематографією, Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, її представники в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі;

– за ст. 164-9 КпАП – посадовими особами органів внутрішніх справ; державними інспекторами з питань інтелектуальної власності;

– за ст. 164-13 КпАП – державні інспектори з питань інтелектуальної власності.

Передбачені зазначеними статтями КУпАП справи про адміністративні правопорушення розглядаються суддями районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів

Окрім КпАП заходи адміністративної відповідальності містять норми інших законів, зокрема, Закону України «Про авторське право і суміжні права». Так, відповідно до ч. 3 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» суд може накладати на порушника авторського або суміжних прав штраф у розмірі 10 % від суми, присудженої судом на користь позивача. Вилучена сума штрафу передається у встановленому порядку до Державного бюджету України. А відповідно до ч. 4 ст. 52 цього самого Закону передбачено, що суд може ухвалити рішення про вилучення чи конфіскацію всіх контрафактних примірників творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення, щодо яких встановлено, що вони виготовлені або розповсюджені з порушенням авторського права і (або) суміжних прав, а також про вилучення засобів обмінання технічних засобів захисту суду надано право прийняти рішення про вилучення чи

конфіскацію контрафактних примірників незалежно від наявності клопотання позивача.

Заходи адміністративної відповідальності до порушників можуть застосовувати державні інспектори з інтелектуальної власності. Відповідно до п. 47-15 Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі (Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459) воно здійснює державний нагляд (контроль) за дотриманням суб'єктами господарювання незалежно від форми власності вимог Законів України «Про авторське право і суміжні права», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» і «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування». Реалізується ця функція діяльністю державних інспекторів із питань інтелектуальної власності. Їх повноваження визначені у Положенні про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Державної служби, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17.05.2002 № 674.

Державні інспектори проводять планові та позапланові перевірки суб'єктів господарювання в процесі використання останніми об'єктів права інтелектуальної власності:

- розповсюдження, прокату, зберігання, переміщення примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних (передбачена адміністративна відповідальність за ст. 164-9 КУпАП);
- виробництва дисків і матриць, а також використання експорту та імпорту обладнання й сировини для їх вироблення (передбачена адміністративна відповідальність за ст. 164-13 КУпАП);
- публічного та повторного виконання, сповіщення, демонстрації або використання іншим способом об'єктів авторського права та суміжних прав (передбачена адміністративна відповідальність за ст. 51-2 КУпАП).

Деякі заходи впливу до порушників прав інтелектуальної власності встановлено і в Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції». Так, Вчинення суб'єктами господарювання дій, визначених цим Законом як недобросовісна конкуренція, тягне за собою накладення штрафу в розмірі до п'яти відсотків доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єкта господарювання за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф (ст. 21). Особи, яким завдано шкоду внаслідок вчинення дій, визначених цим Законом як недобросовісна конкуренція, можуть звернутися до суду із позовом про її відшкодування (ст. 24).

Недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності. Одним із таких порушень є неправомірне використання позначень (ст. 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»). Так, неправомірним є використання імені, комерційного (фірмового) найменування, торговельної марки (знака для товарів і послуг), рекламних матеріалів, оформлення упаковки товарів і періодичних видань, інших позначень без дозволу (згоди) суб'єкта господарювання, який раніше почав використовувати їх або схожі на них позначення у господарській діяльності, що призвело чи може призвести до змішування з діяльністю цього суб'єкта господарювання.

Іншими порушеннями, в сфері недобросовісної конкуренції, що стосуються використання об'єктів права інтелектуальної власності є неправомірне збирання комерційної таємниці (ст. 16 зазначеного Закону); розголошення комерційної таємниці (ст. 17 зазначеного Закону); схилення до розголошення комерційної таємниці (ст. 18 зазначеного Закону); неправомірне використання комерційної таємниці (ст. 19 зазначеного Закону).

Відповідно до положень Угоди ТРІПС в Україні були запроваджені адміністративні процедури захисту прав інтелектуальної власності на митному кордоні. Важливу роль у запобіганні ввезенню контрафактних товарів відіграють митні органи (митні підрозділи Державної фіскальної служби).

Контрафактними товарами визнаються товари, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, ввезення яких на митну територію України або вивезення з цієї території є порушенням прав інтелектуальної власності, що охороняються відповідно до закону. У Розділі XIV Митного кодексу передбачено норми, що сприяють захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України.

Державна фіскальна служба веде митний реєстр об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, на підставі заяв правовласників. Власник прав інтелектуальної власності, який має підстави вважати, що при переміщенні товарів через митний кордон України порушуються чи можуть бути порушені його права, що охороняються в Україні, може подати заяву до Державної фіскальної служби України про реєстрацію об'єкта права інтелектуальної власності з метою вжиття митними органами заходів стосовно попередження переміщення через митний кордон України таких товарів.

У разі, якщо митний орган на підставі даних митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, виявляє ознаки порушення прав інтелектуальної власності щодо товарів, пред'явлених до митного контролю та митного оформлення, їх митне оформлення призупиняється, а товари підлягають розміщенню на складі цього органу. Якщо власник прав інтелектуальної власності або власник товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, не згодні з рішенням митного органу, то вони мають право звернутися за захистом своїх порушених прав до суду.

Захист прав інтелектуальної власності в адміністративному порядку здійснює також Апеляційна палата Мінекономрозвитку, яка розглядає заперечення проти рішень установи щодо реєстрації прав інтелектуальної власності в Україні, а також заяви про визнання торговельної марки добре відомою в Україні та інші спірні питання. Наказ Мінекономрозвитку від 18.05.2017 № 731 «Деякі питання діяльності Апеляційної палати Міністерства економічного розвитку і торгівлі України». Порядок діяльності Апеляційної палати визначено Регламентом

Апеляційної палати, затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України від 15.09.2003 № 622.

Право на звернення до Апеляційної палати в порядку, установленому Регламентом, мають:

- апелянт або його представник – із запереченням проти будь-якого рішення Установи щодо набуття прав на об'єкт інтелектуальної власності;
- власник знака – із заявою про визнання його знака добре відомим в Україні;
- Голова установи – з протестом на рішення Апеляційної палати, прийняте за результатами розгляду заперечення.

Право оскаржити рішення Державної служби до Апеляційної палати втрачається у разі сплати державного мита за видачу охоронного документа.

Апелянт може подати заперечення до Апеляційної палати впродовж двох місяців від дати одержання ним рішення чи копій затребуваних матеріалів стосовно:

- заявки на винахід;
- заявки на корисну модель;
- заявки на промисловий зразок;
- заявки на реєстрацію топографії інтегральної мікросхеми;
- заявки на видачу свідоцтва на знак для товарів і послуг;
- заявки на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару;
- рішення про остаточну відмову в наданні охорони знака, що є об'єктом міжнародної реєстрації, чи копій затребуваних матеріалів.

Заперечення щодо рішення Мінекономрозвитку розглядається впродовж 2 місяців від дати його одержання Апеляційною палатою. Колегія при розгляді заперечення повинна безпосередньо дослідити докази, заслухати пояснення учасників розгляду заперечення, висновок експерта, ознайомитися з письмовими доказами, оглянути речові докази.

Після розгляду заперечення по суті колегія приймає рішення Апеляційної палати більшістю голосів усіх членів колегії. Рішення Апеляційної палати після затвердження його наказом Мінекономрозвитку є обов'язковим для апелянта, Мінекономрозвитку та Укрпатенту і підлягає виконанню в порядку, установленому зазначеним наказом.

8.4. Кримінально-правовий порядок захисту права інтелектуальної власності

Законодавство України, як і багатьох інших державах, поряд із засобами цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності, встановлює кримінальну відповідальність за їх порушення. Кримінальна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності настає, якщо правовласнику завдана матеріальна шкода у значному, великому або у особливо великому розмірах.

Відповідно до ст. 176 Кримінального кодексу встановлено відповідальність за порушення авторського права і суміжних прав. Так, ч. 1 цієї статті передбачає відповідальність за незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконаць, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, – караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк. У другій частині цієї статті передбачено відповідальність за злочин із такими кваліфікуючими обставинами, як вчинення повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, а третій – вчинені службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі.

У ст. 177 Кримінального кодексу передбачено відповідальність за порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію. Так, незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, сорту рослин, раціоналізаторської пропозиції, привласнення авторства на них, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, – караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк. Аналогічні кваліфікуючі обставини передбачені в частинах другій та третій цієї статті.

Відповідно до примітки до ст. 176 та 177 Кримінального Кодексу матеріальна шкода вважається завданою в значному розмірі, якщо її розмір у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі – якщо її розмір у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а завданою в особливо великому розмірі – якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, встановлено відповідно до ч. 1 ст. 229 Кримінального кодексу України. Такі дії караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, із конфіскацією та знищенням відповідної продукції та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для її виготовлення.

Відповідальність за незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю настає за вчинення умисних дій, спрямованих на одержання відомостей, що становлять комер-

ційну або банківську таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей, а також незаконне використання таких відомостей, якщо це спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності (ст. 231 Кримінального кодексу України). За вчинене передбачене накладання штрафу від трьох до восьми тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

У сфері використання комерційної таємниці кримінальна відповідальність встановлена також і за умисне розголошення комерційної таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності (ст. 232 Кримінального кодексу України). Такі дії караються штрафом від однієї до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Контрольні запитання для самоконтролю

1. Які бувають види порушення авторських і суміжних прав?
2. Які є форми захисту авторських і суміжних прав?
3. Які є способи цивільно-правового захисту авторських і суміжних прав?
4. Яку адміністративну відповідальність передбачено за порушення авторських і суміжних прав?
5. Яку кримінальну відповідальність передбачено за порушення авторських і суміжних прав?

Список використаної літератури

1. Господарське судочинство в Україні: Судова практика. Захист прав інтелектуальної власності: збірник нормативних актів та судової практики / Вищий господарський суд України ; ред. Д. М. Притика. – Київ : Ін Юре, 2004. – 904 с.
2. Дмитришин В. С. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності в Україні : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. С. Дмитришин. – Київ : Інст. інтел. власн. і права, 2008. – 248 с.

3. Дроб'язко В. С. Право інтелектуальної власності : навчальний посібник / В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
4. Інтелектуальна власність : навч. посіб. : у 2 ч. / І. П. Каплун, Е. В. Колісниченко, В. О. Панченко, А. А. Папченко. – Суми : СумДУ, 2010. – 157 с.
5. Право інтелектуальної власності : академічний курс / Академія правових наук України, Науково-дослідний ін-т інтелектуальної власності ; ред.: О. П. Орлюк, О. Д. Святоцький. – Київ : Ін Юре, 2007. – 696 с.
6. Право інтелектуальної власності : навч. посібник / В. Р. Кравець, В. Г. Олюха, О. М. Стець та ін. ; за заг. ред. В. Р. Кравця, В. Г. Олюхи. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 270 с.
7. Право інтелектуальної власності: Академічний курс : підручник / Академія правових наук України, Науково-дослідний ін-т інтелектуальної власності ; ред. О. А. Підпригора. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Київ : Ін Юре, 2004. – 670 с.
8. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар / Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova та інші. – Київ : Правова єдність, 2008. – 740 с.

Список літератури права інтелектуальної власності

Міжнародні договори

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24.07.71 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_051.
2. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право від 20 грудня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_770.
3. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) від 15.04.1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/981_018.
4. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (Римська конвенція) від 26 жовтня 1961 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_763.
5. Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм (Женевська конвенція) від 29 жовтня 1971 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_124.

6. Конвенція про розповсюдження несучих програми сигналів, які передаються через супутники, підписана в Брюсселі 21 травня 1974 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_250.
7. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми від 20 грудня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_769.
8. Паризька конвенція про охорону промислової власності (Паризька конвенція) прийнята на Дипломатичній конференції у Парижі 1883 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_123.
9. Договір про патентну кооперацію від 19 червня 1970 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/895_001.
10. Договір про патентне право Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 01.06.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/895_002.
11. Гаазький Акт Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків, прийнятий 28 листопада 1960 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_132.
12. Страсбурзька угода про Міжнародну патентну класифікацію від 24.03.1971 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/999_001.
13. Локарнська угода про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків від 8 жовтня 1968 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_b07.
14. Ніщцька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг у для реєстрації знаків 15 червня 1957 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_066.

Нормативні акти

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами станом на 30.09.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
5. Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 23 грудня 1993 № 3792 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.

6. Закон України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» від 15 груд. 1993 р. № 3687 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 32.
7. Закон України «Про охорону права на промислові зразки» від 15 грудня 1993 р. № 3688 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 34.
8. Закон України «Про охорону права на знаки для товарів та послуг» від 15 грудня 1993 р. № 3689 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 36.
9. Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» від 21 квітня 1993 р. № 3116 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 21. – Ст. 218.
10. Закон України «Про захист прав на топографії інтегральних схем» від 5 грудня 2012 р. № 621/97-вр // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 26. – Ст. 272.
11. Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16.06.1999 № 752-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 32. – Ст. 267.
12. Закон України від 23 березня 2000 р. «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» у редакції від 10 липня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 24. – Ст. 183.
13. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3659-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 50. – Ст. 472.
14. Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні, затверджене Указом Президента України від 18 вересня 1992 р. № 479/92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/479/92>.
15. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 72 «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав» // Офіційний вісник України. – 2003. – № 4. – Ст. 129.
16. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2007 р. № 1185 «Про затвердження Національного стандарту № 4 "Оцінка майнових прав інтелектуальної власності"» // Урядовий кур'єр. – 17.10.2007. – № 191.
17. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 1993 р. № 611 «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/611-93-%D0%BF>.
18. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1994 р. № 545 «Про затвердження Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/545-94-%D0%BF>.

19. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1756 Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір // Офіційний вісник України. – 2001. – № 52. – Ст. 2369.
20. Положення про Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15 травня 2003 р. № 686 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 21. – Ст. 919.
21. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 71 «Про затвердження розмірів винагороди (роялті) за використання опублікованих з комерційною метою фонограм і відеограм та порядок їх виплати» // Офіційний вісник України. – 2003. – № 4. – Ст. 128.
22. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 червня 2003 р. № 992 «Про розмір відрахувань виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах» // Офіційний вісник України. – 2003. – № 27. – Ст. 1329.
23. Правила складання та подання заявки на промисловий зразок, затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 18 лютого 2002 р. № 110 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 11. – Ст. 531.
24. Положення про Державний реєстр патентів України на корисні моделі, затверджене Наказом Міністерства освіти і науки України 20.06.2001 № 469 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 27. – Ст. 1227.
25. Порядок розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель, затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України 15.03.2002 № 197 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 16. – Ст. 887.
26. Положення про Державний реєстр патентів і деклараційних патентів України на секретні винаходи, затверджені Наказом Міністерства освіти і науки від 20 листопада 2001 р. № 965/6156. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 47. – Ст. 2125.
27. Інструкція про подання, розгляд, публікацію та внесення до реєстрів відомостей про передачу права власності на знак для товарів і послуг та видачу ліцензії на використання знака (міжнародного знака) для товарів і послуг, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 3 серпня 2001 р. № 576 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 34. – Ст. 1615.
28. Положення про Державний реєстр свідоцтв України на знаки для товарів і послуг, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 10 січня 2002 р. № 10 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 5. – Ст. 207.
29. Правила складання, подання та розгляду заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг, затверджені наказом Державного патентного відомства України від 28 липня 1995 р. № 116 (у редакції наказу Державного патентного відомства України від 20 серпня 1997 р. № 72) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0276-95>
30. Правила складання, подання та проведення експертизи заявки на реєстрацію кваліфікованого походження товару та (або) права на використання

- zareєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 17 вересня 2001 р. № 598 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 36. – Ст. 1682.
31. Правила складання, подання та розгляду заявки на реєстрацію топографії інтегральної мікросхеми, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 18 квітня 2002 р. № 260 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 19. – Ст. 966.
32. Інструкція про подання, розгляд, публікацію та внесення до реєстру відомостей про передачу права власності на топографію інтегральної мікросхеми та видачу ліцензії на використання топографії інтегральної мікросхеми, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 3 серпня 2001 р. № 577 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 34. – Ст. 1616.
33. Правила складання та подання заявки на сорт рослин, затверджені наказом Міністерства аграрної політики України від 26 квітня 2007 р. № 287, Зареєстровані в Міністерстві юстиції України 30 травня 2007 р. № 553/13820 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 41. – Ст. 1643.
34. Положення про Державний реєстр заявок на сорти рослин, затверджене наказом Міністерства аграрної політики України від 26 лютого 2003 р. № 42 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 13. – Ст. 589.
35. Положення Про апеляційну комісію Державної служби інтелектуальної власності України, затверджене Наказом Державного патентного відомства України від 30.08.94 № 95 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0223-94>.
36. Положення про свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію, затверджене наказом Держпатенту від 04 вересня 1995 р. № 323/859 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0323-95>.
37. Положення про державний реєстр представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), затверджене Наказом Державного патентного відомства України № 95 від 30.08.94 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0224-94>.
38. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 № 5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>.
39. Постанова Пленуму Вищого Господарського Суду України від 17.10.2012 № 12 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>.
40. Узагальнення застосування судами законодавства у справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності / Верховний Суд України, 01.01.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/na018700-06>.

Навчальне видання

Плотнікова Марія Володимирівна

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Конспект лекцій
для студентів спеціальності 081 «Право»
освітнього ступеня «бакалавр»
денної та заочної форм навчання

Відповідальний за випуск М. В. Старинський
Редактор Н. М. Мажуга
Комп'ютерне верстання М. В. Плотнікової

Підписано до друку 21.02.2019, поз. 29.
Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 10,7. Обл.-вид. арк. 9,8. Тираж 5 пр. Зам. №
Собівартість видання грн к.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.